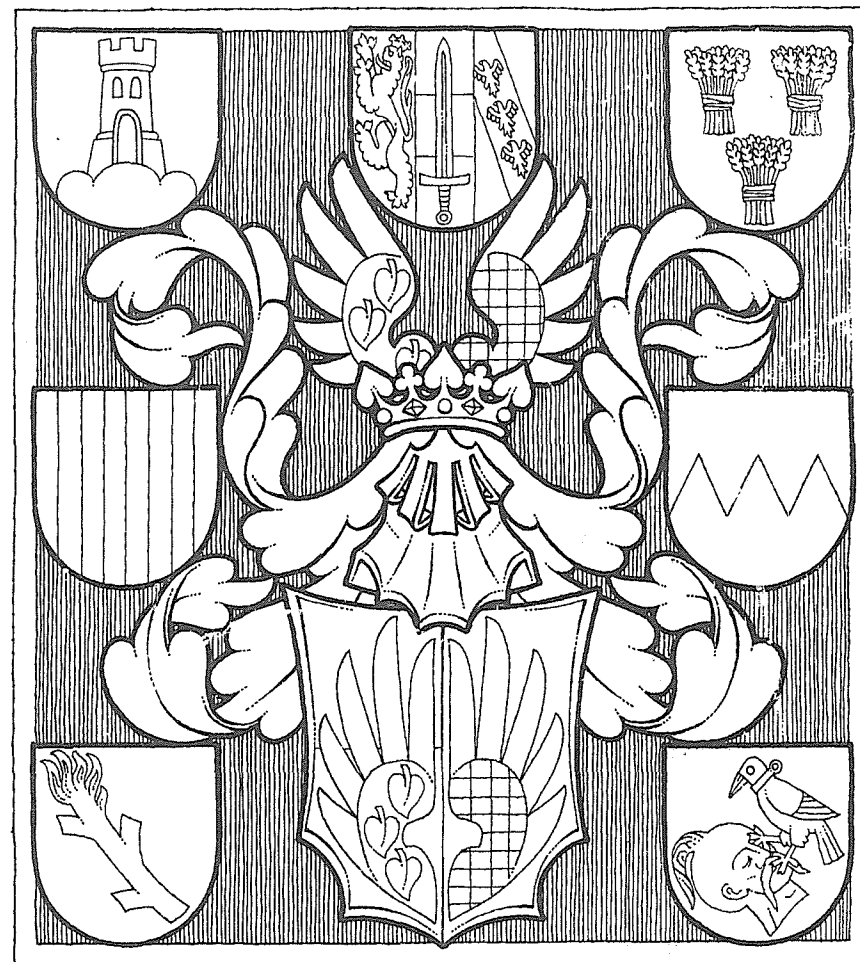
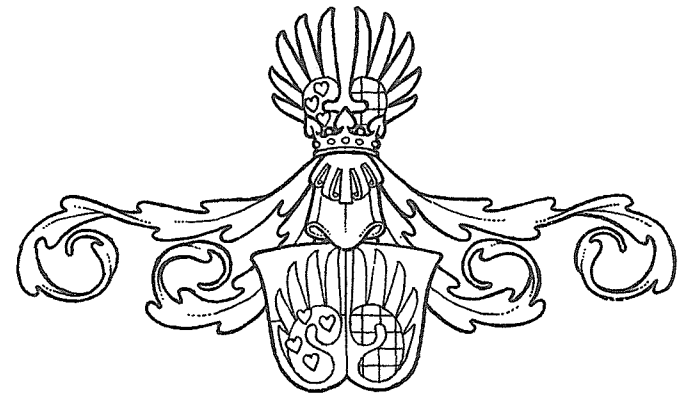

HERALDICKÁ ROČENKA
1986

**HERALDICKÁ ROČENKA
1986**

**ČESKÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST
POBOČKA HERALDIKA
PRAHA**

OBLÉHÁNÍ BRNA ŠVÉDY ROKU 1645 A NOBILITACE S TÍM SPOJENÉ

Jiří Hanáček

V dějinách každého státu, země i města najdeme události významné a slavné, které se trvale zapsaly do jejich historie.

K nejslavnějším událostem města Brna patří hrdinný boj za švédského obležení v r. 1645. Toto obléhání Brna generálem Leonhardem Torstensonem bylo v pořadí již druhé; první přepad města v září 1643 zůstal tehdy pouze pokusem trvajícím několik dní, bez vážnější snahy se Brna zmocnit.

O dva roky později však situace byla horší. Na tažení Čechami porazil Torstenson císařská vojska u Jankova, obsadil Jihlavu, Znojmo a zmocnil se řady míst na Moravě i v Rakousku. Počátkem května 1645 stanul znovu před Brnem, jež tvořilo klíč k bráně, kterou chtěl švédský generál vniknout do Vídně.

Tou dobou však již bylo město připraveno k obraně. Dne 15. března přijel do Brna plukovník Jean Louis Raduit de Souches, který získal císařovu důvěru pro svou statečnost u Olomouce a byl jmenován velitelem města. V poměrně krátké době se mu podařilo opravit hradby, zajistit zásoby, vybudovat stoupy na výrobu střelného prachu i mlýn na mouku. Nechal též vykopat krytou spojovací chodbu na hrad Špilberk a v okolí poručil zbořit všechny objekty, které by mohly sloužit nepříteli za oporu. Souches byl připraven postavit se Švédům na odpor se 426 vojáky z povolání a s 1050 občany zařazenými do měšťanských setnin. Proti nim stála početní převaha Torstensonova vojska, které čítalo asi 28000 mužů. Válečné operace byly zahájeny dne 3. května výzvou švédského velitele ke kapitulaci, pak již následovalo pravidelné obléhání.

Čas plynul ve stálých potyčkách a šarvátkách a obránci kromě bojů s nepřitelem se museli vyrovnat i s nedostatkem potravin, vody a střeliva. Kritické období pro obležené nastalo v polovině července, kdy Švédům přitáhla posila v počtu 10000 vojáků a 14 děl Rákoczyho armády. Generální útok byl stanoven na 15. srpna. Zahájila jej prudká celodenní dělostřelba, která poškodila na mnoha místech hradby a pozdě odpoledne Torstenson udeřil na šesti místech najeďnou. Obránci se překonávali ve statečnosti, mnohde se však nepřátelským vojákům podařilo vniknout do města. V rozhořčeném boji muže proti muži nakonec obránci vytlačili útočníky za hradby. Švédové nato požádali o příměří. Další dny po neúspěšném útoku byly vyplněny jen drobnými

Heraldickou ročenku 1986 připravila redakční rada ve složení:

Pavel Palát, Mojmír Chromý, František Kučera (technická redakce);

Pavel R. Pokorný (odborný lektor);

Zdirad J. K. Čech (výtvarná redakce).

Obr. 1

Obr. 2

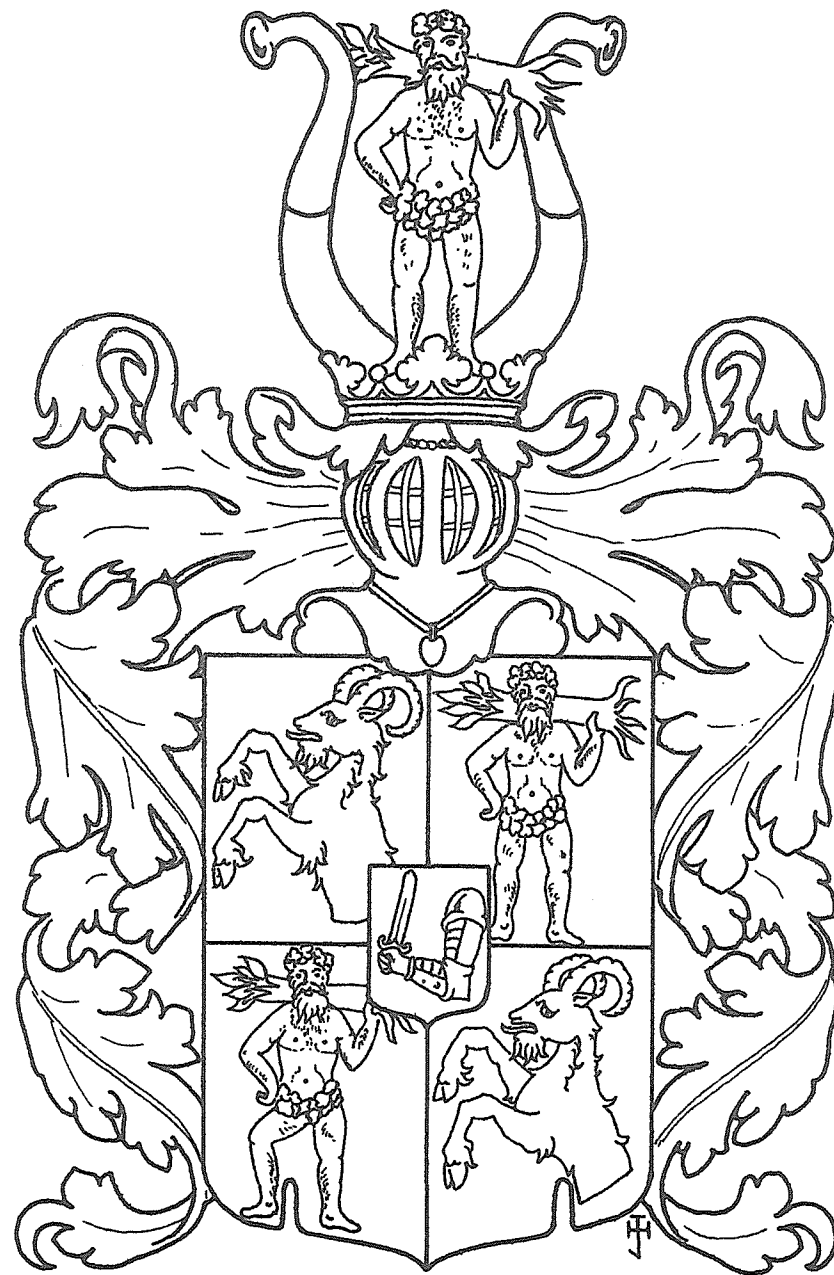
střety. Dne 18.srpna odtáhla vojska Rákoczyho, který mezitím uzavřel s císařem mír a posléze 23.srpna padly poslední dělové salvy, než Švédové bez úspěchu vyklidili bojiště. 1/

Hrdinný boj Brňanů získal městu slávu a úctu v celé střední Evropě, byl však draze zaplacen; za stodvanáctidenního obléhání města padlo 150 obránců, hradby byly poškozeny nebo pobořeny, mnoho domů vyhořelo, všechny ošady v okolí byly vydrancovány nebo spáleny, lidé ožebračeni a zbaveni obživy. Přes mnohé výhody a úlevy, které císař městu později poskytl, trvalo desítky let, než se Brno z válečných událostí a útrap vzpamatovalo.

Historie obléhání Brna je poměrně známá a byla zpracována v řadě knih, studií, novinových a časopiseckých článků. 2/ Daleko méně propracovaná je otázka odměn a výhod poskytnutých městu i jednotlivcům po úspěšné obraně. Této problematice se většina autorů, popisujících události roku 1645, dotkla pouze okrajově a souborná práce, zabývající se měšťanskými nobilitacemi jako jednou z forem císařova ocenění, nebyla dosud publikována.

Je zcela pochopitelné, že městská rada se pokusila hned po skončeném obléhání dosáhnout diplomatickou cestou z tohoto výsledku boje maximálních výhod. Jako prostředníka použila arcivévodu Leopolda Viléma, jemuž bylo doručeno jednak podrobné vyličení průběhu obležení a jednak vysvědčení o statečnosti měšťanů spolu s požadavky na úhradu válečných škod. 3/ Arcivévoda odpověděl městské radě již 2.září. Děkoval měšťanům za jejich statečnost a současně slíbil svou přímluvu u císaře. Brňané však souběžně s tím vyslali k císaři své vlastní poselstvo, které tvořili městský rychtář Jiří Stramans a městský syndik Pavel Lerch s úkolem informovat císaře ústně. Dne 10.září byla deputace v Melku přijata císařem Ferdinandem III., který projevil velkou radost nad věrností Brna a slíbil odpovídající odměny. Ještě do konce září byly pak v Linci vydány listiny 4/, které řešily požadavky městské rady. Týkaly se výpomoci stavebním materiálem a střelivem, náhrady výloh, osvobození od berně, prominutí vinného a pivního tátu jakož i některých dalších otázek.

Obec pak vyslala dne 24.listopadu 1645 další poselstvo, aby se pokusilo o příznivé vyřízení dosud nesplněných žádostí. V deputaci byl člen městské rady Jan Schneller a znovu městský syndik Pavel Lerch, v té době již povýšený do šlechtického stavu s predikátem von Rottenberg. Jejich padesátisedmidenní pobyt ve Vídni přinesl výsledky konkretisované v tzv. "švédském privilegii". 5/ V něm císař Ferdinand III. povolil městu za úspěšnou obranu proti Švédům finanční výpomoc, osvobození na pět let od splácení dluhů, zproštění členů městské rady vojenské ubytovací povinnosti, polepšení městského znaku, obdaření měšťanů šlechtickými predikáty a udělení bezplatného měšťanského práva v kterémkoliv královském a poddanském městě v českých a rakouských zemích. Dotyčné privilegium uvádí jmenovitě 22 členů městské rady, 44 příslušníků městské honora-

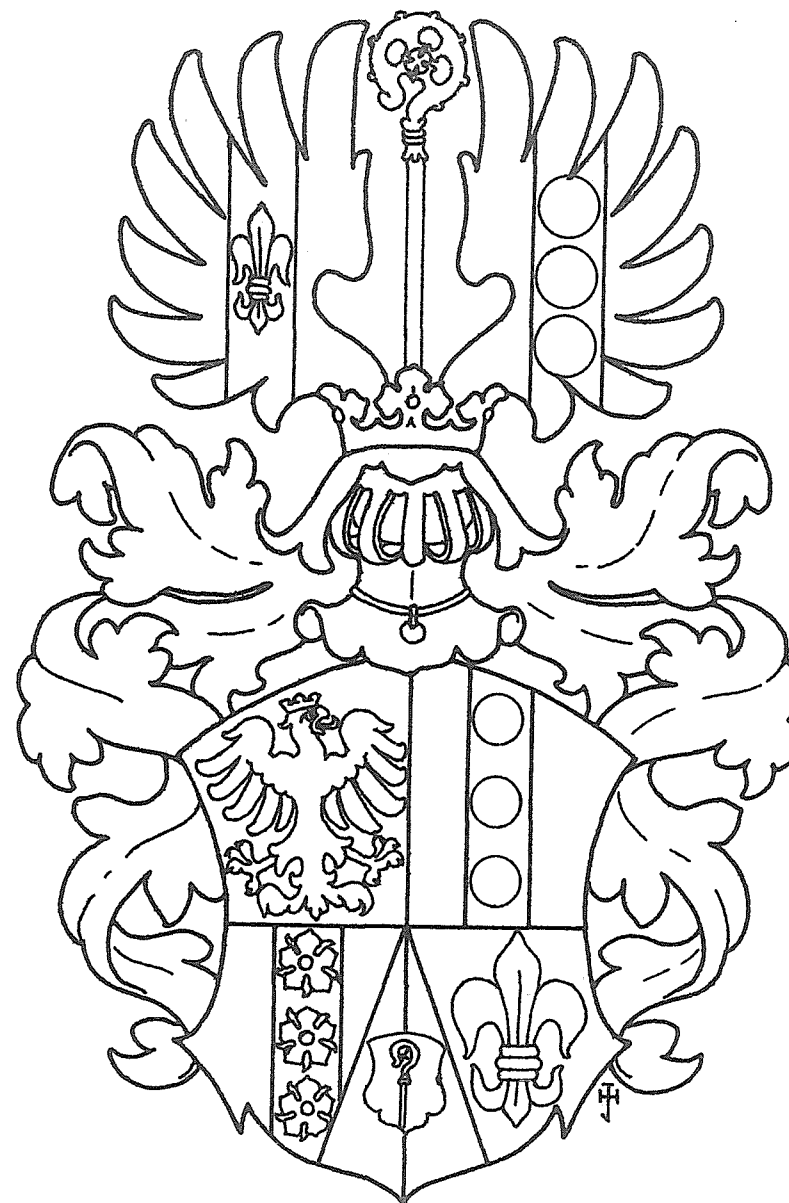
Obr. 3

ce a 273 občanů a jejich vdov. Je s podivem, že jmenného seznamu si nepovšiml téměř žádný z historiků zabývajících se dějinami města Brna ať již kompletně nebo pouze událostmi uvedeného roku. Bretholz ve svých regestech originálních listin 6/ uvádí sice mimo jiné přepis "švédského privilegia" ale bez jmenných seznamů, v další jeho reprezentační práci 7/ nenajdeme o nobilitacích kromě kreseb tří znaků žádné zmínky. Obdobně se nezmiňuje o členech rady ani d' Elvert 8/, který jmenuje pouze čtyři nejvýznamnější radní; získané šlechtictví uvádí jen u Gabriela Schramma z Deblína, kdežto u Schnellera von Lichtenau, Stramanna von Althof a Lerchenauera von Rottenberg uvádí pouze přiznané úřady. Obdobným způsobem látku zpracovává i Dudík. 9/

Z historického hlediska nejpodrobněji a pravděpodobně i nejpřesněji popisuje průběh obléhání Sujan 10/, jenž o této problematice uvádí: "Konečně povoleno zlepšení městského znaku, o čemž se vydá zvláštní listina, do které budou zapsáni všichni členové městské rady a skuteční měšťané. Zapsaní tam členové městské rady se vším potomstvem povýšení do stavu šlechtického, nač mohou žádati listy erbové a šlechtické znaky. Kdo již je má, může u české dvorské kanceláře žádati zlepšení jich." 11/ Dále jmenuje dva radní, kteří skutečný šlechtický stav obdrželi - Lerchenauer von Rottenberg a Maximilian von Hoff - a končí tvrzením s mylnou poslední částí věty: "Právo na podobné vyznamenání měli všichni členové městské rady z r.1645 a snad se mnohým ho také dostalo, ale listinu o tom nemáme." 12/ Podobně hovoří i ve svém obsáhlém díle o historii Brna 13/, stejné závěry zastávají i další autoři, kteří vesměs čerpali z uvedených základních děl. Jediný, kdo tiskem vydal kompletní text "švédského privilegia" včetně všech jmen odměněných měšťanů, byl Koller. 14/

Dlouhý text listiny je psán oficiálním dvorským, dnes již zastaralým, slohem; pro její problematiku jsou nejdůležitější následující pasáže 15/: "O tom a především aby také zmíněná nejstálejší věrnost a věrnost ponížené poddaného vícekrát uváděného starosty, rady a celé obce našeho města Brna u nás a ve vlasti, jakož také další našim dědičným zemím prokázaná věrnost, služba a trvající stálost aby více nesmrtelná zůstala a aby byla na věčné časy potomstvem velebena, nechali jsme vzpomenutého starostu, radu a celé měšťanstvo, kteří se v době obležení v Brně nacházeli, jména křesťní a příjmení dle pořádku, jak nám byly dodány, zanést do této listiny: Seznam osob městské rady a měšťanů královského města Brna a všech, kteří se zde nacházeli v tomto šestnácti týdnů trvajícím švédském obležení:

Členové rady: Gabriel Schramm von Deblin, Hanns Platl, Andreas Porsch, Hanns Jacob Bischoff, Hanns Schnöller von Lichtenau, Bartholomäus Garschel, Maximilian von Hoff, Johannes Kranich, Matthes Butziowsky, Johannes Knöffel, Michael Florhauer, Georg Stramann von Althoff, Mathias Kleinschmidt von Lobenstein, Christian Regendanz, Blasius Kune-

Obr. 4

Obr.5

Obr.6

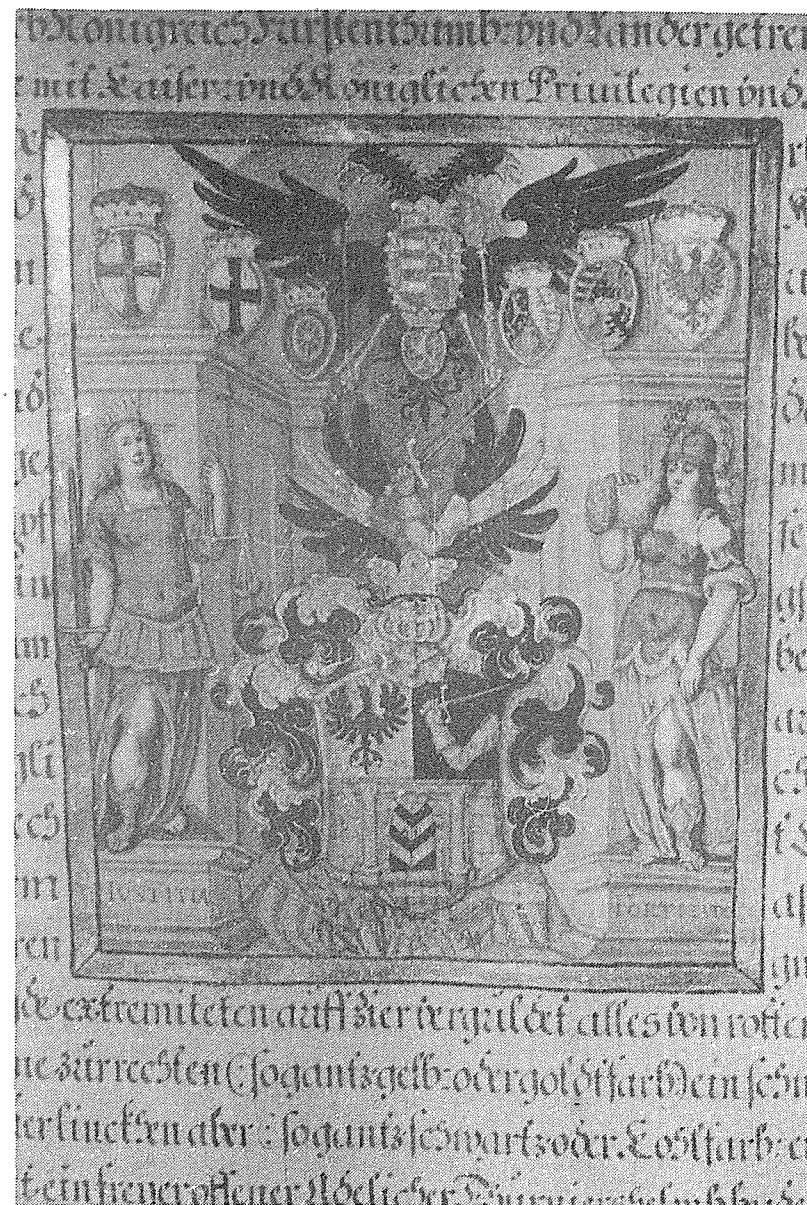
ckh, Johann Burhārdt, Johann Walerian Lublinsky, Johann Baptista Kraus, Mathias Ignazius Sorbergkh, Jakob Khunekh, Paull Hieronym Lerchenauer von Rottenberg. 16/
Tento seznam nynější rady a měšťanstva byl věrohodně sestaven od Nás a radou města Brna schválen s obecní pečeti. Actum sepsáno 27. listopadu 1645."

"Tak chceme tímto v současné listině za třetí pozdraviti všechny a každého výše uvedeného příbuzného radních, včetně všech jejich manželských následovníků mužského a ženského pohlaví pojatých do stavu: že jsou a zůstanou se všemi svými potomky na věky praví a správní šlechtici a osoby stavu rytířského a šlechtického v naší dědičné královské říši a zemích, aniž méně než jejich privilegia, volnosti, práva a spravedlnosti mají se stavu svému přiměřeně těchto držeti a jich všech se radovati, dle jejich dobré vůle a záliby učinili také ochotně u naší české královské dvorské kanceláře, že každému z výše uvedených osob radních na jeho žádost a zařízení bude vyhotovena normální nobilitace a šlechtická listina, také všem královský erbovní klenot bude dodán ku věčné paměti, nebo kdyby někdo již takovou měl, bude toto z císařské a královské milosti rozmnoženo." 17/

Tento dokument tedy uvádí jména měšťanů, kterým bylo uděleno právo žádat o šlechtický stav a spolu s tím i o erb. Většina z nich tak učinila a česká dvorská kancelář vystavila příslušné diplomy. O jejich existenci víme z kopií nobilitačních listin, uložených ve Státním ústředním archivu v Praze; jako prvotní a orientační pomůcku lze v tomto směru využít Doerrův soupis. 18/ Při pátrání po původních, autentických listinných materiálech s dobovým vyobrazením udělených erbů byl výsledek chudobnější; dvě originální nobilitační listiny jsou uloženy v brněnských archivech, další listina má být v soukromém držení. 19/ Žádné jiné vyobrazení nenalézáme ani ve fondu "Česká dvorská kancelář" ve Státním ústředním archivu v Praze, kde se nacházejí podklady pro vyhotovení nobilitačních listin, žádosti, posudky a jiné listiny a negativní bylo i pátrání v genealogických sbírkách téhož archivu. 20/ Možnost výskytu erbovních listin v dalších oblastních a okresních archivech po prostudování dosud zpracované dokumentace se jeví téměř vyloučená. 21/ Malby erbů nejsou podchyceny ani v dalších fondech Státního oblastního archivu v Brně. 22/ Pokud se týká sfragistického materiálu, je možné částečně čerpat z fondů uložených v Archivu města Brna; 23/ dosud zpracované pečeti v podstatě potvrzují podoby erbů získané z blasonů nobilitačních listin.

Z dobových památek je možno dále se opřít o dva dochované náhrobníky s erbovní výzdobou, nacházející se v brněnských kostelích.

Rovněž základní heraldická a genealogická literatura zůstává k jménům nobilitovaných měšťanů velmi skoupá. Když pomíneme Královu Heraldiku 24/, v níž ani vzhledem k jejímu zaměření na české rody nelze počítat s uvedením nové měšťanské šlechty silně poněmčeného Brna 17. stol., za-

Obr. 7

ráží nás, že v soupisu nobilitované české a moravské šlechty téhož autora 25/ je jedinou uváděnou literaturou o jmenovaných rodech dříve zmíněná Doerrova práce. Podobně jako Král i Zíbrt 26/ se ze všech rodů zmiňuje pouze o Schrammch z Deblína; totéž v plné míře platí i o naší nejobsáhlejší naučné encyklopedii. 27/ Naprostá absence literatury o těchto rodech, kterou rovněž potvrzuje nejnovější oborová bibliografie 28/, se dá vysvětlit malým významem uvedených rodin, zůstávajících pouze měšťany bez záznamu v zemských deskách a ve většině případů již v další generaci mizících v koloběhu dějin, aniž by některý z nich - s jedinou výjimkou - požádal o přijetí do rytířského stavu markrabství moravského. 29/

Alespoň základní informace o čtyřech rodech uvádí moravský Siebmacher 30/ a popisy tří erbů posléze přináší Sedláček. 31/ Jediným, kdo využil záznamy v kopiářích Saalbuchů, byl Pilnáček 32/, jehož překlady blasonů erbů však obsahují některé heraldické nepřesnosti zejména v terminologii a působí mnohdy toporným dojmem. Drobnější heraldická literatura vzhledem k negativnímu zjištění není citována.

Můžeme tedy konstatovat, že dochovaných movitých i nemovitých heraldických památek na nobilitované měšťany známe málo. Tím více vystupuje do popředí důležitost písemných pramenů, z nich zejména Saalbuchů čís.55 a 59, které obsahují kopie nobilitačních listin. Vedle obvyklého textu spolu s popisem uděleného erbu mělo být jejich součástí i barevné vyobrazení. V uvedených foliantech je skutečně vždy vynecháno místo pro pozdější domalování erbu, k němuž však v žádném ze zkoumaných případů nedošlo. 33/

Z uvedených pramenných i literárních zdrojů je možno rekonstruovat erby 22 nobilitovaných měšťanů následovně:

1 Gabriel Schramm von Deblin

Pocházel ze starší brněnské rodiny, která již 7.2.1573 obdržela erbovní list a predikát. Gabriel Schramm působil v městské radě téměř 30 let a za zásluhy v době švédského obléhání mu byl polepšen erb listinou vydanou v Linci 31. 12.1645. 34/ Štít dělený modrým hrotem, v něm divý muž s buzikánem v pravici stojí na zeleném návrší, na tváři má krvavou ránu - šrám. Přední pole děleno zlato-černě, zadní stříbrno-červeně, v každém železná kotva. Korunovaná turnajská přilba s černo-zlatými a červeno-stříbrnými příkrývadly, klenotem dvě otevřená křídla, dělená zlato-černě a stříbrno-červeně, mezi nimi rostoucí divý muž. 35/ /Obr.1/ Ze žádného popisu doslovně nevyplývá, v jaké poloze drží divý muž ve štítu buzikán. Siebmacher jej zobrazuje opřený o zem; takto pojetá figura nejlépe vyplňuje hrot štítu. Přesto se přikláním k názoru, že muž má buzikán přeložený přes rameno, neboť tato poloha je v heraldice běžnější a objevuje se i v klenotu, který je vlastně převzatou erbovní figurou. Rovněž v malířské výzdobě některých knih ve SOA Brno 36/ nacházíme barevné miniatury erbu Deblínských, kde divý muž má buzikán přeložený přes rameno. Ročina se

dále rozrůstala a dočkala se i pozdějšího povýšení do stavu rytířského a hraběcího. 37/ /Obr.1/

2 Hans Flatl

Povýšen do šlechtického stavu s predikátem "von Lichtenberg". Nobilitační listina byla vydána v Linci dne 2.5. 1646. 38/ Štít čtvercový; v 1. a 4. černém poli zlatý gryf drží ve spárech zelený vavřínový věnec, v jeho středu srdce, z něhož vyrůstají tři pestré květy na zelených stoncích; ve 2. a 3. modrém poli stříbrná zlatovlasá meluzína. Turnajská korunovaná přilba s příkrývadly černo-zlatými a modro-stříbrnými, klenotem rostoucí gryf, dělený zlatě a černě. 39/ Hans Flatl zemřel ještě téhož roku. /Obr.2/

3 Andreas Poresch

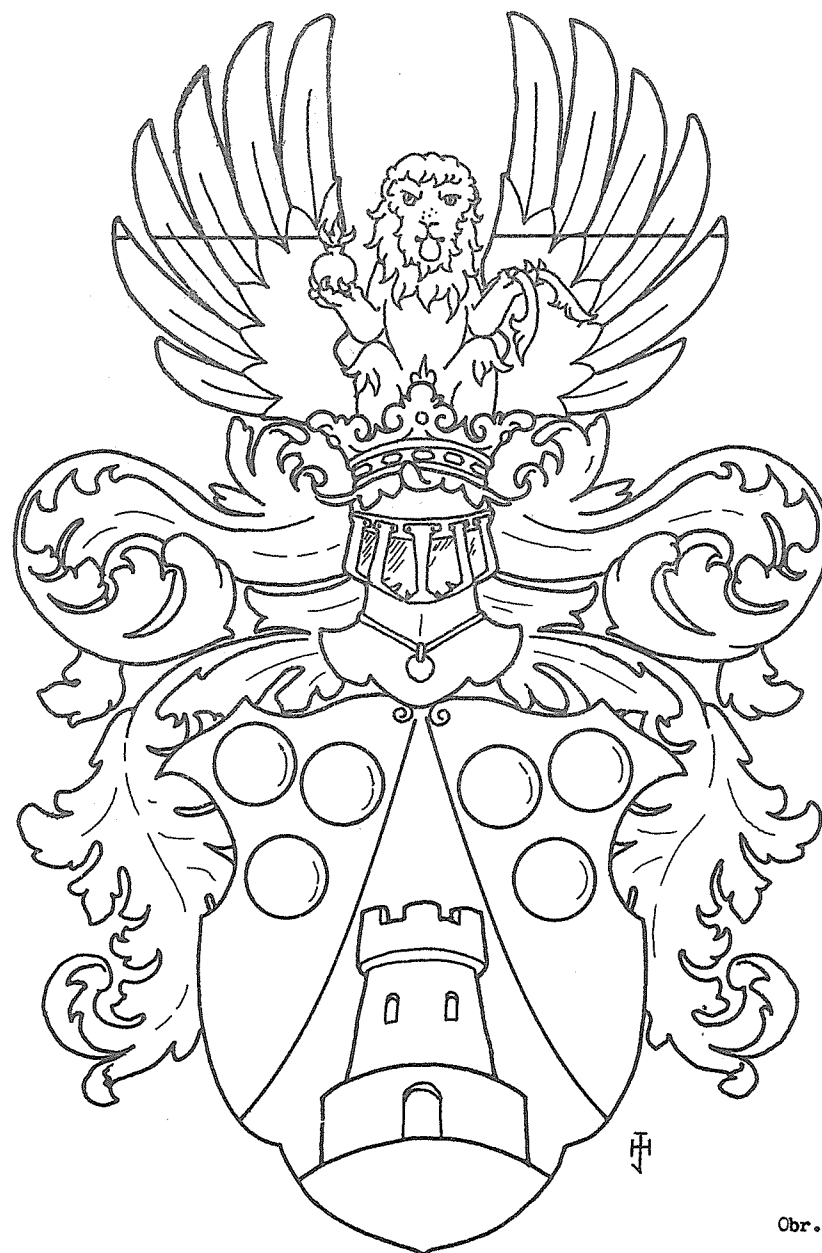
Brněnský měšťan a člen rady. Za doby švédského obležení byl velitelem setniny 265 mužů. 40/ Do šlechtického stavu s predikátem "von Poreschendorff" byl vyzdvižen listinou danou v Linci dne 2.5.1646 a současně obdržel následující erb. 41/ Štít čtvercový se zlatým středním štítkem, v něm zbrojná ruka držící meč. V 1. a 4. červeném poli polovina stříbrného kozla, ve 2. a 3. stříbrném poli přirozený divý muž s dubovým věncem na hlavě a kolem beder, přes levé rameno drží hořící vyrvaný kmen stromu. Turnajská korunovaná přilba s příkrývadly modro-zlatými a červeno-stříbrnými, klenotem dva buvolí rohy dělené zlato-modře a stříbrno-červeně, mezi nimi divý muž jako ve štítu. 42/ Udělený erb dokládá i pečeť uložená v Archivu města Brna. 43/ Pečeť z února 1656 je přítiskem, červená, oválného tvaru o rozměrech 21x17mm. V pečetním poli, ohraničeném jemnějšími vavřínovými věnečkem, je opis ANDREAS ... VON PORESCHENDORF lemuující erb: Čtvercový štít se středním štítkem, v něm obrněná ruka držící meč. V 1. a 4. poli do středu obrácený rostoucí kozel, ve 2. a 3. poli rostoucí divý muž, který přes pravé rameno nese strom s kořeny a s větvemi; ve 3. poli však přes rameno levé. Na štítu korunovaná turnajská přilba s příkrývadly, klenotem dělené buvolí rohy, mezi nimi rostoucí divý muž ze štítu. Pečeť je dobře zachovaná, hůře otištěná, místy stlačený reliéf. /Obr.3/

4 Johann Jacob Bischoff

Člen brněnské městské rady, v době švédského obléhání byl velitelem setniny 202 tovaryšů a pomocníků. Šlechtický stav obdržel diplomem vydaným v Linci dne 2.5.1646 současně s predikátem "von Ehrenberg" 44/ Čtvercový štít se vsunutým hrotem. V 1. zlatém poli černá orlice, ve 2. stříbrném červený kůl s třemi stříbrnými koulemi, ve 3. červeném stříbrný kůl s třemi červenými růžemi, ve 4. zlatém černá lilie. Hrot je stříbrno-červeně polcen, v něm zlatá biskupská berla. Na korunovaná turnajská přilba otevřená křídla, pravé černé se zlatým kulem a v něm černou lilii,

Obr. 8

Obr. 9

levé červené se stříbrným kulem, v něm tři červené koule. Mezi křídly zlatá biskupská berla. Přikrývadla černo-zlatá a červeno-stříbrná. 45/ /Obr.4/

5 Hanns Ignác Schnöller von Lichtenau

Královský rychtář v Brně, kupec, který byl členem druhého poselstva k císaři do Lince dne 24. listopadu 1645. Proto také jako jeden z prvních obdržel šlechtický stav a erb listinou vydanou v Linci dne 26.1.1646. 46/ Ten se zde popisuje takto: Čtvrcený štít; v 1.zlatém poli černá orlice, ve 2. a 3. červeném poli obrněnec s mečem v pravici, přes rámě má černo-zlatou šerpu, na hlavě přilbu s peřím stejných tinktur, ve 4. stříbrném poli dvě červená břevna. Korunovaná turnajská přilba s černo-zlatými a červeno-stříbrnými přikrývadly, klenotem rostoucí zlatý lev s mečem v pravé a se štítkem v levé tlapě mezi dvěma praporci v tinkturách přikrývadel. 47/

V brněnském kostele sv.Maří Magdaleny se nachází náhrobník s nápisem: 1664 DEN 4 MARTY 3/4 VHR AVFF NEINE ABENDTS

IST EDLE GESTRENGE HER IOHANN IGNATIVS
SCHNETLER VON LICHTENAV ROM: KAYS: MAY DIENER
VND KÖNIGL: RICHTER DIESER STADT BRINN WELCHER
EIN PATRIOT DIESER MARKGRAFFTHVMS MAHREN VND
VON 1626 IN FORNEMEN KAYSER LANDTS STADTWESENS
OFFICYS WOHL VERDIENTER DARVNTER ABER 10 IAHR
KÖNIGLICHER RICHTER GEWESEN SEINES ALTERS 62
IAHR. IN Gott SEELIG VERSCHIEDEN DESSEN SEELE
DER MIHLISCHE HEILAND GNÄDIG SEIN WOLLE AMEN.

/Roku 1664 dne 4.března o 3/4 na 9 večer šlechtný a přisný pán Jan Ignác Schnetler z Lichtenau, římského císařského majestátu služebník a královský rychtář tohoto města Brna, který jako obyvatel markrabství moravského od roku 1626 ve jménu císaře byl zemským a městským úředníkem, přitom po 10 let královským rychtářem, zemřel ve věku 62 let. Jeho duši nebeský spasitel milostiv býti rač./

V nápisu je chyba ve jménu Jana Schnöllera, který podle matrik měl být pochován v kostele sv.Jakuba. 48/

Erb na náhrobníku se plně neztotožňuje s uvedeným popisem. V 1. poli je pouze orlí křídlo, ozbrojenec ve 2. a 3.poli drží meč vždy ve vnitřní ruce - ve 3.poli tedy v levé - břevna ve 4. poli jsou šikmá. Anomální je rovněž postavení přilby, která je obrácena vlevo, zatímco klenot směřuje vpravo. /Obr.5/

Částečně se odlišuje i pečeť v Archivu města Brna. 49/

Pečeť ze dne 17.3.1655 je přitištěná, červená, osmihranná, o rozměrech 8x7mm. V pečetním poli ohraničeném mezikružím s opisem IOHAN SCHNELER VON LICHTENAV se nachází erb: Štít čtvrcený; v 1. poli vlevo obrácené orlí křídlo, ve 2. a 3. poli muž, který v pravici drží meč, 4. pole je čtyřikrát kosmo dělené. Na štítu korunovaná, přímo hledící turnajská přilba s přikrývadly, klenotem vpravo otočený lev, v pravé tlapě drží meč, v levé asi štít. Po každé

Obr.10

Obr.11

Obr.12

straně vyrůstají dva prapory - dvojplameny. Pečet je dobře zachovalá, nejistě čitelná pro velmi malé rozměry. Johann Sehnüller vlastnil po r.1653 dům na jedné z hlavních ulic Brna, která později byla nazvána jeho jménem.^{50/}

6 Bartolomeus Garschelli

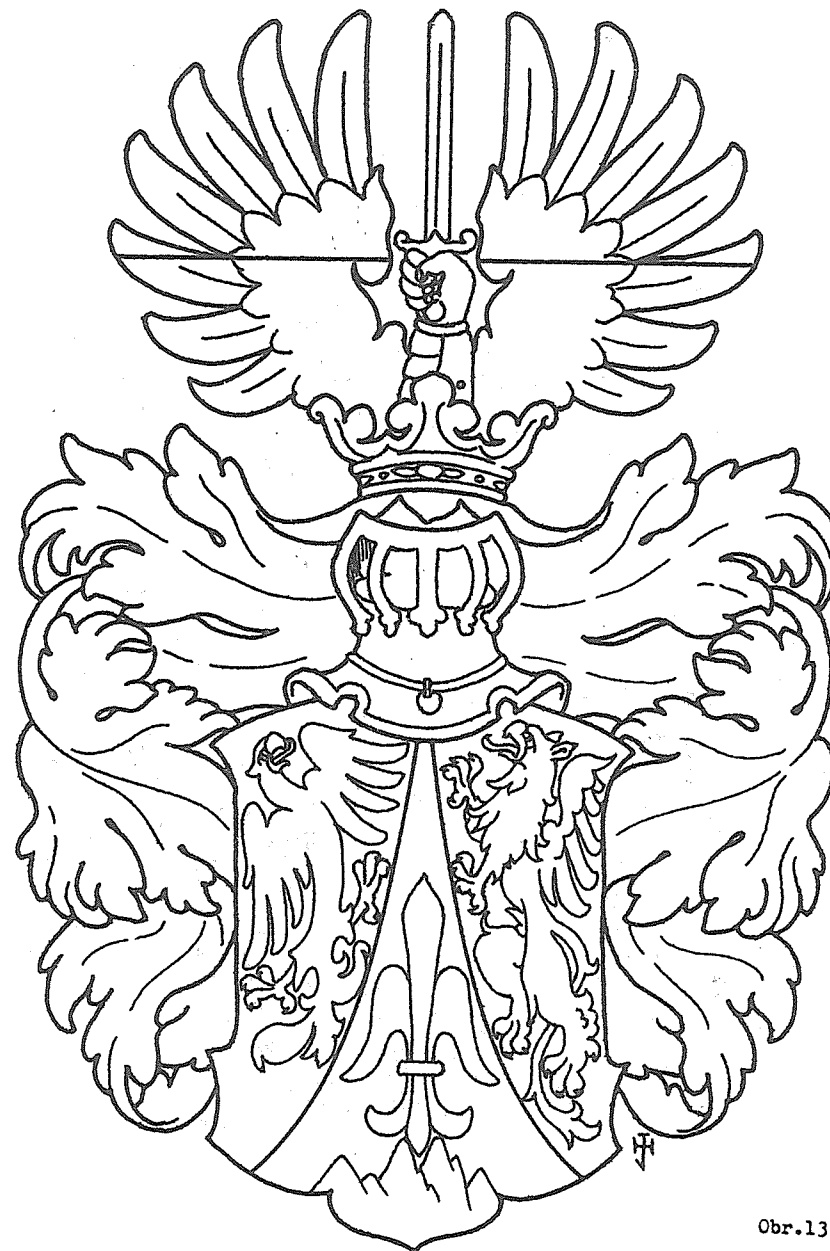
Brněnský radní, který využil možnosti vyzdvižení do šlechtického stavu a požádal, aby se toto právo vztahovalo i na jeho nevlastního syna Maxmiliana Ferdinanda Gröschla. Císař prosbě vyhověl a nobilitační list pro oba s predikátem "von Hohenfels" byl vystaven v Linci dne 2.5.1646. ^{51/} Bartolomeus Garschelli se toho nedočkal, zemřel již koncem r.1645 a rod pokračoval v Gröschlech z Hohenfelsu, jejichž erb lze popsat takto: Štít polcený; vpravo ve zlatě vzpřímený přirozený medvěd držící 4 granáty a pátý hořící má připravený k vrhu; v levém poli neurčené tinktury stojí na zeleném pahorku bohyně Athena v šatě bílém a červeném, s krunýřem na hrudi, na hlavě má přilbu zdobenou pěti pery - černým, stříbrným, zeleným, zlatým a červeným. V pravici drží bohyně kopí, v levici červený zlatě lemovaný štít, na němž je na zeleném pahorku vzlétající stříbrná holubice se zeleným křížkem v zobáku. ^{52/} /Obr.6/

7 Jacob Hartmann

Patřil k členům městské rady, jehož jméno je uvedeno ve "švédském privilegiu" s právem požádat o udělení šlechtictví. Zemřel v r.1645 ještě v době obléhání a je zde vzpomenut in memoriam. Rodina o udělení erbu nepožádala a jména Hartmannů, která se ve znakových sbírkách objevují, nepatří této rodině. ^{53/}

8 Maxmilian von Hoff

Bojů se aktivně zúčastnil jako velitel setniny 259 měšťanů. Jeho jméno je zdůrazňováno ve většině listin té doby, což nezůstalo bez povšimnutí dvora. Erbovní list byl vydán ve Vídni dne 5.9.1646. ^{54/} Průtahy způsobila prosba žadatelova, nemajícího přímých mužských potomků, o adopci nevlastních synů Gabriela a Jana Litenských; císař tuto žádost potvrdil, takže se nadále všichni psali "von Hoff". Erb, vymalovaný na nobilitační listině, tvoří dělený štít. Horní polovina je polcena, vpravo ve zlatě černá korunovaná orlice, vlevo v černém poli ohnutá paže, oděná ve zlatý rukáv, drží meč. Ve spodní stříbrné polovině je červená hradební zeď s černo-zlatou bránou. Turnajská korunovaná přilba s příkryvadly černo-zlatými, klenotem dvě otevřená černá orlí křídla se zlatým břevnem, vpravo kosmý, vlevo šikmý, mezi nimi paže ze štítu. Erb je položen do portálu, po jehož stranách stojí alegorické postavy Spravedlnosti a Statečnosti, v horní části malby uprostřed znak císařský, kolem znaky říšských kurfiřtů - trevírského, kolínského, mohučského, českého, bavorského, saského a braniborského. ^{55/} /Obr.7/

Obr.13

Obr.14

Obr.15

9 Johann Kranich

Obdržel predikát "von Goldenstein" listinou vydanou v Linci dne 2.5.1646. 56/ Jeho erbem je štít dělený modrým hrotem, v něm na bílé skále přirozený jeřáb se zlatým kamenem v pazouru. V předním zlatém poli je polovina černé orlice, v zadním červeném stříbrný lev. Na korunované turnajské přilbě čelně sedící zlatý lev drží v tlapách dva praporce pětkrát dělené - pravý červeno-stříbrně, levý černo-zlatě. Příkrývadla jsou černo-zlatá a červeno-stříbrná. 57/ /Obr.8/

10 Mathias Butziowsky

Ani tento brněnský měšťan nedožil konce r.1645 a nemohl tedy využít práva požádat o udělení šlechtictví. Podrobněji se jeho životopisnými údaji i údaji dalších osob z doby švédského obléhání zabýval P. Koller, jehož spis z majetku Archivu města Brna je opatřen mnohými poznámkami autora 58/, z nichž je tato informace čerpána. 59/

11 Johann Knöffl

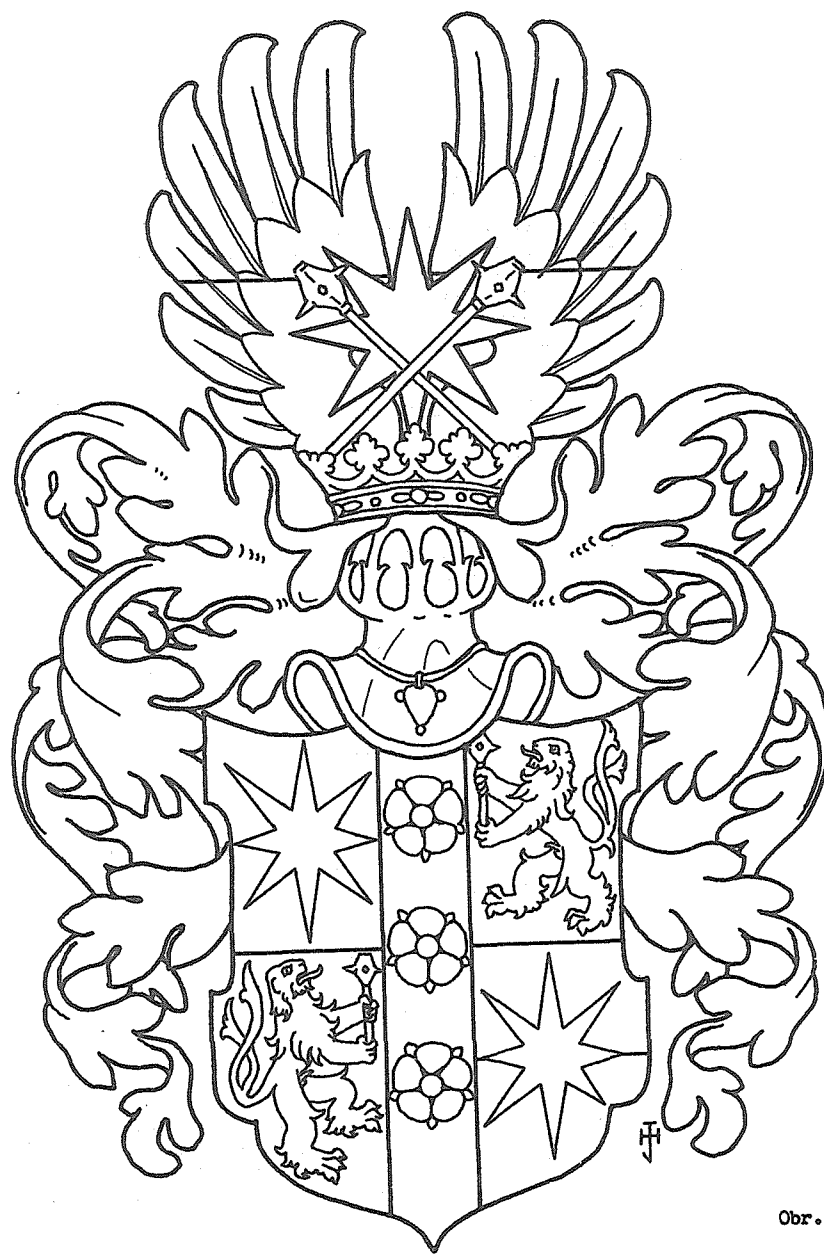
Byl obdařen predikátem "von Ebenthal" a erbem listinou vydanou v Linci dne 2.5.1646. 60/ Štít je dělen stříbrným hrotem, v něm stojí na zeleném návrší červená věž s cimbuřím. Přední pole je zlaté, zadní červené, v každém 3 koule /2-1/. Korunovaná turnajská přilba s příkrývadly červeno-stříbrnými a černo-zlatými, klenotem otevřená křídla, dělená černo-zlatě a červeno-stříbrně, mezi nimi čelně rostoucí zlatý dvouocasý lev drží v pravé přední tlapě hořící granátovou kouli. 61/ /Obr.9/

12 Michael Florhauer

Brněnský měšťan, který měl rovněž právo požádat o udělení šlechtictví. Pravděpodobně tak neučinil, protože nobilitační záznam neexistuje a Florhauer zemřel v průběhu r.1646 v mladém věku. 62/

13 Paul Hieronymus Lerchenauer von Rottenberg

Byl z uvedených měšťanů nejvíce exponovanou osobou. Vzhledem k zastávánému úřadu městského syndika byl členem obou poselstev, vyslaných k císařskému dvoru s peticemi představitelů města. Při své druhé cestě v listopadu 1645 již mohl používat šlechtického predikátu a erbu, které mu byly uděleny listinou vydanou v Linci dne 3.10.1645. 63/ Erb tvoří čtvercový štít. V 1. a 4. zlatém poli je poloviční černá orlice, ve 2. a 3. červeném poli stříbrná věž s cimbuřím. Korunovaná turnajská přilba s příkrývadly černo-zlatými, klenotem zlatý gryf mezi buvolími rohy, dělenými černo-zlatě a stříbrno-červeně. Erb je na nobilitační listině vsazen do portálu, na jehož oblouku jsou znaky císaře a říšských kurfiřtů - trevírského, kolínského, mohučského, bavorského, saského a brániborského. Po stranách jsou ale-

Obr.16

gorické postavy Míru a Války. 64/ /Obr.10/
Úplný text nobilitační listiny přepisuje Bretholz. 65/
Lerchenauer se později stal městským rychtářem a zemřel v
roce 1663.

14 Georg Stramanns von Althoff

Městský rychtář, který vedl prvé poselství k císaři
do Melku. Pocházel z rodiny, která obdržela erb již dne
6.5.1559. 66/ Za zásluhy v době obležení obdržel Stra-
manns šlechtictví a polepšení zděděného erbu. 67/
Štít dělený černo-červeně se stříbrnou věží s cimbuřím v
herním poli a stříbrným kozorohem na skále v poli dolním.
Dvě turnajské korunované přilby s černo-zlatými příkrývad-
ly, klenotem pravé zlatý gryf, na levé otevřená křídla dě-
lená černo-zlatě a červeno-zlatě, mezi nimi ozbrojenec s
červenou šerpou přes hrud a s mečem v pravici. /Obr.11/
Brněnský primátor zemřel dne 21.11.1660 a byl pochován v
chrámu sv.Jakuba v Brně, kde se nachází jeho náhrobník. 68/
V horní části mramorové desky je erb, který plně odpovídá
uvedenému popisu, ve spodní části je nápis:

DER EDL. GESTREN. HER: GEORG STROMANS VON
ALTHOFF DER RÖM: KAY: AVCH ZV HUNGARN VND
BOHAIMB KONIG: MAY: RATH VND PRIMATOR DIESER
KÖNIG: STATT BRÛN WELICHER 21 NOVEMB: AO 1660
IN GOTT VERSCHIDEN.

/Šlechtitný a vzácný pan Jiří Stromanns z Althoffu, císař-
ského římského a královského uherského a českého majestá-
tu radní a primátor tohoto královského města Brna, ze-
snulý v Pánu dne 21. listopadu 1660./
Rodina již dne 9.4.1603 požádala o přijetí do rytířského
stavu markrabství moravského a je také mezi rytířskými
rody zapsána. 69/

15 Mathias Kleinseidt von Lobenstein

"Záhadný" člen městské rady, jehož jméno se sice obje-
vuje v seznamu možných žadatelů o šlechtictví, jeho žádost
a následující nobilitační listina nebyla zatím zjištěna.
Zarážející je, že v seznamu členů rady je uváděn již s
predikátem a měl by tedy podobně jako Schnöller von Lich-
tenau, Lerchenauer von Rottenberg či Stramanns von Althoff
být v době jejího vydání již v některém stupni šlechtic-
tví. Tuto domněnku potvrzuje zpráva městské rady se sezna-
mem jejích členů, ve které se píše: "Dne 4.května 1644
zvolená rada, která měla dle ústavy býti každoročně volena
znovu, zůstala donucena časovými okolnostmi; a jelikož po
dobu obležení nemohla volba rady býti uskutečněna, zůsta-
la v aktivitě až do příštích obnovených voleb, uskutečně-
ných dne 16.dubna 1646. Členové tehdejší rady byli:" 70/
Matoucí je zejména to, že ostatní radní, kteří o erb nepo-
žádali nebo jim nebyl udělen, jsou psáni pouze vlastním
jménem bez predikátu, kdežto Mathias Kleinseidt je zásadně
uváděn se šlechtickým přídomkem. Nové vydaná práce Josefa
Filnáčka tohoto radního uvádí a dokonce odkazuje na erbov-

Obr.17

ní listinu vydanou dne 3.2.1646. 71/

16 Christian Regentanz

Šlechtický stav a erb byl tomuto radnímu udělen listinou vydanou v Pressburgu až dne 15.12.1646 spolu s predikátem "von Aichenwald". 72/ Čtvrcený štít s modrým středním štítkem, v jeho patě leží dvě černé ostrvy, spodní se dvěma, horní s jedním sukem. Z té vyrůstá ratolest se třemi žaludy a vlevo s kosmo přivěšeným křížkem, vše zlaté. V 1. a 4. černém poli ku středu hledící zlatý korunovaný dvouocasý lev, držící v předních tlapách lilii. Ve 2. a 3. zlatém poli šikmé modré břevno s dvěma zlatými pětihracími hvězdami. Korunovaná turnajská přilba s příkryvadly černo-zlatými a modro-zlatými, klenotem otevřená křídla, dělená zlato-modře a černo-zlatě, mezi nimi rostoucí lev s lilí jako ve štítu. 73/ /Obr.12/

17 Blasius Kuneckh

Predikát "von Königstreu" a erb obdržel listinou vydanou v Linci dne 2.5.1646. 74/ Štít je dělený červeným hrotem, v něm stříbrná lilie na skále. V předním zlatém poli černá orlice, v zadním černém zlatý gryf. Korunovaná turnajská přilba nese otevřená křídla, dělená černo-zlatě a červeno-stříbrně, mezi nimi rostoucí obrněná ruka se vztyčeným mečem. Příkryvadla jsou červeno-stříbrná a černo-zlatá. 75/ /Obr.13/

18 Johann Burghart

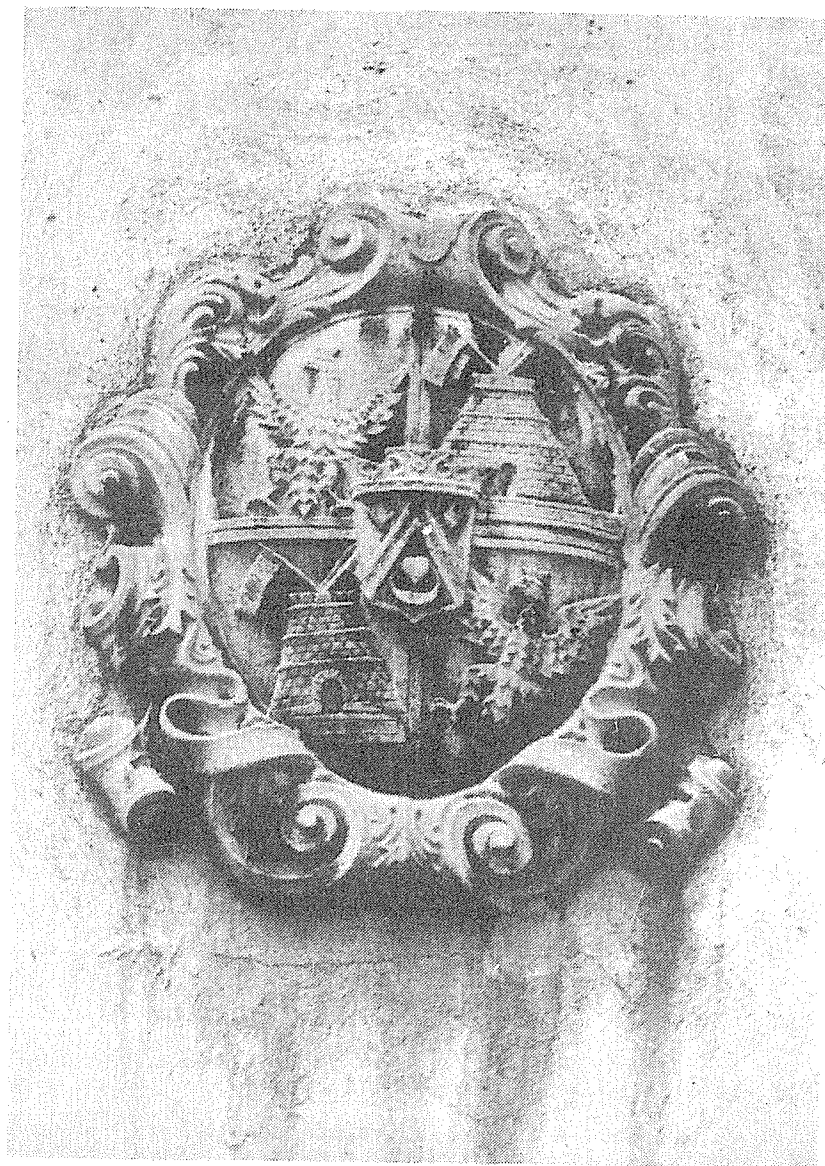
Byl dalším z měšťanů, jehož účast na obranném boji nemohla být odměněna, neboť zemřel krátce po skončeném obléhání. Případná žádost pozůstalé rodiny o udělení šlechtictví není známa. 76/

19 Johann Valerian Lublinsky

Spolu s dalšími byl povýšen do šlechtického stavu listinou vydanou v Linci dne 2.5.1646. Přitom obdržel predikát "von Rennburg" a erb. 77/ Štít červeno-zlatě polcený, v přední polovině dvě šikmé stříbrné řeky, mezi nimi zlatý kříž, v zadní dvě zelené palmové ratolesti křížem přeložené. Turnajská korunovaná přilba s příkryvadly červeno-zlatými a modro-zlatými, klenotem po třech praporecích vpravo i vlevo - modrým, červeným zlatým - mezi nimi ratolesti ze štítu, nad nimi zlatý kříž. 78/ /Obr.14/

20 Johann Baptist Krauss

Nobilitačním listem, vydaným v Linci dne 2.5.1646, mu byl udělen predikát "von Krausenfels" a erb. 79/ Polcený štít, vpravo ve zlatě černý kamzík ve skoku na skále, dovnitř štítu obrácený, s hrdlem prostřeleným šípem, vlevo v černém poli zlatý dvouocasý lev držící partyzánu. Korunovaná turnajská přilba s příkryvadly černo-zlatými, kle-

Obr.18

notem kamzík ze štítu. /Obr.15/

O rodinách Krausů z Krausenfeldu a Krausů z Krasenfeldu, rozdílných erbů, se zmiňuje Pilnáček, nerozlišuje však řádně jejich členy a Johanna Baptistu Krausse zařazuje jednou do té a jednou do oné rodiny. 80/

21 Mathias Ignaz Sorbergkh

Povýšen do šlechtického stavu s predikátem "von Renwaldt" listinou vydanou v Linci dne 2.5.1646 a zároveň obdařen erbem. 81/ Čtvrcený štít; 1. a 4. pole černo-modře dělené, v něm zlatá osmihrotá hvězda; ve 2. a 3. červeném poli stříbrný dvouocasý lev s buzikanem v tlapách, obrácený dovnitř štítu. Středem štítu kůl - pravděpodobně zlatý - se třemi černými růžemi. Korunovaná turnajská přilba nese otevřená křídla, dělená černo-zlatě a červeno-stříbrně, mezi nimi dva zkrížené buzikany podložené zlatou osmihrotou hvězdou. Přikrývadla jsou černo-zlatá a červeno-stříbrná. 82/ /Obr.16/

22 Jacob Kuneckh

Podpísař při radě města Brna, povýšený do šlechtického stavu s predikátem "von Rosenthal" listinou vydanou v Linci dne 2.5.1646 a současně obdařen erbem. 83/ Štít dělený modrým hrotem, v něm ohnivá koule převýšená osmihrotou hvězdou, vše zlaté. V předním černém poli zlatý lev, v zadním stříbrném červený gryf. Korunovaná turnajská přilba s přikrývadly červeno-stříbrnými a černo-zlatými. Klenotem otevřená křídla, pravé dělené zlatě a černě kosmým modrým břevnem se třemi červenými růžemi, levé dělené červeně a stříbrně šikmým modrým břevnem se třemi červenými růžemi. Mezi křídly spící přirozený jeřáb s kamenem v pazouře a s hlavou složenou pod křídlem. 84/ /Obr.17/

Erb uvedený v Saalbuchu doplnujeme popisem zjištěné pečeti. 85/ Pečeť je prtištěná, červená, oválného tvaru o rozměrech 21x18mm. V pečetním poli, ohraničeném silnější linkou s opisem IACOEVVS: KVNECK: VON: ROSENTAL, se nachází erb: Štít dělený prohnutým hrotem, v něm dole kulatý granát, nad ním šestihrotá hvězda. V pravém poli vzpřímený, asi nekorunovaný, jednoocasý lev, otočený vlevo. V levém poli vzpřímený nekorunovaný gryf, otočený vpravo. Na štítu korunovaná turnajská přilba s přikrývadly, klenotem otevřená křídla, na pravém šikmý pruh se třemi kolečky, na levém kosmý pruh se třemi kolečky, mezi nimi jeřáb s hlavou pod křídlem a s koulí v pravé noze. Pečeť je jemně popraskaná, vcelku dobře otištěná, pro složitost erbu ne všude do podrobností čitelná.

Odměny se dočkal i vojenský velitel města Brna - Jean Louis Raduit de Souches. Narodil se 6.srpna 1608 v nepřítli zámožné francouzské šlechtické rodině. Protože rodina ho nemohla odpovídajícím způsobem hmotně zabezpečit a protože mladík miloval dobrodružství, vstoupil do armády. Jeho osudy jako vojáka byly spleťtité a patrně by Brno o něm

Obr.19

nic nevědělo, kdyby si hrou zvláštních náhod neproklestit v době třicetileté války cestu až na Moravu. Už v r. 1643, kdy byl ještě důstojníkem švédské armády, se nepohodl se svým velitelem, v r. 1644 byl dokonce pro zakázaný souboj na čas uvězněn a zbaven velení pluku, ale to nezamezilo tomu, aby po vstupu do rakouské císařské armády nebyly správně odhadnuty jeho velitelské schopnosti. A tak se stalo, že když Brno bylo ohroženo švédskou armádou, byla jeho obrana svěřena pod velení právě tohoto mladého, tehdy šestatřicetiletého plukovníka.

Souches použil všechny své znalosti a vědomosti o vedení války švédskou armádou, dovedl už předem různé akce předvídat a v zárodku jim čelit, udržoval ve městě kázeň a pořádek a dovedl svým vlastním příkladem strhnout brněnské obránce k obětavým činům. Po skončeném obléhání se de Souches v listech zaslaných vídeňskému dvoru pochvalně vyjadřoval o statečných obhájcích, nezapomněl však také zdůraznit svůj podíl na výsledku boje. Arcikníže Leopold, jemuž se jako prvému dostaly do rukou tyto listiny, ho ze své pravomoci jmenoval dne 27.10.1645 generál-strážmistrem a přislíbil mu v brzké době nějaký statek na Moravě.

Spolu s ostatními nobilitovanými měšťany i de Souches obdržel listinou vydanou dne 2.5.1646, kterou byl povýšen do stavu svobodných pánů, propůjčeno mu užívání erbu, predikátu a čestného oslovení "Blahorodí". 86/ Dne 23.9.1649 mu byl vystaven inkolát pro země české, téhož roku se stal majitelem panství Jevišovice a dne 22.3.1650 listinou danou ve Vídni povýšil ho císař Ferdinand III. do stavu starých svobodných pánů. 87/

Tyto nejvýznamnější události v životě vojevůdcově se odrazily v jeho další náklonosti k Brnu. Třebáze zemřel ve Vídni dne 12.8.1682, vybral si za místo svého posledního odpočinku chrám sv. Jakuba v Brně. Honosný náhrobek zde nese postavu maršála, kterým se stal v r. 1648, oslavný nápis s výčtem jeho zásluh a erb popsany v listině z r. 1646, v němž bylo v maximální míře využito moravské a brněnské symboliky. Obdobný erb se v Brně nachází ještě v bezprostřední blízkosti katedrály sv. Petra a Pavla 88/ a na vnitřním nádvoří hradu Špilberku. /Obr.18/ Vzájemně se od sebe liší pouze uměleckým ztvárněním. Erb je vždy tvořen čtvercovým štítem se zlatým středním štítkem, v němž je červená krokev provázená třemi /2-1/ červenými srdci, v patě štítu stříbrný stoupající půlměsíc. V 1. a 4. modrém poli je červeno-stříbrně šachovaná orlice; 2. a 3. pole je třikrát stříbrno-červeně dělené, v něm stříbrná pevnostní věž, z jejíhož cimbuří vlaje šest červeno-stříbrných korouhví. Dvě korunované turnajské přilby s příkryvadly červeno-stříbrnými, klenotem pravé je orlice z 1. pole, levé pevnostní věž z 2. pole. 89/

V dějinách obranného boje Brna se objevují ještě dvě významné osoby a třebaže jejich erby nebyly uděleny jako přímý důsledek jejich účasti na této události, není možné je zcela pominout.

První z nich byl vojenský velitel Špilberku Jiří Jakub

O'Gilvy. Pocházel ze staré skotské rodiny, která byla od r. 1491 v baronském stavu a od r. 1639 v hraběcím. Jiří Jakub, narozený r. 1605, působil zpočátku v císařských službách jako hejtman pěchoty, po ztrátě pravé ruky byl roku 1635 jmenován velitelem posádky na Špilberku. Za švédského obléhání byl podřízen de Souchesovi, s nímž se příliš nesnášel jak pro rozdílné názory náboženské tak pro jistý pocit křivdy v porovnání s úspěšným a oslavovaným de Souchesem. Osobním uznáním za podíl na obraně Brna byl český inkolát z r. 1653 a vlastnictví svobodného mlýna v Želešicích. Potomci byli povýšeni do říšského hraběcího stavu v r. 1739. Jiří Jakub však zemřel již dne 6.7.1661 a je pochován v Rajhradě, kde má též v kostele sv. Petra a Pavla erbovní náhrobek. Stejný erb nalézáme i na nádvoří hradu Špilberka /Obr.19/: Ve stříbrném štítě stojící červený korunovaný lev s korunou na hrdle. Na štítu hraběcí perlová koruna, turnajská přilba s točenicí a příkryvadly červeno-stříbrnými. Klenotem rostoucí zeleně oděná panna, držící červenou padací mříž. Štítonoši jsou dva červení volci s korunou na hrdle. Devisa A FIN. 90/

Obr.20

Druhým významným účastníkem těchto událostí byl hejtman brněnského kraje Zikmund Ferdinand Sak z Bohunovic. Zásluhy si získal již při prvním obležení města Švédy v r. 1643 a byl všeobecně oblíben. Původně chtěl město po pří-

chodu de Souchese opustit, ale městská rada požádala císaře, aby Sakovi nařídil osobně se podílet na obraně; na starosti měl pak hlavně zásobování. Po skončeném obléhání byl odměněn úřadem nejvyššího písaře markrabství, titulem císařského rady a vícehejtmana zemského. Zemřel na přelomu let 1655-1656. 91/ Rodina nabyla baronského stavu až Zikmundovým synem, Zikmundem Leopoldem, dne 29.6.1684. Hejtmanův původní erb dokládáme kresbou pečeti. 92/ Ve štítu dvě zkřížené ostrve o šesti sucích. Turnajská korunovaná přilba s příkrývadly, klenotem tři pštrosí pera. Štít byl zlatý, ostrve černé, tinktury per neustálené. 93/ /Obr.20/

Závěrem snad zbývá zmínit se o nobilitacích měšťanů, které bychom mohli označit za nepravé. Jak již bylo v úvodu řečeno, tak mimořádná událost jakou byl vítězný odpor města proti mnohonásobné přesile, byla výbornou příležitostí, jak upozornit na svou osobu a případně získat příznání peněžité odměny, nějakého úřadu a ve vrcholném případě i udělení šlechtického stavu. Žádosti na dvorskou kancelář docházely ještě mnoho let po skončeném obléhání a některým se dostalo i sluchu. Víme např., že zásluhy při švédském obležení hrály jistou - i když jistě ne rozhodující - roli při udělení starožitného rytířského stavu Janu Bergamescovi z Moravce dne 22.11.1651, 94/ a dokonce se vzpomíná dědových zásluh při vyzdvižení Františka Kazimíra ryt. z Moravce do stavu svobodných pánů dne 12.března 1718. 95/ Známý je též případ rodiny brněnských Ernů. 96/ Podobné ohlasy bychom bezpochyby našli i v některých dalších erbovních listinách; tato stať si však všímá toliko nobilitací bezprostředně následujících po skončeném obléhání.

Významné činy, zejména zásluhy na poli válečném, bývaly panovníky odedávna odměňovány šlechtickými tituly a erby a jistě bychom v historii našich zemí našli více příkladů podobných brněnskému. Můj příspěvek nechce a ani nemůže být vyčerpávající studií, ale pouze sondou do dějin Brna poloviny 17. století se snahou seznámit širší okruh čtenářů alespoň s dílčími výsledky svého heraldického bádání a v neposlední řadě i skromným holdem městu, ve kterém žiji.

Poznámky, prameny, literatura:

- 1/ Nemá tedy skutečný historický podklad jedna z nejznámějších brněnských pověstí o tom, proč se na Petrově zvoní poledne v 11 hodin.
- 2/ Soupis historické literatury o švédském obléhání Brna uvádí Čeněk Zíbrt v Bibliografii české historie, III., Praha 1903, s.713. Nověji doplňuje Literatura o Brně z let 1801-1979, soupis publikací a článků, Brno 1980, s.83-87.

- 3/ Listinný materiál k průběhu švédského obléhání r.1645 a událostí bezprostředně následujících je uložen v Archivu města Brna (AMB) a tvoří jej celkem 110 položek zařazených ve Sbírce listin, mandátů a listů (SIMAL). Fond není uspořádán, a proto místo citace čísla je možno uvádět pouze roční, měsíční a denní datum.
- 4/ Tzv. "Puncta brněnská" z 22.9.1645 v AMB.
- 5/ Vydáno v Linci dne 3.2.1646, orig. něm. psaný pergamen uložen v AMB - SIMAL.
- 6/ Bretholz, B.: Urkunden, Briefe und Aktenstücke zur Geschichte der Belagerung der Stadt Brünn durch die Schweden in den Jahren 1643 und 1645. Brünn 1895. (Bretholz, Urkunden)
- 7/ Bretholz, B.: Der Vertheidigungskampf der Stadt Brünn gegen die Schweden 1645. Brünn 1895.
- 8/ d'Elvert, Christ.: Die Schweden vor Brünn. Brünn 1845.
- 9/ Dudík, B.: Schweden in Böhmen und Mähren 1640-1650. Wien 1879.
- 10/ Šujan, Fr.: Švédové u Brna 1645. II.vyd., Brno 1898.
- 11/ Šujan, Švédové, s.91.
- 12/ Šujan, Švédové, s.92.
- 13/ Šujan, Fr.: Dějepis Brna. II.dopl. vyd. do r.1925. Brno 1928.
- 14/ Koller, P.: Die Belagerung von Brünn durch die Schweden im Jahre 1645. Brünn 1845. (Koller, Belagerung)
- 15/ Text byl přeložen doslovně bez stylistických úprav při ponechání všech archaismů se snahou o zachování dobového koloritu úředních listin.
- 16/ Zde následuje již zmíněný jmenný seznam 44 předních měšťanů a dalších 273 osob, které však pro tuto práci nejsou podstatné.
- 17/ Mezi tyto úryvky nebyla zařazena pasáž pojednávající o polepšení znaku města Brna a jeho podrobný popis, třebaže se jedná o problematiku heraldickou. Tato otázka byla v minulosti dostatečně zpracována, naposledy v díle Znaky a pečeti Jihomoravských měst a městeček, Brno 1979, s.29-30, tab.III, obr.463. Nepovažuji proto za nutné se zde opakovat.
- 18/ Doerr, Aug. von: Der Adel der böhmischen Kronländer. Ein Verzeichniss derjenigen Wappenbriefe und Adelsdiplome. Prag 1900.
- 19/ Informace pochází od zesnulého brněnského heraldika Františka Zvolského, který listinu v 50. letech prodal jednomu brněnskému sběrateli. Od dědiců tohoto se nepodařilo získat hodnověrné informace o její současné existenci.
- 20/ Viz dopis autorovi zn. SÚA 2863/10-1982 ze dne 17.11.1982.
- 21/ Čerpáno z dokumentačního archivu PhDr. Tomáše Krejčíka.
- 22/ Jedná se jmenovitě o fondy A 3/I - Stavovské rukopisy, č.60 - Královský zemský kvatern majestátů a č.43 - Kniha pánův a rytířstva Markrabství moravského od léta 1628.
- 23/ AMB, Akta purkmistrovská, fond A 4. Zpracována a badateli

zpřístupněna v r.1984 část tohoto fondu. Některé počty je možno ověřit i ve fondu Zbytky registratur - testamenty. Za upozornění na tento pramen děkují dr. J. Bílému a za umožnění studia řediteli Archivu města Brna dr. F. Zřídka Veselému.

- 24/ Král, V.: Heraldika. Praha 1900.
- 25/ Král, V.: Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Prag 1904.
- 26/ Zíbrt, Č.: Bibliografie české historie I., část V. Heraldika, s.242-274, část VI. Genealogie a dějiny rodů, s.275-631.
- 27/ Ottův slovník naučný (OSN), Praha 1890 ad.
- 28/ Palát, P. a kol.: Bibliografie české práce heraldické I. 1901-1980. Ostrava 1983.
- 29/ Viz pozn. č.22.
Seznam cituje též Josef Pilnáček, Neznámé rody a znaky staré Moravy, Brno 1983, s.255.
- 30/ Kadich, H. - Blažek, C.: Der mährische Adel. Nürnberg 1899. (dále Kadich-Blažek)
- 31/ Sedláček, A.: Českomoravská heraldika II. Praha 1925. (ČMH II)
- 32/ Pilnáček, J.: Staromoravští rodové. Reprint. Brno 1972. (dále Pilnáček, Rodové)
- 33/ Pro kresebné zpracování udělených erbů byly vyžádány fotokopie nobilitačních listin a pokud to jejich zachovalost a čitelnost dovozovala, provedeno kritické porovnání s Pilnáčkovými údaji, případně s popisy erbů v další literatuře.
- 34/ SÚA Praha, Saalbuch 55, pag.712.
- 35/ Srovnej Kadich-Blažek, s.24, tab.16 a 17; ČMH II, s.635; Pilnáček, Rodové, s.171.
- 36/ SOA Brno, fond A 3, č.I/62 Královský zemský kvatern majestátů, f.351 (r.1601), stejně č.I/47 Kniha stavu rytířského markrabství moravského, f.32 (r.1715).
- 37/ O tom obšírně pojednání v OSN VII, s.110; též Ant. Rybička in Lumír, VII./1857, č.II, s.640; též Ch. d'Elvert in Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section ..., 1862, č.9, s.65.
- 38/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.120.
- 39/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.168.
- 40/ Jmenný seznam uvádí orig. listina ze dne 15.5.1645 uložená v AMP - SLMAL.
- 41/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.168.
- 42/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.144.
- 43/ AMB, Akta purkmistrovská, stará sign. 1656 10/1751, nová sign. k 6 f. 10/619.
- 44/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.75.
- 45/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.172.

- 46/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.25.
- 47/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.168.
- 48/ Pilnáček, Rodové, s.168. Zdá se, že tato informace není správná; náhrobník v kostele sv.Maří Magdaleny je zazděn do výklenku dnes zastavěného pozdně barokním oltářem, takže přístup k jeho desce je značně omezen, a pravděpodobně se nachází na původním místě. Alespoň zpráva o tom, že byl náhrobník přenesen od sv.Jakuba k sv.Maří Magdaléně, nebyla zjištěna.
- 49/ AMB, Akta purkmistrovská, stará sign. 1656 13/1779, nová sign. k 7 f. 13/22.
- 50/ Uvádí W. Schramm, Ein Buch für jeden Brünner, V.Jhrg., Brunn 1905 s odvoláním na Brünnergrundbuche a Häuserschematismus z 18.stol.
- 51/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.158.
- 52/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.177.
- 53/ tamtéž, s.279.
- 54/ Orig. listina v SOA Brno, A 12, Akta šlechtické, pergameny, 1646, 5.září; kopie v SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.216.
- 55/ Text listiny přepisuje např. Bretholz, Urkunden, s.124.
- 56/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.145.
- 57/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.428; též Kadich-Blažek, s.63, tab. 48, který zobrazuje správně, v popisu však uvádí ve stříbrném poli štítu červeného lva.
- 58/ Koller, Belagerung, sign. C II a 7; podle ex libris z majetku rodiny Kollerů. Opatřeno vevázanými listy s mnoha rukopisnými poznámkami. Výtisk nedopatřením vyřazen a prodán prostřednictvím antikvariátu.
- 59/ Stejně informace viz Pilnáček, Rodové, s.302.
- 60/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.102.
- 61/ Listina je značně poškozena a na některých místech nečitelná. Z popisu nelze jednoznačně určit tinktury koulí ve štítu, pravděpodobně budou odpovídat kombinaci tinktur na překryvadlech. Erby tohoto období však mají tolik prohrěšků proti heraldickým pravidlům, že tento závěr nelze jednoznačně přijmout. Srovnej Pilnáček, Rodové, s.129.
- 62/ Viz pozn. č.58.
Podle rukopisných záznamů se narodil 21.6.1619. Srovnej též Pilnáček, Rodové, s.304.
- 63/ Orig. listina v AMB - SLMAL, fond A 1/1, č.1517. Kopiař SÚA Praha, Saalbuch 55, pag.664.
- 64/ S menšími odchylkami uvádí též Kadich-Blažek, s.269, tab.191 a Pilnáček, Rodové, s.497. Jméno je přepisováno též jako Lerch-mauer či Lerch z Rottenburga.
- 65/ Viz pozn. č.55, s.109.

- 66/ SÚA Praha, Band 286, pag.168.
Erb popisuje ČMH II, s.651, rodina je nazývána Štormar z Alkchofu.
- 67/ SÚA Praha, Saalbuch 55, pag.653.
Srovnej Pilnáček, Rodové, s.135 a 535.
- 68/ Dnes nepřístupný, uložený v jedné z prázdných hrodek. Jeho podobu málo zřetelně reprodukuje B. Bretholz, Die Pfarkirche St. Jakob, Brünn 1901, příl.; text nápisu přepisuje A.Kratochvíl - V. Houdek, Náhrobky moravské od nejstarších dob do počátku 18. století, rkp. v SOA Brno, sign. G 50, karton 4 - 5.
- 69/ SOA Brno, fond A 3, č.1/43, vyobr. původního erbu pag.91, f.40 v.
- 70/ Zde následuje seznam 23 radních mezi nimi i Mathias Kleinseidta, staršího člena rady, u kterého je poznámka "později pošlechťený s predikátem von Lobenstein".
- 71/ Pilnáček, J.: Neznámé rody a znaky staré Moravy. Brno 1983, s.90 - Kleinfeld z Lobenštejna s odvoláním na Saalbuch 54, fol.648. Existence tohoto svazku zatím nebyla zjištěna. Rodina v SOA Brno, fond A 3/I, č.48-59, Matrika moravské šlechty z let 1590-1868 bez záznamu.
- 72/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.260.
- 73/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.177; Kadich-Blažek, s.273, tab.195. Nesnadné je rozhodnout o postavení břevna ve štítu. Něm. výraz "Schrängbalken", užitý v nobilitační listině, je užíván jak pro břevno kosmé tak pro šikmé. Kadich-Blažek popisují ve středním štítku křížek, na obrazové tab. však chybí.
- 74/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.84.
- 75/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.143.
- 76/ V aktech poznámka "... nach Belagerung gestorben, welcher in der Pres getroffen worden".
Srovnej Pilnáček, Rodové, s.301. Není prokázáno, zda byl příbuzným Michael Burghardt, jehož pečeť se nachází v AMB, fond Akta purkmistrovská, k 1 f. 2/67.
- 77/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.129.
- 78/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.143.
- 79/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.111.
- 80/ Srovnej Pilnáček, Rodové, s.174 a 229.
- 81/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.139. Vlivem špatné čitelnosti rukopisu je v některé literatuře jméno přepisováno jako Forbergk.
- 82/ Orig. text uvádí 1. a 4. pole štítu jako "schwarz-hellblau", čímž má být naznačeno svítání a hvězdu "Morgenstern", tedy Jitřenku. Srovnej Pilnáček, Rodové, s.174.
- 83/ SÚA Praha, Saalbuch 59, pag.93.
- 84/ Neobvyklé je postavení jeřába v klenotu. Ten bývá v heraldice zobrazován zásadně s hlavou vztyčenou; usne-li, upustí kmen a

tím se probudí. Pilnáček, Rodové, s.129 ho nazývá krahulcem.

- 85/ AMB, Zbytky registratur - testamenty, testament Alžběty Aulikové z Třebnic ze dne 21.12.1655.
- 86/ Orig., něm. pergamen v SOA Brno, A 12, Akta šlechtická, 1646, 2.5., LXXII/5, bez malby.
- 87/ Orig., něm. pergamen v SOA Brno, A 12, Akta šlechtická, 1650, 22.3., bez malby.
- 88/ Hanáček, J.: Heraldické památky na Petrově. In Heraldická ročenka 1984, Praha 1984, s.25, obr.10.
- 89/ Srovnej Kadich-Blažek, s.143, tab.105.
O osobě de Souchese, zejména o jeho účasti v brněnské operaci, existuje dnes rozsáhlá literatura. Kromě základních zmínek v každé historické publikaci o Brnu uvádějí její přehledy dříve citované bibliografie a práce. Nejzávažnější genealogickou studií v poslední době uveřejnil J. Trmač, Jean Louis Raduit de Souches, úspěšný obhájce Brna proti Švédům, jeho původ, potomci a dědicové na Moravě, GH Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze, Praha 1976, 4.řada, s.33.
- 90/ Srovnej Meraviglia-Grivelli, R.: Der böhmische Adel. Nürnberg 1885, s.153, tab.70; Kadich-Blažek, s.92, tab.71; Pilnáček, Rodové, s.403.
- 91/ Data úmrtí jsou udávána 18.12.1655 a 3.1.1656.
- 92/ Přivěšena k listině dané v Holešově dne 1.2.1651. SOA Holešov, fond B-a-2, inv.č.6.
- 93/ Srovnej Kadich-Blažek, s.119, tab.93; Pilnáček, Rodové, s.272; ČMH II, s.14.
- 94/ SÚA Praha, Saalbuch 63, pag.390.
- 95/ SÚA Praha, Saalbuch 129, pag.627.
- 96/ SOA Brno, A 3 I/62, Královský zemský kvatern majestátů, f.30, rytířský stav pro Františka Antonína von Ehrnau. Podrobněji viz J. Bílý, Heraldica brunensis I., Genealogické a heraldické informace 1984, č.2, s.132.

Ilustrace:

- s.4 Erb Gabriela Schramma von Deblin (obr.1)
- s.5 Erb Hanse Platla von Lichtenberg (obr.2)
- s.7 Erb Andree Poresche von Poreschendorff (obr.3)
- s.9 Erb Johanna Jacoba Bischoffa von Ehrenberg (obr.4)
- s.10 Erb Hannse Ignáce Schnöllera von Lichtenau (obr.5)
- s.11 Erb Bartolomea Garschelliho a jeho nevlastního syna Maxmiliana Ferdinanda Gröschla, oba s predikátem von Hohenfels (obr.6)
- s.13 Erb Maxmiliana von Hoff (obr.7)
- s.16 Erb Johanna Kranicha von Goldenstein (obr.8)

- s.17 Erb Johanna Knöffla von Ebenthal (obr.9)
- s.19 Erb Paula Hieronyma Lerchenauera von Rottenberg (obr.10)
- s.20 Erb Georga Stramannse von Althoff (obr.11)
- s.21 Erb Christiana Regentanze von Aichenwald (obr.12)
- s.23 Erb Blasia Kuneckha von Königstreu (obr.13)
- s.24 Erb Johanna Valeriana Lublinskyho von Rennburg (obr.14)
- s.25 Erb Johanna Baptista Krausse von Krausenfels (obr.15)
- s.27 Erb Mathiase Ignaze Sorbergkha von Rennwaldt (obr.16)
- s.29 Erb Jacoba Kuneckha von Rosenthal (obr.17)
- s.31 Erb Jeana Louise Raduita de Souches (obr.18)
- s.33 Erb Jiřího Jakuba O'Gilvy (obr.19)
- s.35 Erb Zikmunda Ferdinanda Saka z Bohuňovic (obr.20)

Die schwedische Belagerung von Brünn in 1645
und die damit zusammenhängenden Standeserhebungen

Kurze Beschreibung der zweiten Belagerung der Stadt Brünn, die im Frühjahr 1645 begann und am 23.8. desselben Jahres abgeschlossen wurde. Die schwedische Armee von 28 000 Mann stand unter dem Befehl des General Leonhard Torstenson. Am 15.8.1645 traf vor die Stadt Rákoczy ein, mit 10 000 Soldaten und 14 Kanonen und beide Armeen unternahmen einen gemeinsamen Sturm auf die Stadt, die von Oberst Jean Raduit de Souches verteidigt wurde, mit nur 426 Soldaten und 1050 Stadtbürgern. Nach Beendigung der Belagerung war die Stadt arg in Mitleidenschaft gezogen gewesen. Der Stadtrat unterrichtete Erzherzog Leopold Wilhelm zunächst mittels eines eingehenden Berichtes über den Ablauf der Belagerung, die Tapferkeit der Bürger und legte Gesuche vor, die den Ersatz von Kriegsschäden zum Inhalt hatten. Zugleich wurden zum Kaiser Ferdinand III. zwei Deputationen abgesandt, die ihn ausführlich informierten. Der Kaiser äusserte seine Anerkennung der Stadt im Kampf gegen die Schweden und liess das sog. "Schwedische Privileg" ausstellen, welches ausser wirtschaftlichen Hilfeleistungen und Steuerermässigungen es den tapfern Bürgern gestattete um Erhebung in den Adelsstand und um Wappenverleihung anzusuchen. Die tschechische heraldische und genealogische Literatur hat bisher diesen Standeserhebungen nicht das gebührende Interesse geschenkt. Der Autor berichtet über das Ergebnis seines Studiums des einschlägigen Schrifttums und führt weiter namentlich alle nobilitierten Bürger auf - kurze biographische Daten, Datum der Adelsverleihung, Wappenbeschreibung - insofern verlässliche Unterlagen gefunden werden konnten.

Zusammenfassung
von Zdenko G. Alexy

MISTR MATĚJ Z JANOVA A HERALDIKA

Zdeněk Uhlíř

Pokud vycházíme z vyprávěcích pramenů, které se svým původem či recepcí hlásí do prostředí šlechty, jsme obvykle - a vcelku zcela přirozeně - náchylni přikládat znakům jedno z ústředních postavení v mentalitě středověkého člověka. Přitom ovšem většinou pomíjíme to, že tyto prameny jsou pro širší a obecnější výklad vlastně nerepresentativní, poněvadž postihují názor jen určité skupiny lidí, která svým znakem označovala své nadřazené společenské postavení. Zapomínáme rovněž na důležitou okolnost, že totiž erby je nutno chápat v celém kontextu šlechtické kultury a nikoli jako samostatnou oblast společenské skutečnosti. A tu narážíme na problémy dokonce i u Dalimila, který se jinak zcela programově snaží budovat sociální a politické vědomí šlechty jako třídy i mocenskopolitické síly. Ačkoli v jeho kronice narážíme na řadu erbovních pověstí, přece na druhé straně dosti ostře odmítá právě ty životní formy - turnaje, hostiny, lovy apod. - v nichž heraldika nacházela hojně uplatnění. Je ovšem pravda, že jiná díla, patřící do okruhu šlechtické či dvorské kultury, např. "Alexandr" Ulricha z Etzenbachu, těsně spojují heraldiku s ostatními životními formami šlechtické kultury. Tento rozpor však není možno řešit na tomto místě, to musí zůstat vyhrazeno rozsáhlejší a dokumentovanější studii.

Závažným argumentem proti přecenování významu heraldiky v české středověké společnosti, resp. v mentalitě středověkého člověka, je absence údajů o erbech v církevní a zbožné literatuře. Tato skutečnost je nesmírně důležitá přinejmenším ze tří důvodů. Jednak tento druh pramenů je podle všeho poměrně nejlépe dochován, dále, pokud se týče jeho výpovědní schopnosti, je reprezentativnější než kterýkoli jiný, protože vcelku rovnoměrně zachycuje mentalitu v její sociální a kulturní diferencovanosti, a konečně nelze nepřipomenout, že církev byla zcela adaptována na feudální ekonomickou, sociální, politickou a kulturní strukturu. Přitom v dílech, hlásících se do prostředí ortodoxně katolického, konzervativního, v dílech, která bez nejmenších pochybností přejímají politickoteologické učení o trojím lidu, heraldika nehraje žádnou roli, není prostě zmiňována. Podobně je tomu i v pramenech z opačného pólu, v literatuře katolického reformismu; zde se setkáváme s ostrou kritikou sociální skutečnosti a jejich životních forem, nicméně heraldika se mezi nimi neobjevuje. To vcelku platí i o Štítném, jenž snad nejsystematičtěji vyjadřuje názory tohoto hnutí z pohledu jeho laických stoupenců.

Tím, co bylo dosud řečeno, nemíním přirozeně nikterak popírat význam heraldiky - tím méně její existenci - v české vrcholně středověké společnosti. Chci jen naznačit, že její význam mezi životními formami nebyl v očích tehdejších lidí tak jednoznačně stěžejní, jak se leckdy má za to. Chci upozornit, že adekvátně pochopit a interpretovat postavení heraldiky v mentalitě znamená usouvztažnit ji s ostatními sociokulturními fenomény, přirozeně především šlechtické kultury, nicméně nejenom té.

Od pramenů, o kterých jsem se dosud zmiňoval, se výrazně liší poměrně dlouhá zmínka v rozsáhlém a závazném díle Matěje z Janova "Pravidla Starého a Nového zákona" /kniha třetí, pojednání šesté, kapitola čtyřicátá devátá/. Matěj z Janova ve všech částech svého spisu zpochybňuje tradiční politickoteologické učení o trojím lidu, jeho transcendentní idealismus odmítá strnulou sociální hierarchičnost a zdůrazňuje zejména etické aspekty společenské organizace. Tím do určité míry tvoří průlom do tradičního feudálního nazírání, i když nikoli systematicky a důrazně. Do tohoto jeho postoje se ústrojně zapojuje i ostrý výpad proti heraldice, kterou pojímá jako výraz pýchy a lásky k tomuto světu, ostře se přičítá křesťanskému životu, neboť v jeho očích jsou pojmy křesťan a světec totožné. Je ovšem zřejmé, že toto stanovisko nebylo běžné, ba ani příliš rozšířené, neboť tomu odporuje jednoznačně intelektuální charakter jeho díla. Na druhé straně však nelze tento názor apriorně bagatelizovat, poněvadž další díla Matějova, jeho kázání, jejichž jakýmsi shrnutím a teoretickým rozpracováním "Pravidla" jsou, se nám nedochovala. Znamená to, že musíme připustit mnohem větší rozpětí středověkých názorů na heraldiku, než se obvykle míní a znovu apelovat na zapojení heraldického studia do širšího kontextu historických disciplín.

Matěj z Janova v této pasáži, psané s největší pravděpodobností bezprostředně před r. 1390, uvádí i některá erbovní znamení. Nelze ovšem myslet, že by měl na mysli konkrétní erby. Je třeba si povšimnout, jak velký důraz tu klade na hlavy a rohy. To zcela jednoznačně souvisí s "hroznou šelmou" ze Zjevení sv. Jana, neboť apokalyptičnost a postava Antikrista jsou jednou z Áriadniných nití, vedoucích celým jeho dílem. Jde mu v podstatě o to, aby dokázal, že lidé, kteří s pýchou a sebevědomím umísťují své erby i do kostelů, jsou částí Antikristova těla - ve smyslu středověké organologické teorie organizace vlastně všech sociálních i eschatologických útvarů - třebaže celkový počet sedmi hlav a deseti rohů není naplněn. Nejde tedy v žádném případě o Matějův odmítavý postoj vůči zcela určitým erbům, nýbrž o smělou typizaci, která popírá etickou, a tedy v jeho pojetí eschatologicko-ontologickou, platnost celého systému heraldiky jako jedné ze životních forem vrcholně středověké společnosti.

Na závěr podávám latinský text zmíněné pasáže - Matthiae de Janov Regulae Veteris et Novi testamenti, liber tertius, tractatus sextus, capitula quadragesima nona, ed. Vlastimil Kybal, t. IV, Oeniponti, 1913, pp. 229-230 - a

její volný český překlad.

Inde etiam, quod et tales nobiles et rectores, quatenus maxime et supra modum exprimant illem bestiam monstrosam, quod quedam sua signa, que in vulge Bohemorum dicitur KLENOT et in lingue theutunica HERB, quod in latino potest dici signum hereditarium vel paternum, talia adinvenerunt et elegerunt, ut quasi per omnia videantur illam bestiam notam inter se divisisse. Unus namque portat canem vel caput eius, alius lupum vel pedes, alius caprum vel caput ipsius, item alius equum medium vel caput ipsius, alius ursum, alius bovem vel caput ipsius, alius aquilam aut caput aut pedes ipsius, alius horrendum serpentem vel caput ipsius, alius cornua bovis, alius cornua cervi, alius alas aquilarum, vel cetera huius modi. Ex quibus, qui velit, colligere poterit septem capita et cornua decem, universitatem istorum in bestia monstrosa prenotat numerare.

Hoc vero est notabile pro exprimenda bestia, quod omnes hii tales nominati huius modi signis se coronant in capite suo, et in illis, que sunt ipsorum precipua, talia deportant, quia illud pro sua gloria et honore celebrant. Et pro talibus signis acquirendis summos cesares adeunt, cum aliis usque ad mortem contendendo se exponunt, ad glorificandum se et sua talia arma vel signa omnem fortitudinem seu vires exponunt periculis, omnes divicias, ymmo corpus, animam in sua vita consumunt.

Talibus signis templa dei replent, ut iam vix locum sit usquam inspicere, ubi tales bestie vel partes monstrose bestie parietes aut vitreas fenestrarum vel summa loca alia vel altaria non occuparent; que ibi appensa vel depicta non aliud omnino faciunt, quam loquuntur gloriam illorum propriam et genealogie, quorum talia arma vel signa esse dinoscuntur, predicantque etiam in templis domini illam bestiam predictam, cornutam et monstrosam. Et ita ymago bestie loquitur magnalia laudis et glorie huius mundi et, cum hoc fiat in templo Christi Jhesu et in populo Christi sanguine redempto, scilicet populo christiano, ita illa talia sunt blasphemie in Christum Jhesum.

A rovněž proto, aby tím více vyjádřili, že právě oni jsou touto apokalyptickou nestvůrou, vyvolili si tito přední a vznešení lidé své znamení, kterým se česky říká KLENOT a německy HERB a která lze latinsky nazvat znameními dědičnými či otcovskými. Zdá se tedy, jako by si tuto nestvůru rozdělili mezi sebe. Jeden nese psa nebo jeho hlavu, druhý vlka či jeho nohy, třetí kance nebo jeho hlavu, další půl koně nebo jeho hlavu, jiný zase medvěda, ten býka či jeho hlavu, ten orlici nebo její hlavu či nohy, tenhle strašného hada nebo jeho hlavu, tamten býčí rohy, jiný jelení parohy, další orličí křídla nebo jiné podobné věci. Z těchto znaků, které byly uvedeny, by každý mohl sestavit těch sedm hlav a deset rohů a sečíst tak všechny, které jsou součástí oné apokalyptické nestvůry.

Navíc se všichni jmenovaní těmito znameními korunuji, nosí je na hlavě či na věcech, které jsou zvláštní a pozoruhodné, protože tím rozhláší svou slávu a čest. A přicházejí kvůli získání takových znamení k císařům, aby získali slávu pro sebe a své znaky a vystavují pro své znamení nebezpečí všechnu svou udatnost i sílu a všechno své bohatství, ba i tělo a duši, kterou hubí takovým životem.

Těmito svými znaky vyplňují dokonce i chrámy Páně, takže tam stěží najdeš místo, kde by takové nestvůry neb části apokalyptické nestvůry

nezaplnovaly stěny či okenní skla nebo klenební pole a dokonce i oltáře. Přitom tato znamení, ať už namalovaná nebo zavěšená, nemají jiný úkol než hlásat slávu těch, jimž patří a jejich rodu. a tím právě káží v chrámech Páně onu apokalyptickou nestvůru, rohatou a hroznou, bohu nepřátelskou. Obraz této šelmy hlásá velikost chvály a slávy tohoto pozemského světa a když se tak děje i v chrámu Ježíše Krista a v lidu krví Kristovou vykoupeném, v lidu křesťanském, znamená to rouhání Ježíši Kristu.

Magister Matthias von Janov und das Wappenwesen

Wenn bei heraldischer Forschung von Quellen ausgegangen wird, die sich auf den zeitgenössischen Adel beziehen, tritt der bedeutsame Stellenwert der Wappen im Leben des mittelalterlichen Menschen klar zutage. Dies dokumentieren Werke aus dem Umkreis der höfischen und adeligen Kultur obwohl auch hier Ausnahmen zu verzeichnen sind. Die Tatsache jedoch, dass in der kirchlichen und religiösen Literatur Wappen kaum Erwähnung finden, gilt als bedeutsames Argument gegen eine Ueberschätzung der Bedeutung des Wappens in der böhmischen adeligen Gesellschaft. Der Autor betrachtet dies als ein wichtiges Phänomen, da die kirchliche Literatur verhältnismässig gut erhalten geblieben ist und wichtigen Aussagewert hat, und weiter da die Kirche mit der feudalen Gesellschaft eng verbunden war. Eine bedeutende Ausnahme in der Betrachtungsweise über den Gebrauch der Wappen bildet ein langer Passus im breitgefassten und wichtigen Werk des Matthias von Janov "Regulae Veteris et Novi Testamenti" (Lib.III., Tract.VI., Cap.II.). Matthias von Janov unterwirft einer Kritik die Lehre vom dreierlei Volk und verwirft die erstarrte soziale Hierarchie. Diese kritische Betrachtungsweise bezieht sich organisch auch auf das Anwenden von Familienwappen, die er nicht nur als Ausdruck des Hochmuts bezeichnet, er betrachtet sie - im Sinne der Deutung und Auslegung der Offenbarung des Hl. Johannes - als Zeugnis der Anwesenheit des Teufels, des Antichrist, der bis in die heiligsten Orte vorgedrungen ist, da der Adel seine Wappen nicht bloss an Gegenständen weltlichen Charakters anbringt, sondern auch in den Gotteshäusern. Der erwähnte Passus entstammt wahrscheinlich der Zeit vor 1390 und stellt eine der bedeutenden Quellen dar, umso mehr als frühere Werke Matthias nicht erhalten geblieben sind. Am Schluss des Beitrages wird der lateinische Originaltext veröffentlicht und seine Uebersetzung ins Tschechische.

Zusammenfassung
von Zdenko G. Alexy

KE TVARŮM KYPŘICE

Jaroslav Jásek

V roce 1983 byl na stránkách Heraldické ročenky vysvětlen termín kypřice jako obecné heraldické figury. Ukázky různých tvarů kypřice, až na malé výjimky, byly české proveniencie. 1/

Kypřice na ukázce čís.1 je německého původu a je označována jako "die Mühlstein" 2/ - mlýnské železo = kypřice - nebo "die Mühlstein-nabe" 3/ - náboj mlýnského kola = kypřice. I tři kypřice vyobrazené ve štítě čís.2 jsou původu německého a označují se termínem "die Mühlrad-nabe" 4/ - náboj mlýnského kola = kypřice. Figura ve štítě čís.3 pochází z britské heraldiky a jedná se také o kypřice (angl. Millrind). 5/

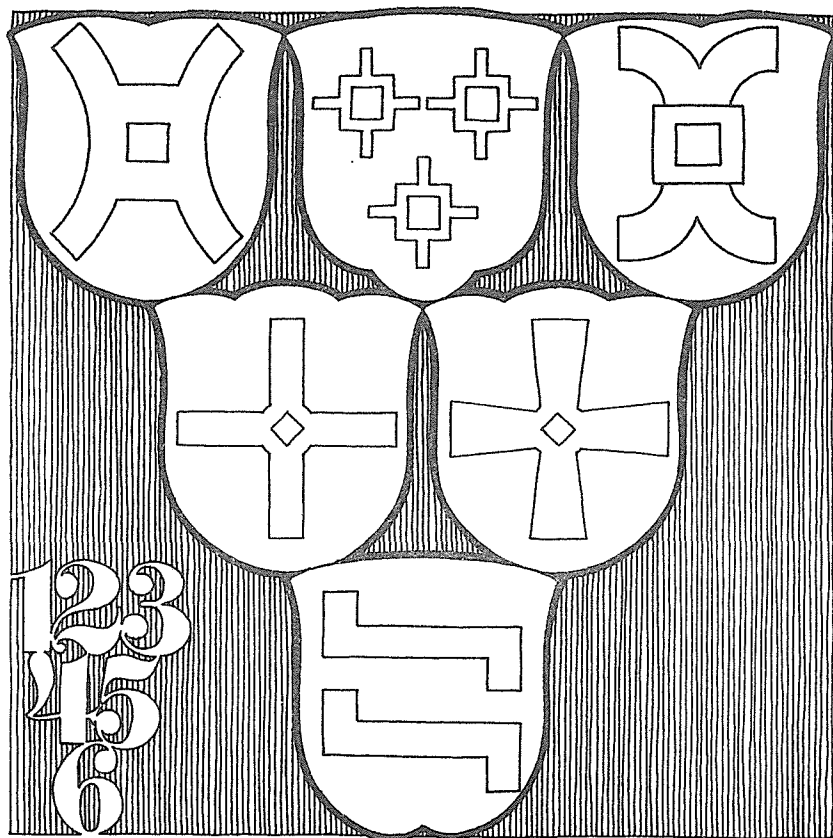
Jak se zobrazovaly v německé heraldice tzv. mlynářské čili kypřicové kříže, je patrné z ukázek čís.4 a 5. Německé pojmenování pro tento druh heraldické figury je "das Mühleisenkreuz" 6/ Tento druh kypřice se vyskytuje pouze v heraldice, v technické terminologii chybí a je vhodné jako český ekvivalent používat termínu mlynářský kříž.

Na tomto místě je nutno připomenout ještě jednu obecnou figuru, která se v české heraldice objevuje sporadicky, ale má svůj původ v mlynářské symbolice - ukázka čís.6. V německé oblasti je označována termínem "die Mühlklippel" 7/, což je odrážka při pytlování mouky. 8/ Domnívám se však, že termín odrážka není pro heraldickou terminologii příliš věcný.

Jeden z u nás neobvyklých tvarů kypřice se objevuje v erbu, který pochází z Brabantu. Jeho nositelem byl Jean-Baptiste van Broekhoven v r.1670: V modrém štítě tři zlaté kypřice (2-1). Korunovaná turnajská přilba, klenotem modro-zlatá křídla, z nichž vyrůstají tři červené praporečky se stříbrným pruhem. Přikrývadla modro-zlatá. 9/

Literatura:

- 1/ Jásek, J.: Oškrt versus kypřice - snad už naposledy. In: Heraldická ročenka 1983, s.88-105.
- 2/ Ströhl, H. G.: Heraldischer Atlas. Stuttgart 1899, tab.VII, obr.62.
- 3/ Leonhard, W.: Das grosse Buch der Wappenkunst. München 1976, s.276, obr.18.
- 4/ tamtéž, s.275, obr.17.
- 5/ Francis, J. - Grant, W. S.: The Manual of Heraldry. Edinburgh 1929, s.106.
- 6/ Leonhard, s.291, obr.28, 29.
- 7/ Ströhl, tab.VII, obr.63.
- 8/ Jindra, J.: Německo-český a česko-německý technický slovník všech oborů II. Praha 1941, s.513.
- 9/ Galbreath, D. L. - Jéquier, L.: Lehrbuch der Heraldik. München 1978, s.167, obr.453.

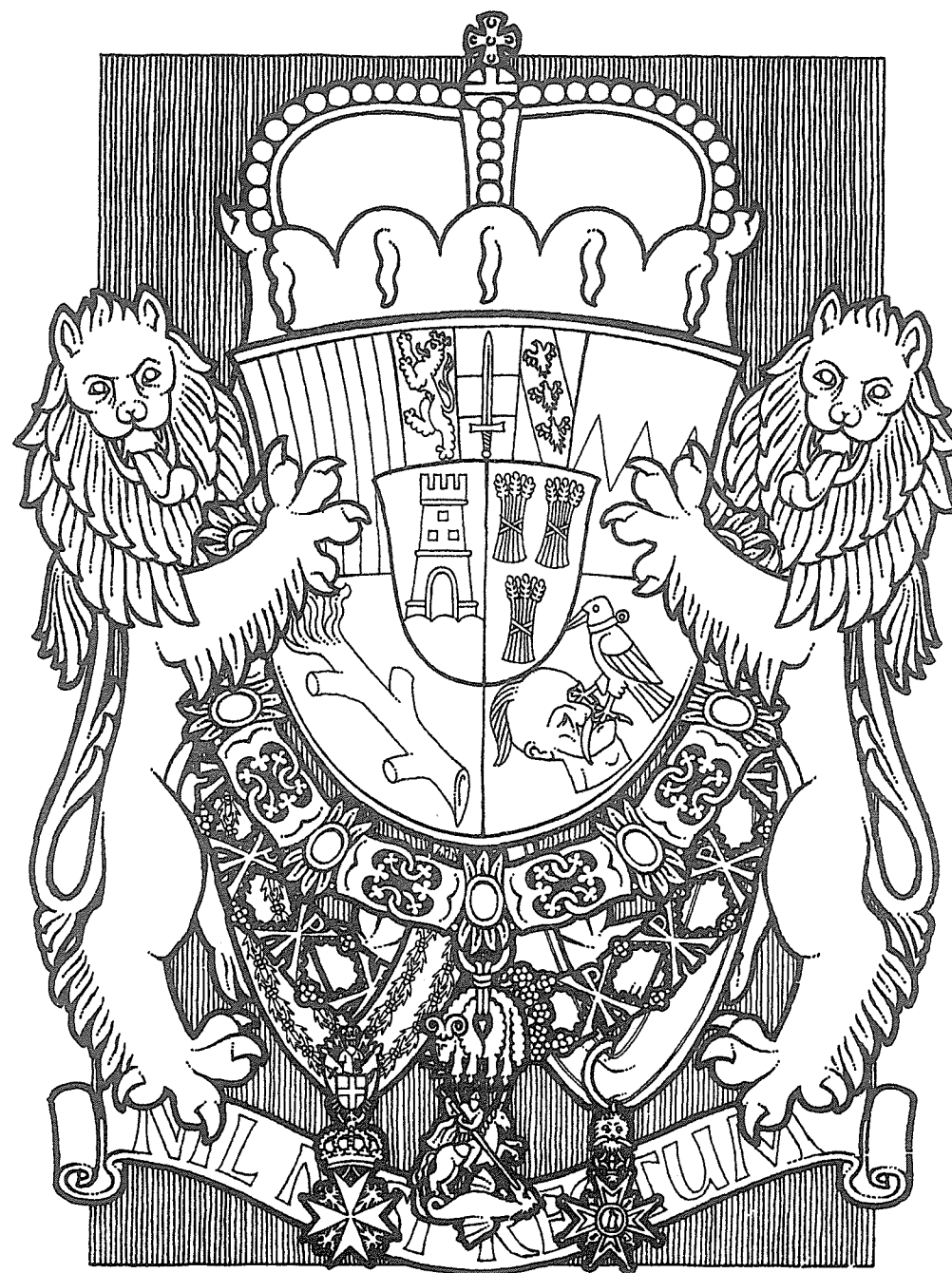

Zur den Formen des Mühleisens

Der Aufsatz "Billenklinge versus Mühleisen - hoffentlich zum letztenmal", der im Jahrbuch Heraldická ročenka 1983 publiziert wurde, ist mit einigen Vermerken und Hinweisen über einzelne Mühleisentypen der deutschen und englischen Provenienz, über einzelne Mühlenkreuze und eine Figur, die sogenannte Mühlklippel, ergänzt. Weiter ist das Wappen von Jean-Baptiste von Brockhoven - Ursprung Brabant im Jahre 1670 - publiziert und beschrieben.

Zusammenfassung von
Cecilie Durdilová

Erb Jean-Baptiste von Brockhoven na s.125, popis na s.126.

VÝVOJ SCHWARZENBERSKÉHO ERBU

Pavel Palát - Zdirad J. K. Čech

Máme-li sledovat vývoj schwarzenberského erbu, je nutné, abychom se současně alespoň v hrubém nástinu obeznámili s rodovou genealogií. 1/

Rod nynějších knížat ze Schwarzenbergu odvozuje svůj původ od starého franckého rodu, který se podle držby svobodného statku psal ze Seinsheimu. 2/ Jeho existenci lze sledovat hluboko do 12.stol., kdy kolem r.1150 je doložen Eispert de Sovvensheim.

Rodovým znamením byl několikanásobně polcený štít s rozličným počtem poltícih čar. Tak na nejstarší zachované rodové pečeti Hildebranda ze Seinsheimu, který zemřel před r.1258, je štít polcen pětikrát, zatímco na pečeti Erkingera ze Seinsheimu z r.1289 spatřujeme štít polcený sedmkrát. 3/ /Obr.1a, 1b/

Úplný rodový erb je doložen z 1.pol. 14.stol. na figurální náhrobku Jindřicha ze Seinsheimu /+21.1.1345/ v cisterciáckém kostele v Marburghausenu. Postavu čelně stojícího rytíře ve zbroji se sepjatýma rukama částečně překrývá nakloněný štít pětikrát polcený, za ním kbelíková přilba s klenotem hlavy vlasatého, vousatého muže ve vysoké čepici s ohnutou střechou. 4/ /Obr.2/

Z Jindřichových pěti dětí zasáhli do rodové genealogie pouze dva synové, Hildebrand a Bedřich.

Druhorozený Bedřich se stal zakladatelem té rodové linie, která v následujících stoletích i nadále trvale užívala predikátu ze Seinsheimu a původního rodového erbu: Pětikrát polcený štít nese přilbu, z jejíchž příkryvadel vyrůstá červeně oděný trup vousatého muže, s červenou bíle podšitou čepicí. /Obr.4/

V r.1580 zdědili příslušníci této linie majetek vymřelé rodiny von Sünching, což mělo vliv na další podobu dosud jednoduchého rodového erbu. Jiří Ludvík /+1599/ a Kryštof /+1582/ byli téhož roku povýšeni do panského stavu a jejich erb polepšen erbem rodiny von Sünching: Čtvrcený štít. 1. a 4. pole pětikrát stříbrno-modře polcené - Seinsheim, 2. a 3. pole zlaté, v něm černá korunovaná svině ve skoku - Sünching. Štít je osazen dvěma turnajskými přilbami. Pravá nese starý seinsheimský klenot; v pozdější době užívala rodina také sedmkrát polceného štítu, čepice bývá zakončena jedním nebo více trápci, přilba je zpravidla korunována a v tom případě jsou příkryvadla černo-zlatá, klenotem je znamení rodu von Sünching. /Obr.5/ Po smrti Bedřicha Ludvíka v r.1673 založili jeho synové dvě nové, samostatné větve - Sünching a Weng. Členové obou

větví byli na počátku 18.stol. povýšeni do říšského hraběcího stavu: Maxmilián František /+1737/ z větve první dne 17.9.1705, Maxmilián Erhard /+1719/ z větve druhé dne 18.11.1711.

Od povýšení do hraběcího stavu byli k erbu přidáni jako štitonoši dva zlatí odvrácení lvi. Vyměněním obou linií - mladší v r.1834, starší r.1917 - byl ukončen vývoj tohoto erbu. 5/

Prvorozený Hildebrand, toho jména v pořadí čtvrtý, vedl hlavní rodovou linii. Jeho vnuk Erkinger I. /1362-1437/ je důležitou postavou pro další sledování rodové genealogie a vývoje erbu. Po otci Michalovi /+1399/ zdědil Stefansberg, Hohenlandsberg a Schwarzenberg. Byl ve službách císaře Zikmunda Lucemburského, který mu za vojenskou i finanční pomoc, zejména v bojích proti husitům, nejen zastavil některé statky v Čechách, ale dne 10.8.1429 ho povýšil do říšského stavu svobodných pánů; Erkinger byl prvním, kdo se začal důsledně psát ze Schwarzenbergu, odloživ původní predikát ze Seinsheimu.

Erkingerovým erbem, doloženým na pečeti z r.1433, je sedmkrát polcený štít, který nese dvě turnajské přilby s klenoty - vpravo buvolí rohy, v něm. textech nazývané buď Hörner nebo Büffelhörner - trouby, s naznačeným dělením a postrkané pavímí pery, vlevo vlasatého, vousatého muže s vysokou čepicí s ohnutou střechou, v její špičce jsou zatknuta paví pera. /Obr.6/

Vznik a praktické používání druhého klenotu - buvolích rohů, které byly později znázorňovány jako esovitě prohnuté trouby s otevřenými náústky - nepochybně souvisí s rozdělením rodu na samostatné linie, s povýšením Erkingera I. do panského stavu a s potlačením původního predikátu ze Seinsheimu ve prospěch nového predikátu ze Schwarzenbergu, který vyjadřoval skutečnou majetkovou držbu hradu a panství Schwarzenberg. Od této chvíle je nutné, aby byly důsledně rozlišovány dva klenoty: původní seinsheimský - divý muž, též pohanský mužík či bés, oděný v červený šat a vysoký, shodně zbarvený klobouk či čepici, kterého důsledně užívala linie Seinsheim-Sünching, založená Erkingerovým prastrýcem Bedřichem; nový schwarzenberský - buvolí rohy, trouby několikrát, zpravidla pět- či sedmkrát, dělené, které odpovídají polcenému štítu, a postrkané pavímí pery, kterého užíval Erkinger I. současně se starým klenotem seinsheimským. Podoba rohů, jak již bylo naznačeno, se v průběhu středověku měnila a od 15.stol. vidíme již trouby s vetknutými pavímí pery v otevřených náústcích.

Erkinger I. byl dvakrát ženat. Z prvního manželství s Annou z Bibry vzešlo šest dětí, z nich nejstarší Michal založil linii stefansberskou. Druhou manželkou byla Barboara z Abensbergu - jejímž prostřednictvím se spřiznil s císařem Zikmundem - a z manželství vzešlo osm dětí, z nichž Zikmund zv. Starší založil linii hohenlandsberskou neboli franckou.

Po Erkingerově smrti v r.1437 zdědil Michal Stefansberg

a synové z druhého manželství, Jan Starší a Zikmund Starší, Schwarzenberg a Hohenlandsberg.

Z důvodů, které vyplynou z následujícího textu, se budeme zabývat nejdříve vývojem linie hohenlandsberské neboli francké.

Zikmundův starší bratr Jan padl v r.1460 v bitvě u Giengen, nezanechav mužského potomka, takže Zikmund připojil k svému údělu i Schwarzenberg. Zikmundovo první manželství s Markétou z Dürwangen zůstalo bezdětné, z druhého manželství s Evou z Erbachu se kromě dcery narodil syn Jan řečený Silný /1463-1528/. Erb Jana Silného, rovněž doložený na pečeti, ukazuje štít sedmkrát polcený, který nese jednu turnajskou korunovanou přilbu se spojeným klenotem - mezi buvolími rohy, postrkanými pavími pery, je trup vousatého muže ve vysoké čepici, na jejímž vrcholu jsou zatknuta tři paví pera. 6/ /Obr.7/ Manželství Jana Silného s Kunigundou hr. z Rienecku bylo požehnáno 12 dětmi, z nich však do rodové genealogie zasáhli pouze Kryštof a Bedřich zv. Nešťastný. 7/

Starší Kryštof /1488-1538/ se rozešel s otcem, který byl stoupencem Lutherova učení, pro náboženské neshody, vstoupil do služeb bavorského vévody Viléma IV., usadil se trvale v Bavorsku a založil linii bavorskou.

Mladší Bedřich /1498-1561/ byl aktivním účastníkem protestantského hnutí, takže po porážce Šmalkaldské unie v bitvě u Mühlberka /24.4.1547/ pozbyl majetku. Po sedmi letech jej císař sice omilostnil, ale mezitím rozchvácený majetek musil získávat násilím. Z tohoto manželství vzešlo devět dětí, z nich nejstarší Jan /1525-1588/ stanul v čele linie francké.

Ve válečných událostech se Bedřichův syn Jan přiklonil na stranu císaře Maxmiliána II., který jej dne 21.5.1566 povýšil do stavu říšských hrabat a panství Schwarzenberg povýšil na říšské hrabství. 8/ Současně s Janem byli do stavu hraběcího povýšení jeho dva nevlastní bratři - Pavel /+1572/ a Bedřich /+1570/ - a někteří příslušníci z linie bavorské: Ota Jindřich /1535-1590/, zakladatel mladší linie bavorské, Kryštof II. /1550-1596/ a Jan Gerwig /1546-1608/, kanovník a rektor Würzburské university, ze starší linie bavorské. Jmenovaným a jejich legitimním potomkům byl zároveň polepšen erb tak, že dosavadní seinsheimský štít byl rozčtvrcen: v 1. a 4. poli ponechán původní erb rodový, ve 2. a 3. červeném poli černé trojvrší, na něm stříbrná věž s cimbuřím, třemi okny a branou - hrabství Schwarzenberg. Štít nese dvě turnajské korunované přilby; klenotem pravé je spojený Seinsheim-Schwarzenberg s přikryvadly modro-stříbrnými, klenotem levé stříbrná rozkřídlená labuť s přikryvadly červeně-stříbrnými. 9/ /Obr.8/ Ostatní členové francké linie a z ní oddělené bavorské, a samozřejmě členové linie stefansberské, posléze rýnské a lutyšské, na něž se hraběcí povýšení nevztahovalo, užívali i nadále původního seinsheimského erbu. Jan hr. ze Schwarzenbergu, svob. pán z Hohenlandsbergu

zemřel bez potomků dne 30.9.1588; jím vymřela linie francká čili hohenlandsberská.

Bavorská linie, založená Kryštofem I. /1488-1538/, se v následující generaci rozštěpila na starší a mladší, neboť Kryštof byl dvakrát ženat. Z prvního manželství s Evou hr. z Montfortu vzešlo 10 dětí, z nichž Vilém /1511-1552/ se stal zakladatelem linie starší. Z druhého manželství se Scholastikou z Wernbergu vzešlo šest dětí, z nichž již výše zmíněný Ota Jindřich /1535-1590/ založil linii mladší. Přes značnou populaci v rodinách obou bavorských linií docházelo na druhé straně k dosti vysokému počtu úmrtí mužských i ženských potomků, v řadě případů v mladém a středním věku. Tento nepříznivý vývojový faktor způsobil vymření obou linií ještě v 1.pol. 17.stol.; starší linie vymírá již v r.1627 Janem Ferdinandem, mladší pak v r.1646 Jiřím Ludvíkem. Ten však již v r.1637 uzavřel rodovou smlouvu s Adamem hr. ze Schwarzenbergu z linie rýnské, podle níž majetek případně vymřelé linie bavorské zdědí panující vladař linie rýnské.

Vymřením francké linie v r.1588 a bavorské v r.1646 byl uzavřen také vývoj erbu; císařské polepšení - znak hrabství Schwarzenberg - byl poté vložen do erbu linie rýnské. 10/

Vraťme se však opět k roku 1437, kdy umírá Erkinger I. ze Schwarzenbergu, jeho syn Michal I. /+1469/ dědí Stefansberg a zakládá linii stefansberskou. Michalův erb je doložen na pečeti z r.1434: Sedmkrát polcený štít nese kolčí přilbu, z níž vyrůstá přikryvadly zahalený trup vousatého muže s vysokou čepicí a se širokou ohrnutou střechou. /Obr.3/

Michal I. byl dvakrát ženat. Z prvního manželství s Gertrudou z Kronenbergu vzešly čtyři děti, z nich pokračovatelem této linie se stal Michal II. /+1499/.

Druhou manželkou Michala I. byla Ursula Frankengründnerová, dcera jakéhosi měšťana z Kitzingen. Vzhledem k tomu, že druhé Michalovo manželství bylo morganatické, upřeli ostatní členové rodu této linie všechna dědická práva. Z manželství vzešli dva synové - Wolfgang a Michal Mladší; starší Wolfgang založil linii západofrískou. Z jeho manželství se Zuzanou z Thüngen se narodila toliko dcera, takže vývoj celé západofríské linie se přenesl na potomky Michala Mladšího /+1502/. Z jeho manželství s Agnes hr. z Castellu vzešly tři děti, z nich pokračovatelem linie se stal nejmladší syn Wolfgang Mladší. Přestože příslušníci západofríské linie byli zcela vyloučeni z dědických nároků na seinsheimské i schwarzenberské statky, užívali - nepochybně pro demonstraci svých upřených dědických práv - původního seinsheimského erbu: Sedmkrát modro-stříbrně polcený štít, na turnajské korunované přilbě spojený klenot seinsheimsko-schwarzenberský - trup divého muže v červeném šatu se stříbrným límcem, na hlavě

vysoký červený korunovaný klobouk s pěti pavími pery, po stranách dva buvolí rohy - trouby - sedmkrát modro-stříbrně dělené, na dělicích liniích a v otevřených náustcích postrkané pavími pery, přikrývadly modro-stříbrná. /Obr.9/

Pravnuk Wolfganga Mladšího, Bedřich, rytíř francouzského řádu sv. Michala, obdržel v r.1636 říšský stav hraběcí a současně mu byl polepšen výše popsán erb: Čtvrcený štít; v 1. a 4. poli rodový erb, ve 2. a 3. zlatém poli černý dvouhlavý orel. Na štítě dvě turnajské korunované přilby s klenoty; na pravé spojený klenot seinsheimsko-schwarzenberský, avšak divý muž je oděn do modro-stříbrně pruhovaného šatu a klobouku, na němž jsou tři pštrosí pera, modré-bílé-modré, přikrývadla modro-stříbrná; levá přilba s přikrývadly černo-zlatými nese císařské polepšení - dvouhlavého orla. /Obr.10/

Hrabě Bedřich zemřel bez potomků v r.1640. Pokračovateli linie se stávají jeho dva nevlastní bratři, Vilém - Vilco Holdinga starší a Jan Onuphrius II. Vilco Holdinga mladší, svob. pán a od r.1682 dědic ostrova Amelandu, spojil schwarzenberský erb se znakem ostrova a po jeho smrti v r.1704 se linie rozdělila na větev starší a mladší. 11/

Povýšení do říšského hraběcího stavu v r.1636 a polepšení erbu platilo zřejmě pouze pro obdarovaného Bedřicha a jeho legitimní potomky, protože v r.1814 obdrželi Jiří Frederik ze starší větve, Jan Sicco a Vilco Holdinga z mladší větve nizozemský baronát, z téže větve potom Jiří Bedřich Alexander v r.1910 pruský stav svob. pánů. 12/

Vzhledem k tomu, že vývoj erbu západofríské linie neměl vliv na podobu erbu ostatních schwarzenberských linií, můžeme obrátit pozornost opět k potomkům Michala I. z jeho prvního manželství.

Zatímco erb Michala I. nese pouze jeden klenot - vousatého muže, erb Michala II. je doložen v barevném provedení jako okenní vitráž v kostele Panny Marie na Kirchbergu u Volkachu. Štít je sedmkrát stříbrno-modře polcený a nese dvě turnajské korunované přilby. Klenotem pravé jsou třikrát modro-stříbrně a naopak dělené rohy, klenotem levé trup vousatého muže oděného v červený šat, na hlavě vysokou bílou čepicí se širokou ohrnutou střechou. /Obr.6/ Téměř shodného erbu užíval na pečeti Michalův děd Erkin-

ger I. Z Michalova manželství s Markétou z Huttenu vzešly čtyři děti, dva synové a dvě dcery. Mladší Zikmund zemřel bez mužských potomků v r.1529, když již r.1502 prodal Stefansberg braniborskému markraběti Bedřichovi. Zikmundem tak vlastně vymřela stefansberská linie, neboť starší Erkin-ger, v posloupnosti druhý, vstoupil do služeb římského krále Maxmiliána I., usadil se trvale v Nizozemí a založil novou linii rýnskou čili nizozemskou.

K proměně starého erbu seinsheimského, který v původní podobě užívali členové stefansberské linie, došlo na přelomu 15. a 16. století.

Erkinger II. se totiž v r.1484 oženil s Apollonií, která pocházela ze starobylého rodu Arenberg, jejím otcem byl Jan hr. z Marku. Hraběcí erb Erkingerovy manželky byl spojen se seinsheimským formou čtvrceného štítu, v jehož 1. a 4. poli spatřujeme erb manželův, ve 2. a 3. poli erb rodu von der Mark - ve zlatě břevno třemi řadami červenostříbrně šachované, z něho vyrůstá červený dvouocasý lev, jenž v pravé tlapě drží stříbrnou růži. Klenot i přikrývadla zůstala seinsheimská. /Obr.12/ Tuto podobu schwarzenberského erbu nelze považovat za rozmnožení či polepšení ale za alianci. Nasvědčuje tomu skutečnost, že v dalších generacích není této podoby nadále užíváno.

Dva synové, kteří z tohoto manželství vzešli, Vilém I. a Edmund I., stanuli v čele dvou rodových linií.

Mladší Edmund /+1553/ založil linii lutyšskou, která však neměla vliv na další vývoj rodového erbu; proto pouze připomínáme, že linie vymřela již ve 3. generaci osobou Jiřího Ludvíka /+1678/. 13/

Starší Vilém /+1541/ z linie rýnské se stal předkem nynějších členů rodu.

O zásadní změnu rodového erbu rýnské linie se zasloužil syn Viléma II. /+1558/, Adolf /1551-1600/, který se zapsal do evropských dějin dobytím pevnosti Rábu v r.1598. Kromě mnoha poct a odměn z celé Evropy byl císařem Rudolfelem II. dne 5.6.1599 povýšen do říšského stavu hraběcího a zároveň císař rozmnožil dosavadní jednoduchý seinsheimský erb: Čtvrcený štít. V 1. a 4. poli ponechal erb seinsheimský, do 2. a 3. pole zlatého položena utatá hlava Turka bez turbanu, pouze s chomáčem svázaných vlasů, na níž sedí černý havran se zlatým obojkem na hrdle a pařátem jí vykrabává oko. Takto polepšený erb nese tři turnajské korunované přilby: klenotem prostřední s přikrývadly černo-zlatými je císařské obdarování - hlava Turka s havranem provázená šesti /3-3/ černo-zlatě dělenými vlajčícími praporky na shodně zbarvených dřevcích; krajní přilby s přikrývadly modro-stříbrnými nesou staré klenoty schwarzenbersko-seinsheimské, pravá buvolí rohy sedmkrát modrostříbrně dělené a postrkané pavími pery, levá vousatého muže, oděného do modro-stříbrně svisle pruhovaného šatu s bílým límcem, na hlavě vysoký klobouk obdobně zbarvený s ohrnutou střechou a třemi pštrosími pery, modrým-bílým-modrým. /Obr.13/

Jak jsme již uvedli v části věnované linii bavorské, uzavřel hrabě Jiří Ludvík /+1646/ z mladší linie bavorské v r.1637 rodovou smlouvu s hrabětem Adamem z linie rýnské. Ve smyslu této smlouvy zdědil Adamův syn Jan Adolf I. /1615-1683/ v r.1642 - rok po úmrtí svého otce - hrabství Schwarzenberg a v r.1646 pak zbývající majetek. Rok poté získal též český inkolát, takže mohl nabyvat v Čechách zemskodeskové majetku. Dne 14.6.1670 byl císařem Leopoldem I. povýšen do stavu říšských knížat s právem prvorozenství a hrabství Schwarzenberg bylo okněžněno. Na Černé věži hradu Schwarzenberg se dochoval jeho erb:

Pod knížecí korunou je štít, obtočený kolanou řádu Zlatého rouna, dělený a dvakrát polcený. V 1. a 5. poli erb seinsheimský, ve 2. a 6. znak okněžněného hrabství Schwarzenberg, ve 3. a 4. hlava Turka s havranem. 14/ /Obr.14/ Zároveň s touto variantou erbu byl užíván pouze čtvrcený štít podle císařského polepšení z r.1599, provázený příslušnými atributy. /Obr.15/

Další podstatné změny doznal rodový erb ve 2.pol. 17. stol., kdy hlavou rodu byl kníže Ferdinand /1652-1703/. Jeho manželkou byla Marie Anna hr. ze Sulzu /+1698/, dcera Alžběty hr. ze Sulzu /+1650/ a hraběte Jiřího Ludvíka, posledního mužského člena mladší bavorské linie /+1646/. Ferdinandova manželka se stala tudíž dědičkou hrabství Sulz, lantkrabství Kleggau, od r.1689 okněžněného, i statků svob. pánů Brandis, po nichž lantkrabata z Kleggau v r. 1508 dědila.

Diplomem ze dne 8.2.1688 císař Leopold I. povolil, aby do savadní rodový erb knížat ze Schwarzenbergu byl rozmnožen o znak hrabství Sulz. Polepšený erb měl následující podobu: Čtvrcený štít se středním štítkem, ten je polcený, vpravo znak okněžněného hrabství Schwarzenberg, vlevo v modrém poli tři zlaté snopy /2-1/ lantkrabství Kleggau. 1. pole hlavního štítu nese erb seinsheimský, ve 2. stříbrném poli tři červené hroty - Sulz, 3. pole je rovněž stříbrné a v něm kosmo položená černá hořící ostrev se třemi suky - Brandis, ve 4. poli zlatém hlava Turka s havranem. Na štítě spočívá pět turnajských korunovaných příleb. Prostřední, pod knížecím kloboukem s klenotem Turkovy hlavy s havranem a šesti černo-zlatými praporce, je obklopena starými klenoty seinsheimsko-schwarzenberskými, vpravo divý muž, vlevo buvolí rohy; obě krajní přílby, nasazené na hlavách dvou zlatých lvů - štítonošů, nesou klenoty zděděné, pravá biskupskou mitru se znamením hrabství Sulz, z levé vyniká černá hořící ostrev se třemi suky. Příkrývadla prostřední přílby jsou černo-zlatá, seinsheimsko-schwarzenberské přílby mají příkrývadla modro-stříbrná, sulzská přílba červeno-stříbrná a brandiská černo-stříbrná. Pod štítem je rozvinutá páska s heslem NIL NISI RECTUM a celý štít může být položen na knížecí plášť. /Obr.16/

Karel Schwarzenberg ve studii o vývoji rodového erbu výslovně uvádí, že štítonoši ani heslo NIL NISI RECTUM nebyly Leopoldovým diplomem z r.1688 uděleny. První štítonoši se vyskytují na knížecích značkách knížete Ferdinanda - štít je držen dvěma postavami Turků s turbanu na hlavách, kteří jsou nepochybně připomínkou slavného vítězství polního maršála Adolfa v r.1598. Obdobnou podobu erbu používal i Ferdinandův prvorozený syn Adam František - Turci drží nad knížecí korunou pásku s devisou NIL NISI RECTUM a štít je obtočen kolanou řádu Zlatého rouna. Devise se objevuje již za života knížete Jana Adolfa I. /1615-1683/. Lze tedy mít za to, že postavy Turků jsou prvními schwarzenberskými štítonoši. Souběžně s Turky se objevuje i druhý pár štítonošů - lvi, kteří mohou, ale nemusí, mít na hlavách přílby s klenoty Sulzu a Brandisu.

Jak jsme již uvedli výše, dvou zlatých odvrácených lvů ve funkci štítonošů užívala rodová linie Seinsheim-Sünching po povýšení obou větví - Sünching a Weng - do říšského hraběcího stavu na samém počátku 18. století. Lvi u erbu rýnské linie však nepocházejí z erbu hraběcí linie Seinsheim-Sünching nýbrž od hrabat ze Sulzu, kde se vyskytují právě v podobě výše uvedené, totiž s přílbami na hlavách.

Schwarzenberský knížecí erb se mohl - podle libovůle jednotlivých členů - honosit dvěma páry štítonošů; variabilita jejich užití byla dána významově odlišnou funkcí štítonošů v heraldice německé v komparaci s daleko pevnějšími pravidly v heraldice insulární. /Obr.17/

Polepšení erbu ve smyslu císařského diplomu z r.1688 a nabytí nových důstojenství dědictvím po hrabatech ze Sulzu se projevilo m.j. i v mincovnictví, kde dochované ražby představují pramenné doklady značné historické i badatelské hodnoty. 15/ Na dvou variantách dukátů knížete Ferdinanda z r.1693 nacházíme velmi zdařilou podobu aliančního erbu Schwarzenberg-Sulz. /Obr.18/

Ferdinandův prvorozený syn Adam František /1680-1732/ zdědil po své tetě Ernestině v r.1719 majetek vymřelého rodu Eggenbergů, který od r.1628 získal v osobě Hanse Ulricha titul vévodů krumlovských. Adamu Františkovi, jakožto eggenberskému dědici, propůjčil vévodský titul v r.1723 císař Karel VI.; tato pocta však neměla vliv na další vývoj erbu. 16/

Významným předělem ve vývoji schwarzenberského rodu bylo období vlády knížete Jana I. /1742-1789/. Z manželství s Eleonorou hr. Oettingen-Wallerstein vzešlo 13 dětí; v letech 1769-1774 se narodilo sedm synů, z nichž však čtyři zemřeli v dětství nebo před dosažením dospělosti, Arnošt, narozený v r.1773, se stal biskupem rábským a zemřel r.1821. Vzhledem k nastalé situaci, kdy Janovými potenciálními dědici a nástupci byli dva princové, byl zřízen II. majorát ze statků náležejících k panství orlickému a v jeho čele stanul princ Karel I. Filip /1771-1820/.

Členové sekundogenitury užívají erbu z r.1688 pouze s tím rozdílem, že mezi 1. a 2. pole hlavního štítu byl vložen štít malého znaku domu habsbursko-lotrinského, do jehož prostředního pole byl postaven meč hrotem vzhůru. Takto byl obdarován - mimo jiné pocty a vyznamenání - dne 21.4.1814 zakladatel orlické sekundogenitury kníže Karel I. Filip za zásluhy na porážce císaře Napoleona v bitvě u Lipska v r.1813. /Obr.19/

K další, zatím poslední, změně v erbu vévodů a knížat ze Schwarzenbergu došlo v nedávné době. Vévoda Jindřich, nemaje on ani jeho bratři mužských potomků, adoptoval v r.1960 Karla Jana, syna Karla VI. z orlické linie. Po Jindřichově úmrtí v r.1965 se stal Karel Jan držitelem I. majorátu a po smrti strýce Josefa v r.1979 knížetem a hlavou rodu. Poněvadž bylo třeba odlišit linii nové primogenitury od starých krumlovských vévodů, spojil

kníže Karel Jan opět původní rodové klenoty - mezi dva modro-stříbrně sedmkrát dělené rohy postrkané pavími pery vložil červeně oděného běsa a na uprázdněnou přílbu postavil rozkřídlanou labuť z erbu francké hraběcí linie, která vymřela již v r.1588. /Obr.20/

V průběhu uplynulých šesti století procházel schwarzenberský erb složitým vývojem, jehož příčinou bylo zejména dělení starobylého seinsheimského rodu na jednotlivé linie a větve. Z hlediska heraldického je možno konstatovat, že pouze některá ze získaných polepšení, rozmnožení a důstojenství nalezla náležitá uplatnění v nynějších podobách schwarzenberského erbu. Jedinečným příkladem heraldicky citlivého a historicky oprávněného zacházení s propůjčenými znameními je právě výše vzpomínaná úprava znaku nové primogenitury, při níž došlo k uplatnění kdysi odloženého klenotu jedné z vymřelých rodových linií. Současné úplné znaky primo- a sekundogenitury jsou natolik složité a bohaté, že již předem vylučují běžné praktické uplatnění. Jednotliví členové obou linií proto užívají pro osobní potřebu pouze částí znaku a výběrem určitých znamení, která doplňují o příslušné atributy, vytvářejí osobitě a heraldicky zajímavé varianty. 17/

Schwarzenberský erb tak i po staletích zůstává stálým a živým námětem nejen po stránce výtvarné ale též inspirací pro heraldické badatele.

Poznámky:

- 1/ Základním dílem o historii schwarzenberského rodu je v současné době rozsáhlá práce zesnulého Dr. Karla Schwarzenberga "Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg", kterou v roce 1963 vydalo nakladatelství Degener & Co., Neustadt a.d. Aisch. První díl věnuje pozornost období od nejstarších legendárních předků rodu ze Seinsheimu až po knížete Jana I. (+1789), druhý díl souběžně sleduje vývoj primo- a sekundogenitury, založené Janovými syny Josefem II. (1769-1833) a Karlem I. Filipem (1771-1820). Vlastnímu textu předchází kapitola "Literatur und Quellen", v níž lze nalézt téměř úplný soupis literatury a pramenů k rodovým dějinám. Kniha má bohatý ilustrační materiál, cenné genealogické tabule a tři samostatné rejstříky. Jak již název napovídá, zabýval se autor především údaji historickými a genealogickými, které jsou chronologicky řazeny. Samostatnou kapitolu o vývoji rodového erbu v knize nenajdeme, třebaže heraldické údaje zde pochopitelně nechybějí. Heraldickou problematikou se zabývá jiná autorova práce - "Das Wappen der Fürsten zu Schwarzenberg. Geschichtliche Erklärung", která vyšla ve sborníku Schwarzenbergisches Jahrbuch 1956; též jako separát. Česká genealogická a heraldická literatura obsahuje rovněž několik prací, které alespoň touto formou připomeneme.

Základní soupis literatury o schwarzenberském rodu provedl Čeněk Zíbrt v rozsáhlém díle "Bibliografie české historie", Praha 1900, díl I., část II., odd. V. Heraldika a sfragistika, kapit. Ch. Abecední seznam šlechtických znaků z Čech, Moravy a ze Slezska, s.270, č.5723; tamtéž, odd. VI. Genealogie a dějiny rodů, kapit. D. Abecední seznam šlechtických rodů z Čech, Moravy a ze Slezska, s.574-577, č.20493-20547.

V Časopise Společnosti přátel starožitností českých, Praha 1900, s.91-94, obr.e.2, pozn.2, publikovali Th. Antl a Vojtěch Král z Dobré Vody krátký článek "O vývoji znaku knížat ze Schwarzenberka". Obsah článku, na rozdíl od názvu, však nepodává souhrnné a ucelené údaje o složitém vývoji rodového erbu, ale věnuje pozornost toliko obecně známým faktům.

"Heraldika" Vojtěcha Krále z Dobré Vody, Praha 1900, věnuje rodu Schwarzenbergů pozornost téměř zanedbatelnou. Ve statí o palatinátu je zmínka, že Schwarzenbergové jím byli obdarováni v r.1633 (s.24) a v přehledu jednotlivých obecních heraldických znamení je uvedeno, že tři zlaté snopy lantkrabství Kleggau nese střední štítek znaku knížat ze Schwarzenbergu (s.122). Co se týče palatinátu, doplňujeme, že tzv. velký palatinát dědičně získal v r.1671 kníže Jan Adolf I. (1615-1683); ve smyslu palatinátních práv začali Schwarzenbergové od r.1682 razit vlastní mince.

Druhé české heraldické kompendium, "Českomoravská heraldika", I., Praha 1902, II., Praha 1925, věnuje schwarzenberskému rodu a zejména vývoji erbu značnou pozornost, avšak ani zde nejsou údaje jednak úplné a jednak zcela spolehlivé.

V I.dílu na s.49 jsou vyjmenována schwarzenberská knížata, na něž se vztahovalo právo velkého palatinátu, a uveden seznam osob jimi povýšených do šlechtického stavu. Tamtéž v kapitole "Historisování erbů", s.365-369, je popsán vývoj schwarzenberského erbu; obdobně pak ve II.dílu, s.241-242. Faktograficky však nejsou statě úplné a údaje je nutno prověřovat komparací s posledními pracemi Karla Schwarzenberga.

Obsáhlou genealogicko-historickou statí o schwarzenberském rodu nalezneme samozřejmě také v nejrozsáhlejší české ilustrované encyklopedii - Ottově slovníku naučném, Praha 1905, díl XXIII., s.83-93; jejím autorem je pražský magistrátní rada Dr. Michal Navrátil. Rovněž tato statě není zdaleka úplná a faktografické údaje je nutno prověřovat.

Rozsáhlou statí "Rod knížat ze Schwarzenberku" publikoval ve Schwarzenberské ročence 1935, s.17-36, vrchní archivář schwarzenberského archivu v Třeboni PhDr. Antonín Markus. Jeho práce má výrazně genealogicko-historické zaměření a je badatelsky využitelná zejména pro otištění čtyř genealogických tabulí, které obsahují základní údaje. Čtvrtá kapitola nese název "Schwarzenberský znak" (s.88-92). Přestože jsou zde uvedeny dosti podrobné údaje, postrádá toto zpracování některá důležitá fakta, bez nichž je pohled na vývoj rodového erbu neúplný.

Rodovou genealogií a znakem sekundogenitury se zcela okrajově zabýval Dr. Jiří Suchánek v přednášce "PhDr. Karel Schwarzenberg a jeho význam v české heraldice", která byla otištěna v edici DOCUMENTA HERALDICA, řada II, sv.5, Praha, pobočka Heraldika ČNS, 1980.

- Nakonec připomeňme, že "Bibliografie české práce heraldické", díl I., Ostrava 1983, zaznamenala pouhých devět titulů se vztahem k schwarzenberskému rodu (č.2685-2693), přičemž jejich význam pro zde sledovanou problematiku je naprosto irrelevantní.
- 2/ Zde i nadále uvádíme vžitý tvar predikátu "ze Seinsheimu", jehož pravopis je v soudobých pramenech značně variabilní. Rovněž křestní jména uvádíme zpravidla v české podobě, pokud existuje český ekvivalent.
- 3/ Rodové erby tohoto období se vyznačovaly poměrně značnou variabilitou, zejména pak ty, které nesly takováto jednoduchá heraldická znamení. Schwarzenberg v cit. práci (Wappen) na tuto skutečnost výslovně upozorňuje. Na některých vyobrazeních lze spatřit i čtyři kůly a rovněž pořadí tinktur nebylo ustáleno.
- 4/ Na později uváděných vyobrazeních se objevuje mužský trup bez rukou, něm. Mannesrumpf, např. na pečeti Michala I. (+1469) z r.1434. (Obr.3)
- 5/ Schwarzenberg, Wappen, s.7-8.
Kneschke, H.: Deutsche Grafen-Häuser der Gegenwart. Bd.II., Leipzig 1853, s.457-459.
Gritzner, M. - Hildebrandt, A.M.: Wappenalbum der gräflichen Familien. Bd.IV., Leipzig 1890, s.615.
- 6/ Klenot na obr.7 je nakreslen podle dřevěného polychromovaného originálu z doby kolem r.1500, dochovaného ve sbírce zbraní Historického muzea v Drážďanech. Rohy jsou pětkrát stříbrno-modře dělené, divý muž je oděn v červený šat, na hlavě má červený korunovaný klobouk.
- 7/ Dědicové Jana Silného, nejstarší syn Kryštof, Bedřich Nešťastný a kolínský kanovník Pavel, se dohodli na jednotné vedení erbu, který měl mít tuto podobu: Sedmkrát polcený štít - podle textu úmluvy bílo-modře ale podle připojeného vyobrazení jsou tinktury v pořadí opačné - s jednou korunovanou přilbou a seinsheimským klenotem - divý muž má červený šat a klobouk, který nese korunku, na jeho vrcholu je červeno-bílo-modrý kropenatý chochol, přikrývadla modro-bílá.
- 8/ Císařské obdarování příklo Janovi titul "Graf zu Schwarzenberg Freiherr zu Hohenlandsberg".
- 9/ Když byl Erkinger I. v r.1429 povýšen do panského stavu, když získal panství i hrad Schwarzenberg a začal důsledně užívat predikátu ze Schwarzenbergu, viděli jsme, že z vlastního rozhodnutí zvolil i druhý klenot z důvodů odlišení od jiných členů seinsheimského rodu; zde máme na mysli především potomky jeho prastrýce Bedřicha z linie Seinsheim-Sünching, kteří důsledně užívali původního seinsheimského klenotu, divého muže, a od r. 1580 pak druhého klenotu, který se vztahoval k zděděnému majetku a polepšenému erbu.
Druhý Erkingerův klenot tedy vyjadřoval určité rodové i majetkové vztahy. Od této doby pak musíme hovořit již o dvou klenotech, seinsheimském a schwarzenberském. Zároveň je však patrné, že užívání dvou přilob nad jedním štítem a jedním erbovním znaméním nebylo běžným zvykem. Proto, jak poznamenává Schwarzenberg, užívali mnozí další členové rodu pouze jedině přilby, na niž oba klenoty spojili: seinsheimského mužíka umístili mezi buvolí rohy. V takovém případě hovoříme o klenotu spojeném, seinsheimsko-schwarzenberském.
Při povýšení jmenovaných osob do hraběcího stavu v r.1566, povýšení dosavadního panství Schwarzenberg na hrabství a současném polepšení dosud jednoduchého seinsheimského erbu došlo k závažné události. Ve smyslu tehdy panujícího obyčeje byl pro hrabství Schwarzenberg úředně vytvořen zcela nový, mluvicí znak a k němu příslušející klenot, stříbrná rozkřídlená labuť. Tento nový znak nebyl vázán na rod ale naopak výhradně na konkrétní území. Je proto nutné rozlišovat mezi schwarzenberským klenotem, který svémocně přijal Erkinger I. a schwarzenberským hraběcím znakem s klenotem, který byl francké a některým členům obou linií bavorských udělen císařským diplomem.
- 10/ Erb linie rýnské jakož i současně užívaný erb převzaly z císařského polepšení z r.1566 pouze mluvicí znakové pole, červené s bílou vřží na černém trojvrší, zatímco klenot, stříbrná rozkřídlená labuť, se v erbu linie rýnské tehdy neuplatnil.
- 11/ V prvním dílu Schwarzenbergových Dějin je věnována západofriské linii poměrně stručná kapitola VII. (s.51-55). Údaj o spojení schwarzenberského erbu se znakem Amelandu, jednoho z pěti Západofriských ostrovů v Severním moři, přejímáme z této kapitoly; jeho podobu se nám nepodařilo zjistit.
- 12/ Příslušníci obou větví této linie žijí dosud. Bylo-li povýšení spojeno s polepšením erbu, se nám nepodařilo zjistit. "Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser", 92.Jhg 1942, s.466, uvádí u hesla "Schwarzenberg und Hohenlandsberg" pouze podobu rodového erbu: Sedmkrát modro-stříbrně polcený štít. Na korunované přilbě s modro-stříbrnými přikrývadly mezi osmkrát stříbrno-modře dělenými rohy, postrkanými sedmi pavími pery, je mužský trup v červeném šatu se stříbrným límcem, na hlavě vysoký, červený, špičatý klobouk zakončený korunou s pěti vetknutými pavími pery. (Obr.11)
- 13/ V cit. práci o vývoji schwarzenberského erbu autor uvádí, že otec Jiřího Ludvíka, Edmund III., užíval titulu hrabě ze Schwarzenbergu a podobou erbu ohlašoval nárok na dědictví po svob. p. ze Seinsheimu; jeho erb byl totiž shodný s erbem linie Schwarzenberg-Sünching.
- 14/ Podle názoru Karla Schwarzenberga v cit. práci (Wappen) zavedl podobu šesti polí již otec Jana Adolfa I., hrabě Adam. Tento názor se zdá být správným, když uvádíme, že právě hr. Adam v r. 1637 uzavřel rodovou smlouvu s hr. Jiřím Ludvíkem a umístěním znaku hrabství Schwarzenberg do svého erbu ohlašoval tak dědic-ké nároky.
- 15/ Podrobně se touto problematikou zabývá obsáhlá studie vrchního schwarzenberského archiváře ústředního archivu v Českém Krumlově PhDr. Karla Tannicha "Die Münzen und Medaillen d. Fürsten zu Schwarzenberg" publikovaná ve sborníku Schwarzenbergisches Jahrbuch 1938, s.51-94, popis jednotlivých mincí a medailí na s.97-150, 25 obr.tab.

16/ Karel Schwarzenberg se v cit. studii (Wappen) dosti podrobně zabývá právě otázkou, proč nádherný kníže Adam František nevyužil příležitosti propůjčení vévodského titulu k dalšímu rozmnožení erbu, neboť vymřelá knížata z Eggenbergu užívala pro krumlovské vévodství samostatného znaku - pěti červených růží ve stříbre.

Adam František sice zdědil ve smyslu odkazu své tety majetek knížat z Eggenbergu, avšak vévodský titul mu byl propůjčen až po čtyřech letech po nabytí dědictví, takže na vévodský znak krumlovský neměl žádné právní nároky. Kromě toho se Karel Schwarzenberg domnívá, že kníže Adam František nechtěl podstoupit obtíže spojené s novou úpravou teprve nedávno rozmnoženého a polepšeného erbu.

17/ Na konci cit. studie o vývoji rodového erbu (Wappen) autor téměř taxativně vypočítává varianty možného užití jednotlivých částí erbu a pro názornost uvádí řadu konkrétních příkladů.

Na tomto místě bychom rádi poděkovali pp. Dr. Pavlu R. Pokornému a Ing. Mojžírovi Chromému za pomoc při zjišťování a ověřování řady faktografických údajů. Rovněž děkujeme všem přátelům, kteří nám ochotně zapůjčili nebo darovali různé materiály se vztahem k sledovanému tematu. Náš dík patří také p. MUDr. Františku Lobkowiczovi, který s nevšední ochotou vyhověl naší prosbě a zpracoval k tomuto a dvěma následujícím článkům německá resumé.

ppzjkk

Die Entwicklung des Schwarzenbergischen Wappens

Das Haus der heutigen Fürsten von Schwarzenberg ist aus der nach der freien Herrschaft Seinsheim benannten alten fränkischen Familie hervorgegangen. Die Geschichte dieser Familie ist mindestens schon 12. Jh. bekannt - um das Jahr 1150 ist ein Eispert de Sovvensheim belegt. Wenn wir der Entwicklung des Schwarzenbergischen Wappens in seiner ganzen Vielfalt folgen sollen, müssen wir uns auch kurz mit der Genealogie der Familie befassen.

Das ursprüngliche Wappenzeichen war das mehrmals gestreifte Schild mit einer wechselnden Zahl der Streifen. Auf dem Siegel des Hildebrand von Seinsheim (v. 1258) ist der Schild fünfmal gestreift, das Siegel des Erkingers von einsheim aus dem Jahr 1289 zeigt sieben Streifen (Fig. 1a, 1b). Im Zisterzienserkloster von Marburghausen ist das Grabmal des Heinrich von Seinsheim (+1345) erhalten - neben der Rittergestalt in Rüstung bemerken wir das vollständige Wappen, einen fünfmal gestreiften Schild mit einem Kübelhelm und einem behaarten und bärtigen Männerhaupt mit einer hohen Mütze als Helmzier (Fig. 2). Von Heinrichs fünf Kindern sind genealogisch und wappengeschichtlich nur zwei Söhne wichtig, Hildebrand IV. und Friedrich, durch die die Familie in zwei Linien geteilt wurde. Der zweitgeborene Friedrich gründete diejenige Linie, die das ursprüngliche Wappen zuerst weiterführte (Fig. 4). Im Jahre 1580 erbte sie den Besitz der ausgestorbenen Familie von Sünching und im selben Jahr wurden Georg Ludwig und Christoph in den Stand der Reichsfreiherrn erhoben mit gleichzeitiger Wappenvermehrung mit dem Wappen ausgestorbenen Familie (Fig. 5). Im Jahre 1673 teilte sich die Linie auf die Zweige Sünching

und Jeng und die Häupter dieser Zweige wurden Anfang des 18. Jh. in den Reichsgrafenstand aufgenommen. Der Schild bekam zwei Löwen als Schildhalter. Beide Zweige starben aus - 1934 resp. 1917 - und die kaiserliche Wappenbesserung wurde von den anderen Linien nicht benutzt. Der Enkel des erstgeborenen Hildebrand IV. aus der Hauptlinie war Erkinger I. auf Stefansberg, Hohenlandsberg und Schwarzenberg. Im Jahre 1429 wurde er von Kaiser Sigismund in den Reichsfreiherrnstand erhoben, er führte dann ausschliesslich den Familiennamen von Schwarzenberg und nahm eigenmächtig eine zweite Helmzier mit Büffelhörnern an (Fig. 6). Erkingers zwei Ehen führten zur Teilung der Hauptlinie: Michael I. gründete die Stefansberger Linie, sein Stiefbruder Sigismund die Hohenlandsberger oder fränkische Linie. Eine bedeutungsvolle Gestalt der Hohenlandsberger Linie war Johann der Starke, dessen Wappen auf seinem Siegel erhalten blieb (Fig. 7). Sein älterer Sohn Christoph I. trat in die Dienste des Herzogs Wilhelm IV. von Bayern und gründete die bayerische Linie. Der jüngere Sohn Friedrich sog. der Unglückliche, nach dem Tode seines Vaters Johann des Starken Haupt der fränkischen Linie, war Protestant und verlor nach der Schlacht bei Mühlberg (1547) seinen Besitz. Sein Sohn Johann wechselte aber zur Zeit der politischen Kämpfe zu Kaiser Maximilian über und wurde von ihm im 1566, zusammen mit einigen Mitgliefern der bayerischen Linie in den Reichsgrafenstand erhoben mit gleichzeitiger Wappenvermehrung (Fig. 8). Graf Johann starb 1588 ohne männlicher Nachkommen und so starb die fränkische Linie durch ihn aus. Die bayerische Linie, durch zwei Ehen Christophs I. in eine ältere und eine jüngere geteilt, starb schon in der 1. Hälfte des 17. Jh. aus. Die kaiserliche Wappenverbesserung aus dem Jahre 1566 wurde dann von der rheinischen Linie und auch von der neuen Primogenitur benutzt. Michael I. wurde also Haupt der Stefansberger Linie. Sein Sohn aus zweiter Ehe Michael der Jüngere gründete die westfriesländische Linie. Da Michaels I. zweite Ehe morganatisch war, verloren die Mitglieder der westfriesländischen Linie ihr Erbrecht an den Familiengütern. Diese Linie führte aber weiter das Wappen, um dadurch ihre Herkunft zu bekunden (Fig. 9). Im Jahre 1536 wurde Friedrich aus dieser Linie in den Reichsgrafenstand erhoben und sein Wappen wurde verbessert (Fig. 10). Im Jahre 1704 teilte sich die Linie auf eine ältere und eine jüngere und im Jahre 1814 bekamen mehrere Mitglieder beider Linien das niederländische Baronat. Aus der jüngeren Linie bekam 1810 Georg Friedrich Alexander den preussischen Freiherrnstand (Fig. 11). Die Entwicklung des Wappens der westfriesländischen Linie hatte aber keinen Einfluss auf Änderungen des Wappens bei den anderen Linien. Michaels I. ältester Sohn aus seiner ersten Ehe, Michael II., wurde Haupt der Stefansberger Linie. Sein Wappen befindet sich als Wappenscheibe in der Marienkirche auf dem Kirchberg (Fig. 6) und war fast identisch mit dem Wappen seines Grossvaters Erkinger I. Michael II. hatte zwei Söhne, Sigismund und Erkinger II. Sigismund starb 1529 ohne männliche Nachkommen und durch ihn starb die Stefansberger Linie aus. Erkinger II. zog in die Niederlande und gründete eine neue niederländische oder rheinische Linie. Im Jahre 1484 heiratete er Apollonia von der Mark und vereinte ihr Wappen mit dem seinsheimischen auf einem Schild in der Form eines Allianzwappens (Fig. 12). Um die erste dauernde Wappenänderung bei der rheinischen Linie machte sich der Feldmarschall Adolf verdient. Er wurde nach der Eroberung von

Raab 1598 im nachfolgenden Jahr in der Reichsgrafenstand erhoben und sein Wappen wurde verbessert (Fig. 13).

Zu einer weiteren Wappenerweiterung ist es nach dem Jahr 1637 auf Grund eines Erbvertrages zwischen dem Grafen Georg Ludwig aus der bayerischen und dem Grafen Adam aus der rheinischen Linie gekommen. Das Wappen der rheinischen Linie wurde durch das Wappen der Grafschaft Schwarzenberg vermehrt (Fig. 14).

Während der Regierung des Fürsten Ferdinand kam es zu einer wichtigen Änderung. Die Gemahlin des Fürsten war Gräfin Marie Anna, Erbin der Grafschaft Sulz. Durch ein kaiserliches Diplom aus dem Jahr 1688 wurde das schwarzenbergische Wappen mit dem Wappen des Hauses Sulz vereinigt (Fig. 16). Dem Wappen wurden die Schildhalter beigelegt - mit dem Turban bedeckte Türkengestalten (Fig. 17), Löwen aus dem Wappen der Grafen von Sulz und eine Devise. Auf den Dukaten aus dem Jahr 1693 sehen wir beide Wappen in Allianzformen (Fig. 18).

Ein wichtiger Augenblick in der Entwicklung des Wappens der rheinischen Linie war die Errichtung des II. Majorats. Sein Haupt, Fürst Karl I. Philipp bekam als Belohnung für seine Verdienste in der siegerischen Schlacht gegen den Kaiser Napoleon bei Leipzig 1813 von Kaiser Franz ausser anderen Ehren auch eine Wappenverbesserung und so wurden die Wappen der Primogenitur und Sekundogenitur klar unterschieden (Fig. 19). Zu letzten Wappenveränderung kam es, als Karl Johann, Adoptivsohn des Prinzen Heinrich, nach dem Tode seines Onkels Josef im Jahre 1979 eine Unterscheidung des Wappens der neuen Primogenitur gegenüber dem Wappen der früheren Herzöge von Krummhou unternahm (Fig. 20).

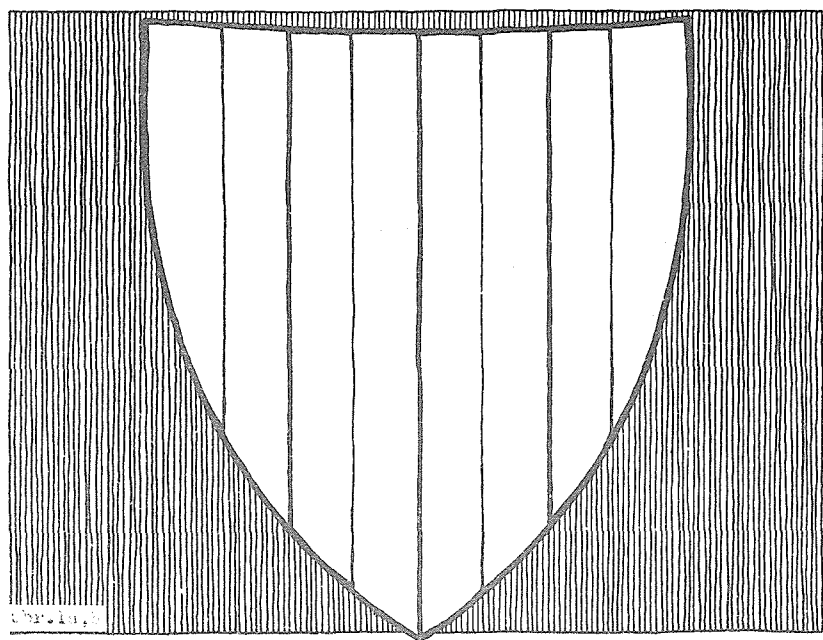
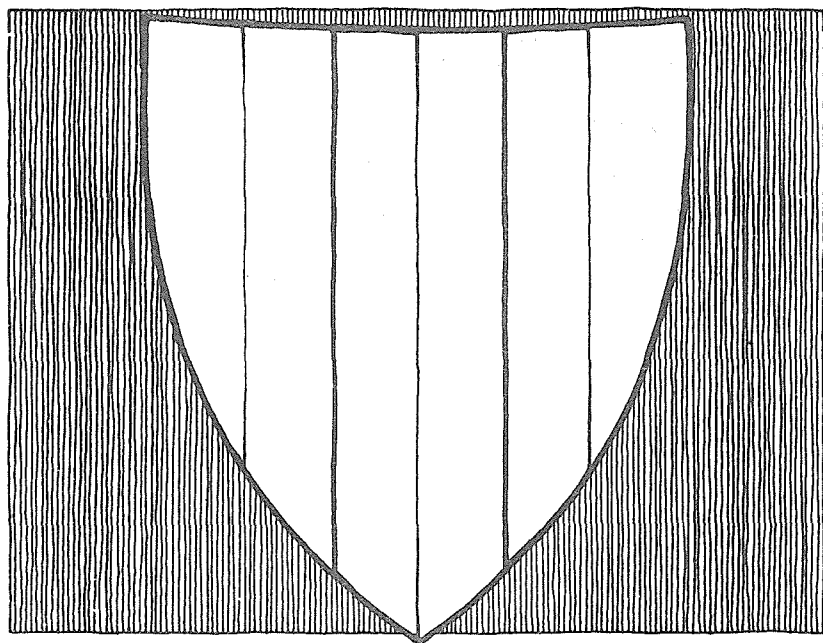
Zusammenfassung
von František Lobkowicz

Illustrace:

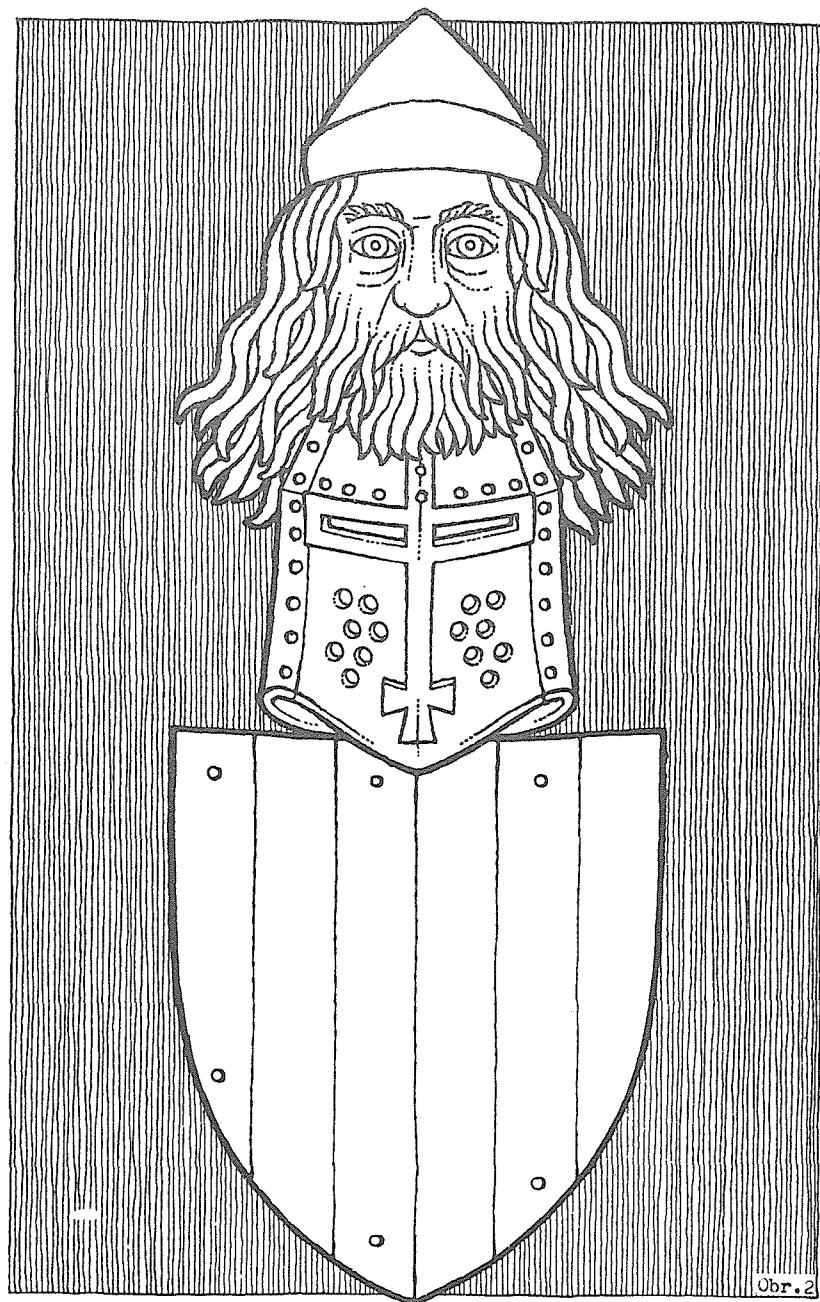
- s.49 Erb Karla VI. knížete ze Schwarzenbergu s přivěšenými řády, jichž byl zesnulý nositelem: Zlaté rouno, velkokříž svrchovaného Maltského řádu sv.Jana, velkokříž Konstantinského řádu sv.Jiří, komturský kříž bavorského řádu sv.Jiří.
- s.66 Pětkrát polcený štít podle dochované pečeti Hildebranda I., 1258 (obr. 1a).
Sedmkrát polcený štít podle dochované pečeti Erkingera ze Seinsheimu, 1289 (obr. 1b).
- s.67 Erb podle náhrobku Jindřicha ze Seinsheimu, 1345 (obr. 2).
- s.68 Erb podle dochované pečeti Michala I., 1434 (obr.3).
- s.69 Erb linie ze Seinsheimu (obr.4).
- s.70 Erb linie svobodných pánů ze Seinsheim-Sünchingu (obr. 5).
- s.71 Erb Michala II. z linie stefansberské podle okenní vitráže v kostele Panny Marie na Kirchbergu (obr. 6).
- s.72 Erb Jana Silného z linie hohenslandsberské či francké (obr. 7).
- s.73 Erb Jana, Pavla a Bedřicha z linie francké, Oty Jindřicha, Kryštofa II. a Jana Gerwiga z linií bavorských po povýšení do říšského stavu hraběcího r.1566 (obr. 8).

- s.74 Erb linie západofríské (obr. 9).
- s.75 Erb Bedřicha z linie západofríské po povýšení do říšského stavu hraběcího r.1636 (obr. 10).
- s.76 Erb Jiřího Bedřicha Alexandra z mladší linie západofríské po povýšení do pruského stavu svob. pánů r.1910 (obr. 11).
- s.77 Alianční erb Erkingera II. z linie stefansberské a Apollonie z Marku (obr. 12).
- s.78 Erb Adolfa z linie rýnské po povýšení do říšského stavu hraběcího r.1599 (obr. 13).
- s.79 Erb knížete Jana Adolfa I. z linie rýnské podle vyobrazení na Černé věži hradu Schwarzenberg (obr. 14).
- s.80 Knižecí erb linie rýnské (obr. 15).
- s.81 Erb knížecí linie rýnské po rozmnožení o erb hrabat ze Sulzu, 1688 (obr. 16).
- s.82 Erb knížecí linie rýnské s Turkey-štitonoši (obr. 17).
- s.83 Alianční erb Schwarzenberg-Sulz podle vyobrazení na schwarzenberském dukátu z r.1693 (obr. 18).
- s.84 Erb sekundogenitury po polepšení v r.1814 (obr. 19).
- s.85 Erb nové linie krumlovské (obr. 20).
- s.86-89 Genealogické tabule a vývoj erbů jednotlivých linií. (+)
- s.90 Seinsheimský štít se schwarzenberským klenotem; jedna z možných variant malého znaku.
- s.91 Erb Adama hr. ze Schwarzenbergu nese střední štítek se znakem řádu Johaniť (maltézských rytířů), pod štítem přivěšen francouzský řád sv.Michala.
- s.92 Erb hrabat ze Sulzu bez středního štítu kleggavského; lvi s nasazenými přilbami se stali štitonoši velkého schwarzenberského znaku.

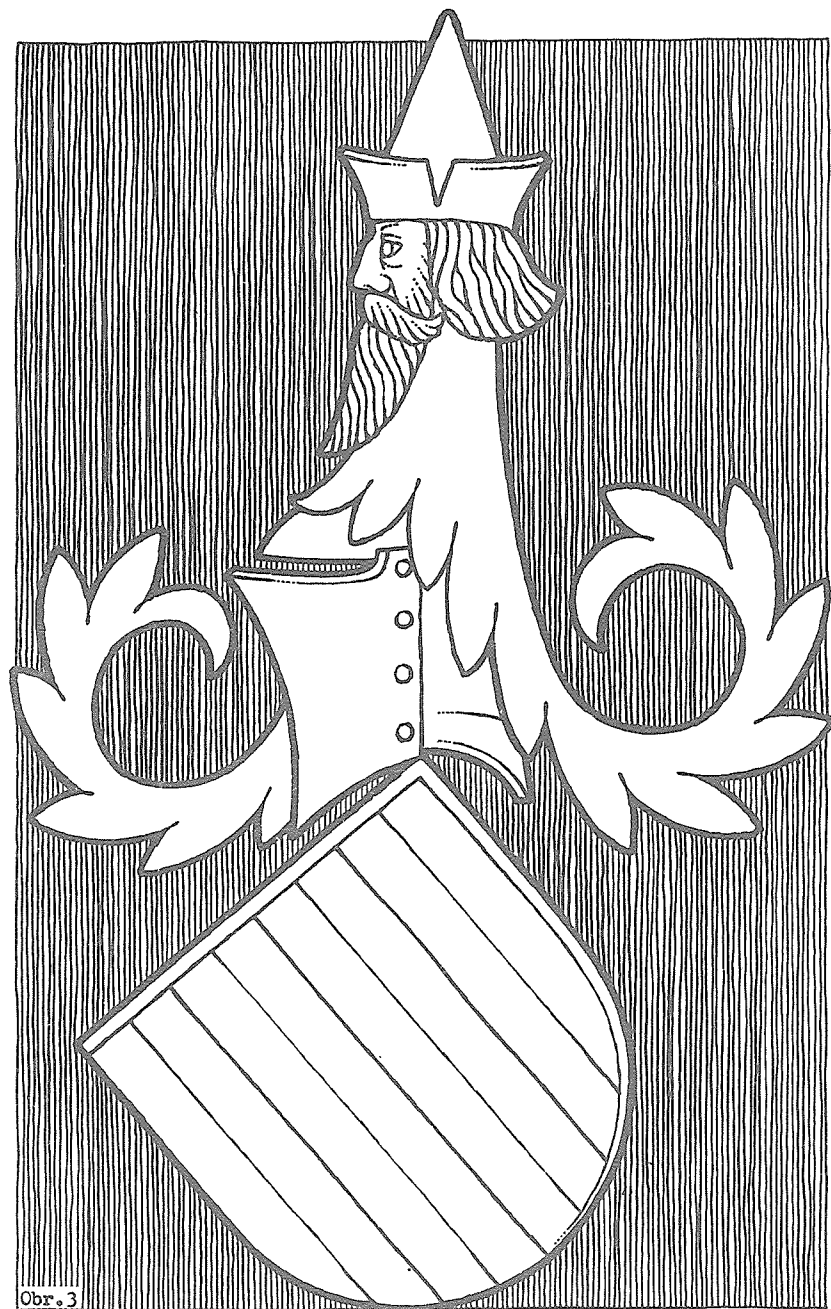
(+) Na genealogických tabulích uvádíme pouze ty mužské potomky, kteří stáli v čele jednotlivých rodových linií. Pro zevrubné poznání schwarzenberské genealogie odkazujeme na práci Markusovu, nejnověji pak na práci Schwarzenbergovu; obě jsou komentované citovány v pozn. 1/.

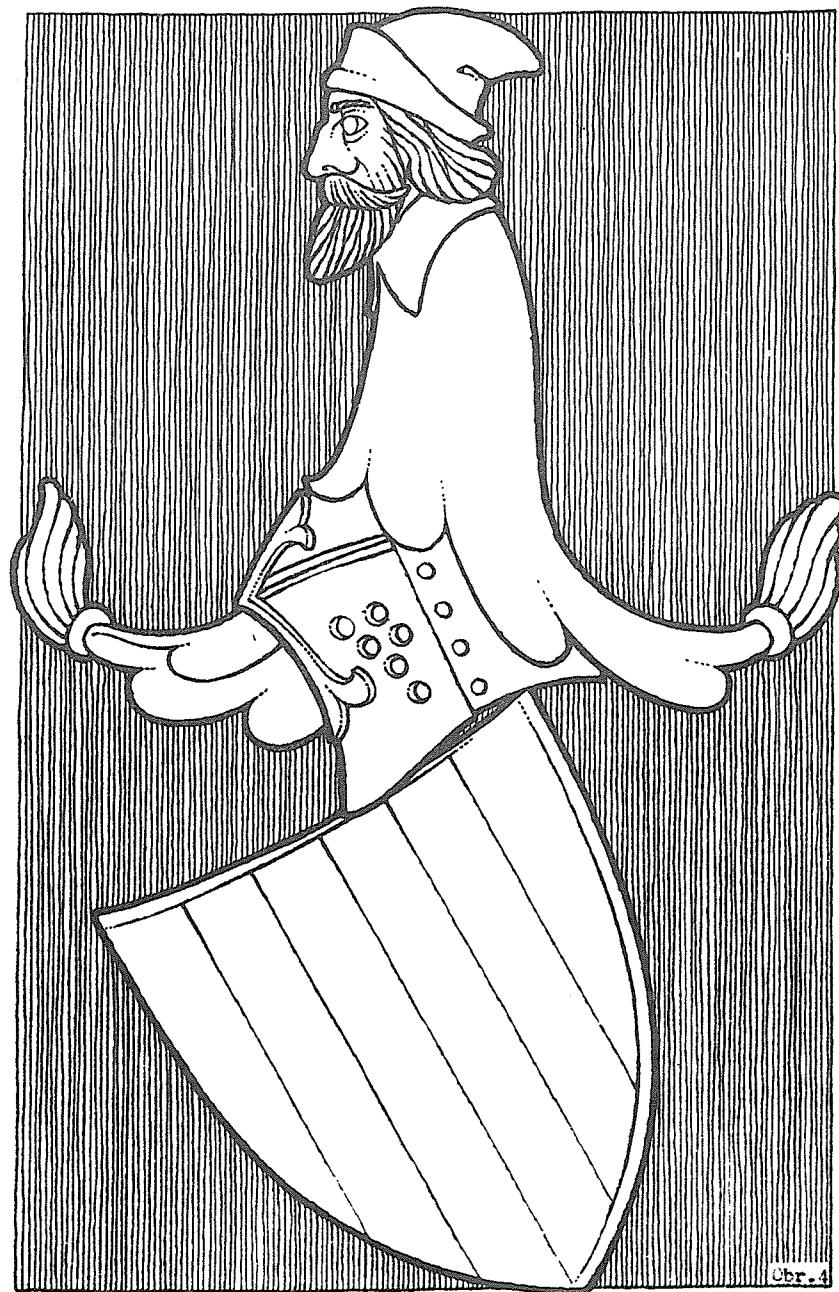
Obraz. 1

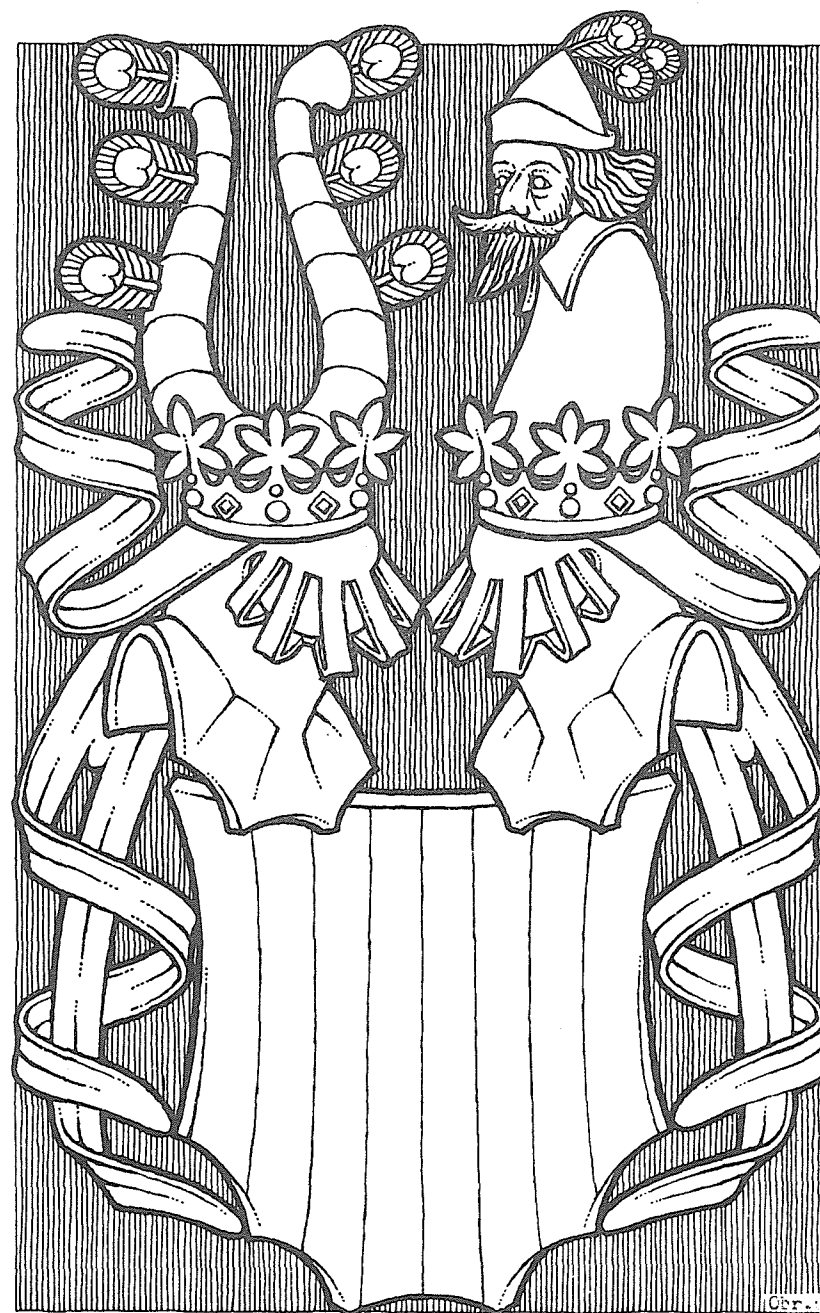
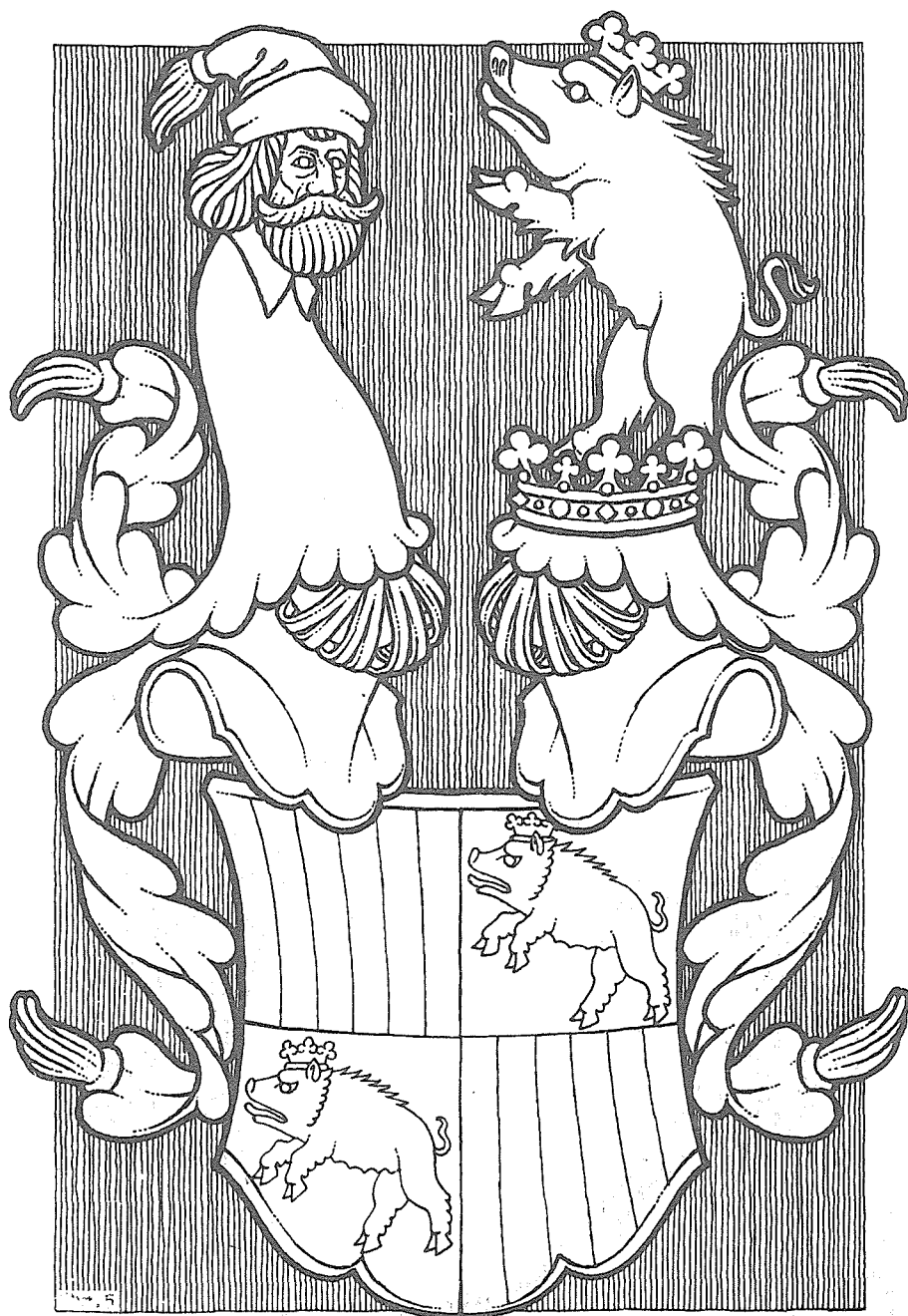
Obraz. 2

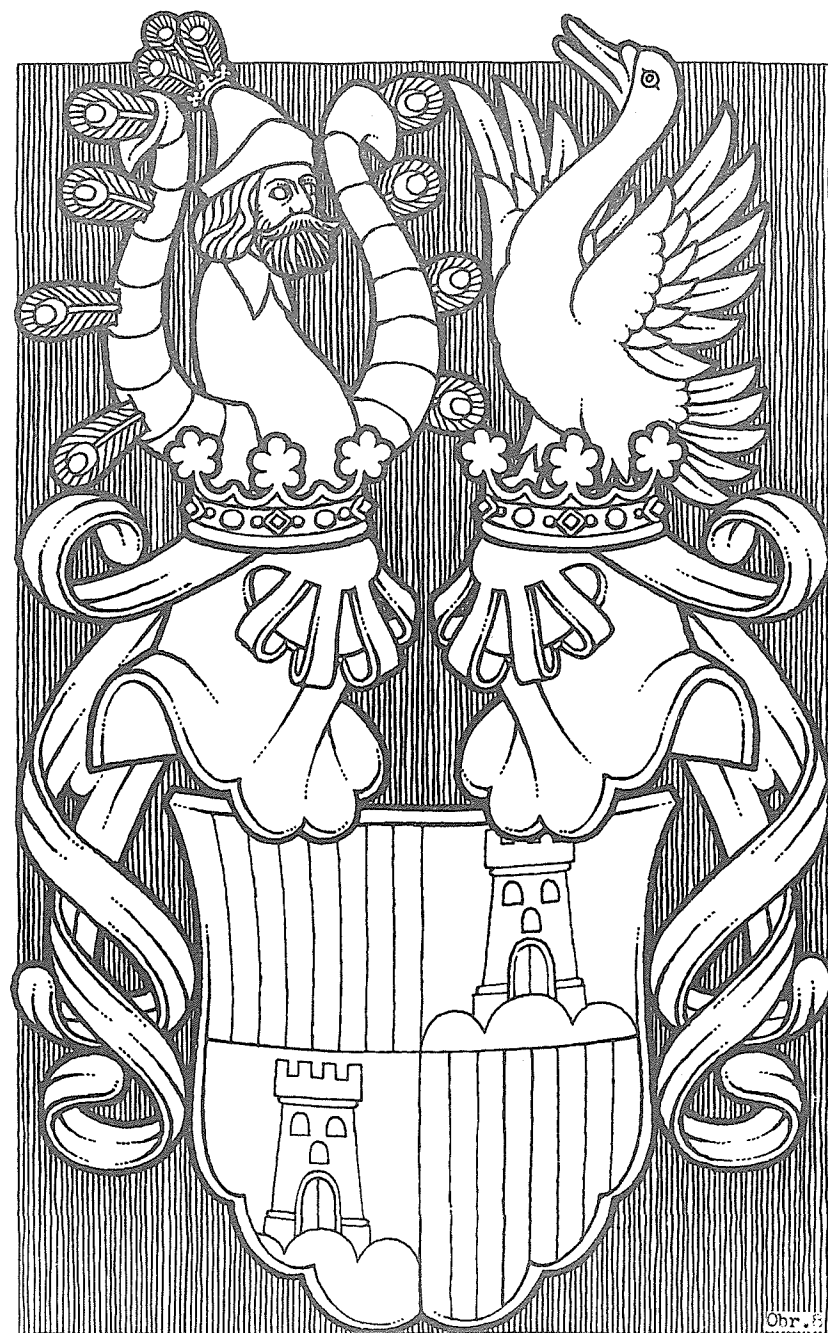
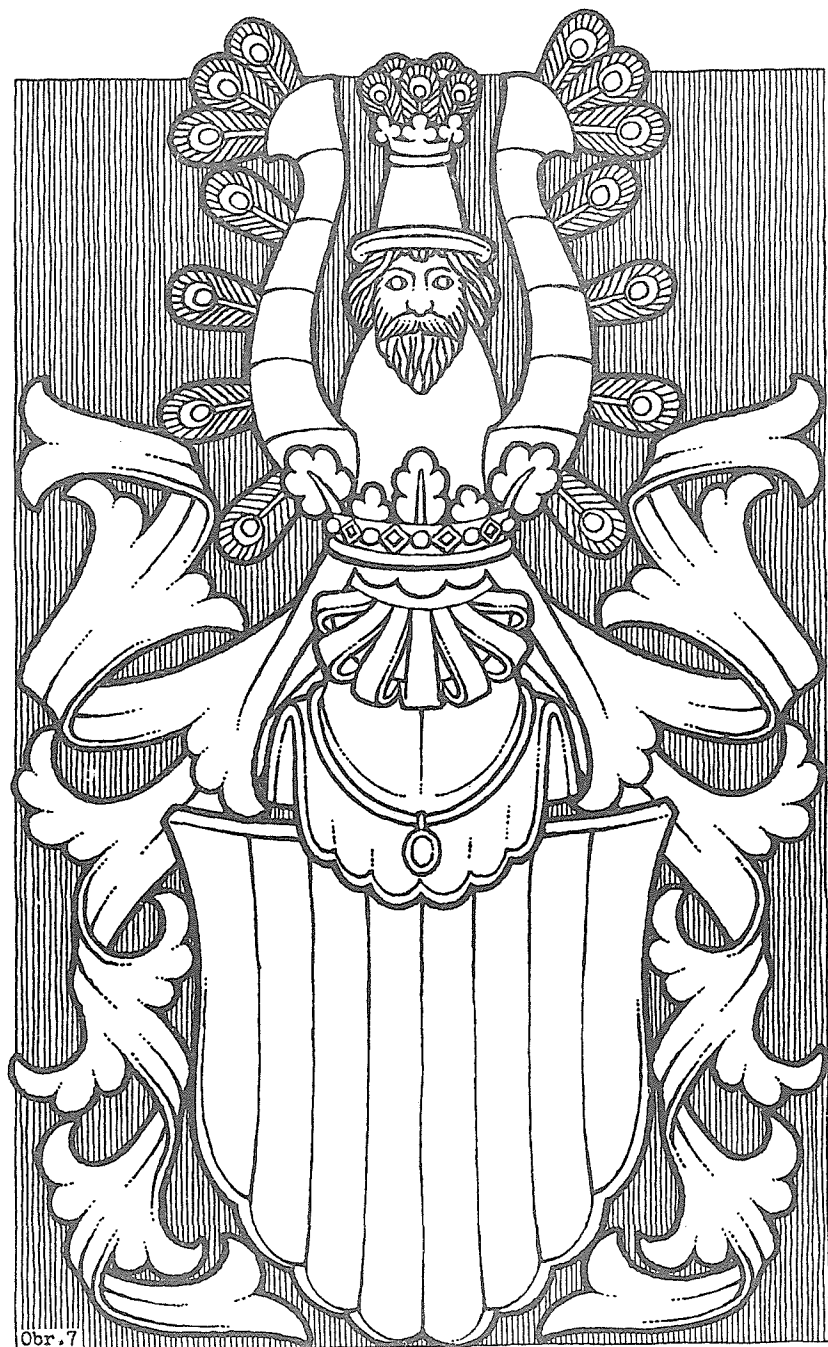

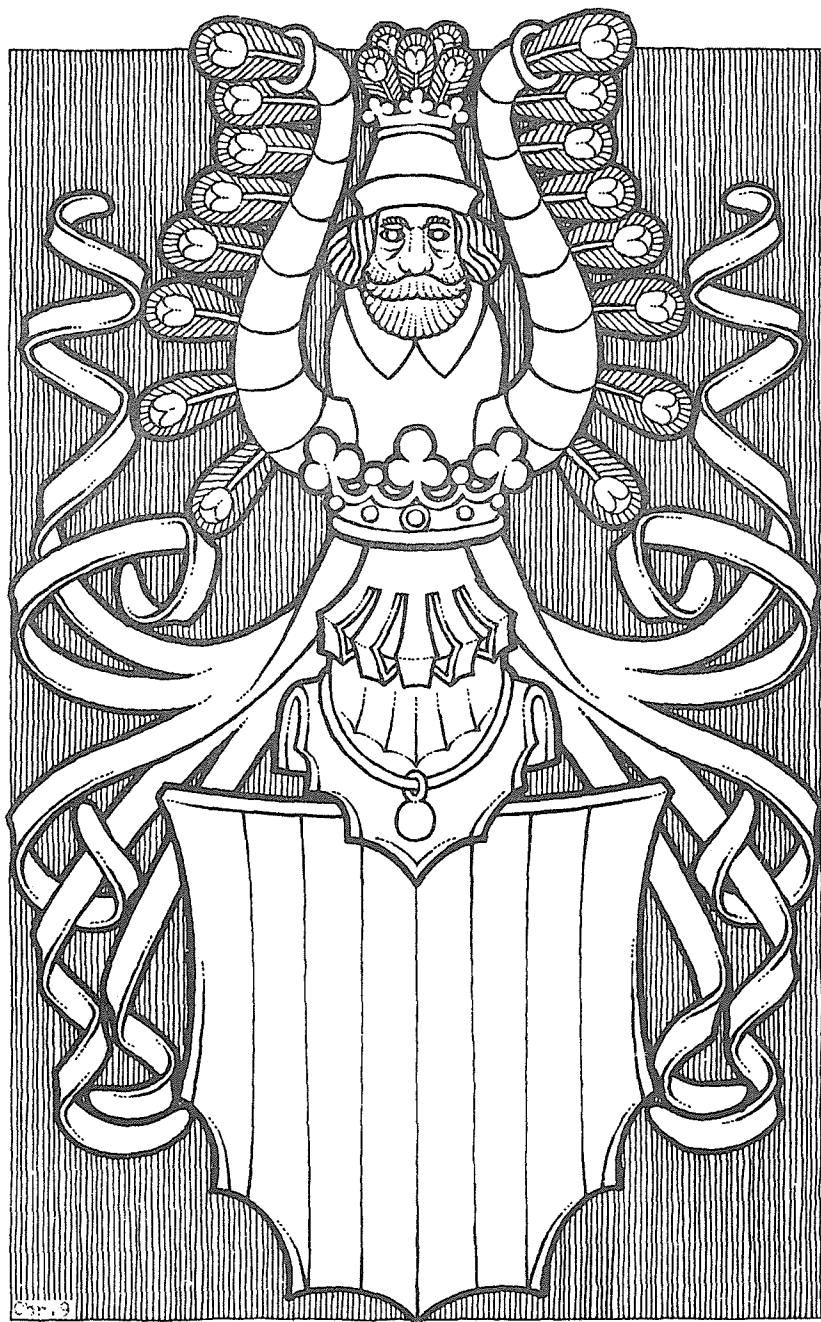
Обр. 3

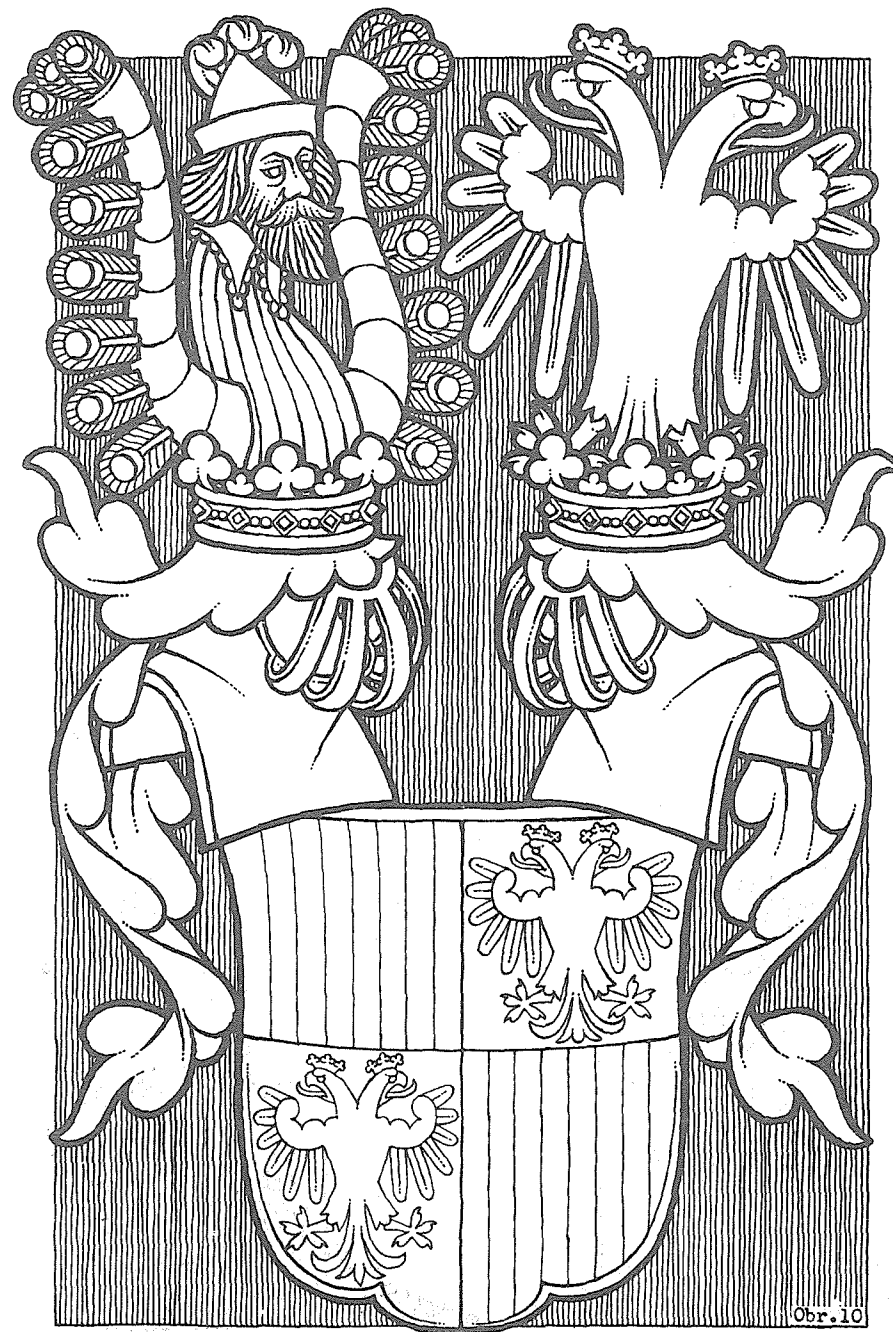
Обр. 4

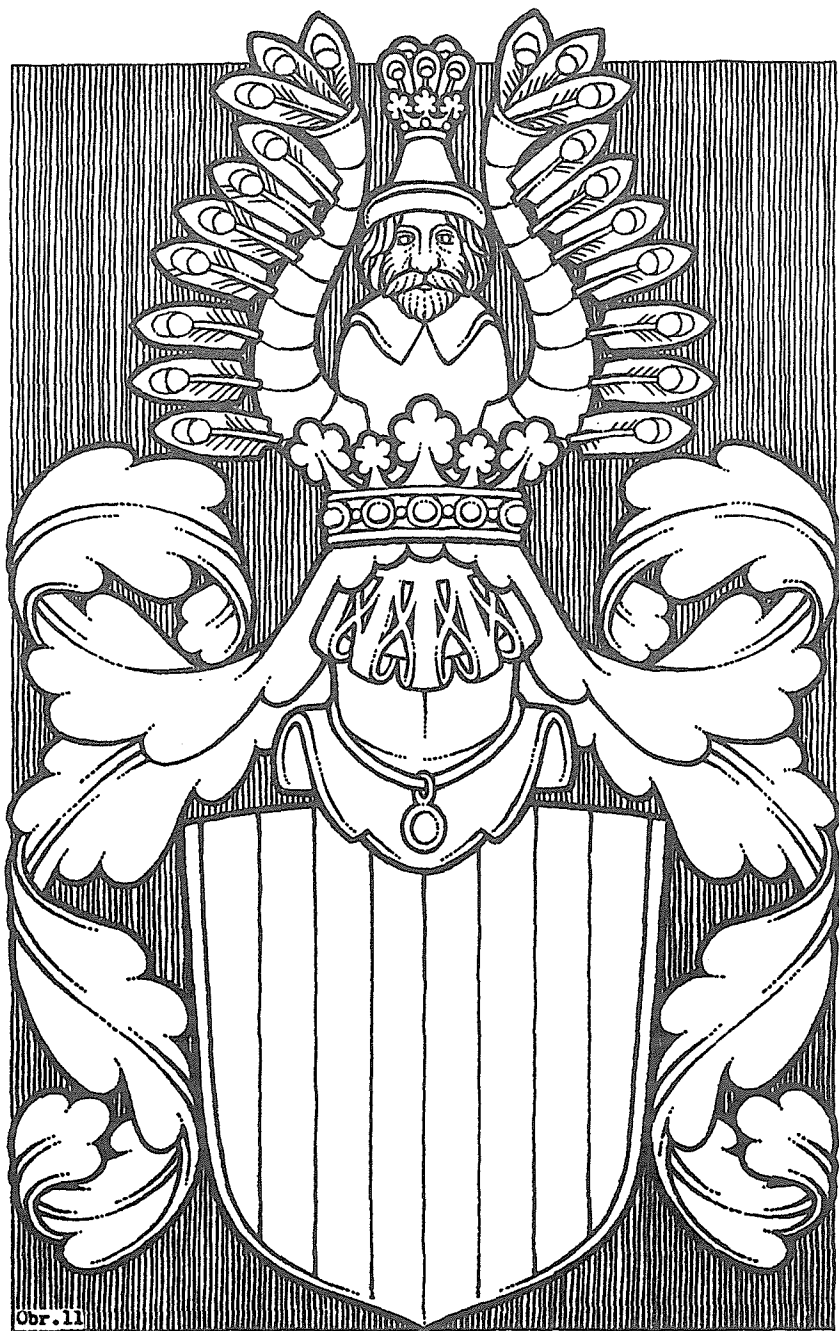

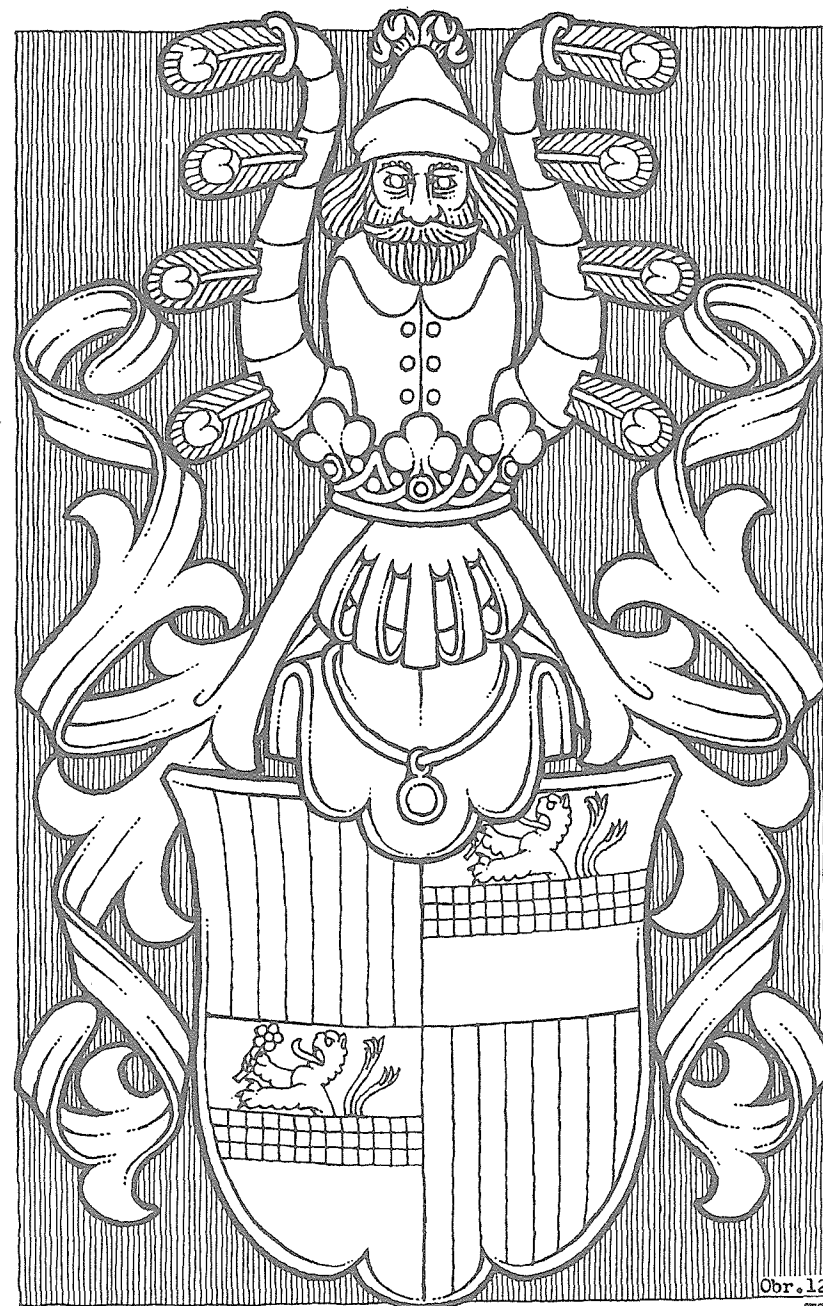
Obr. 9

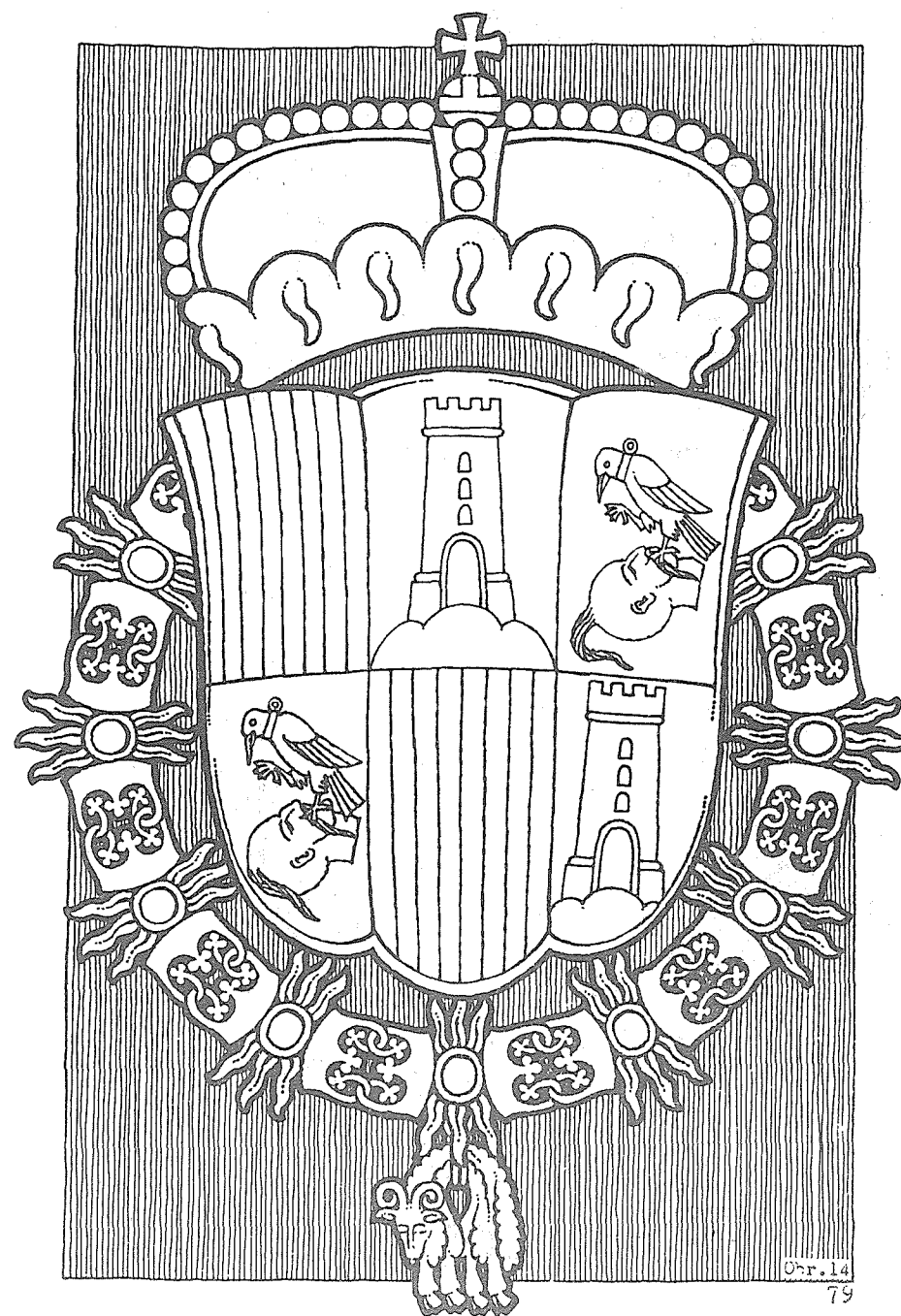
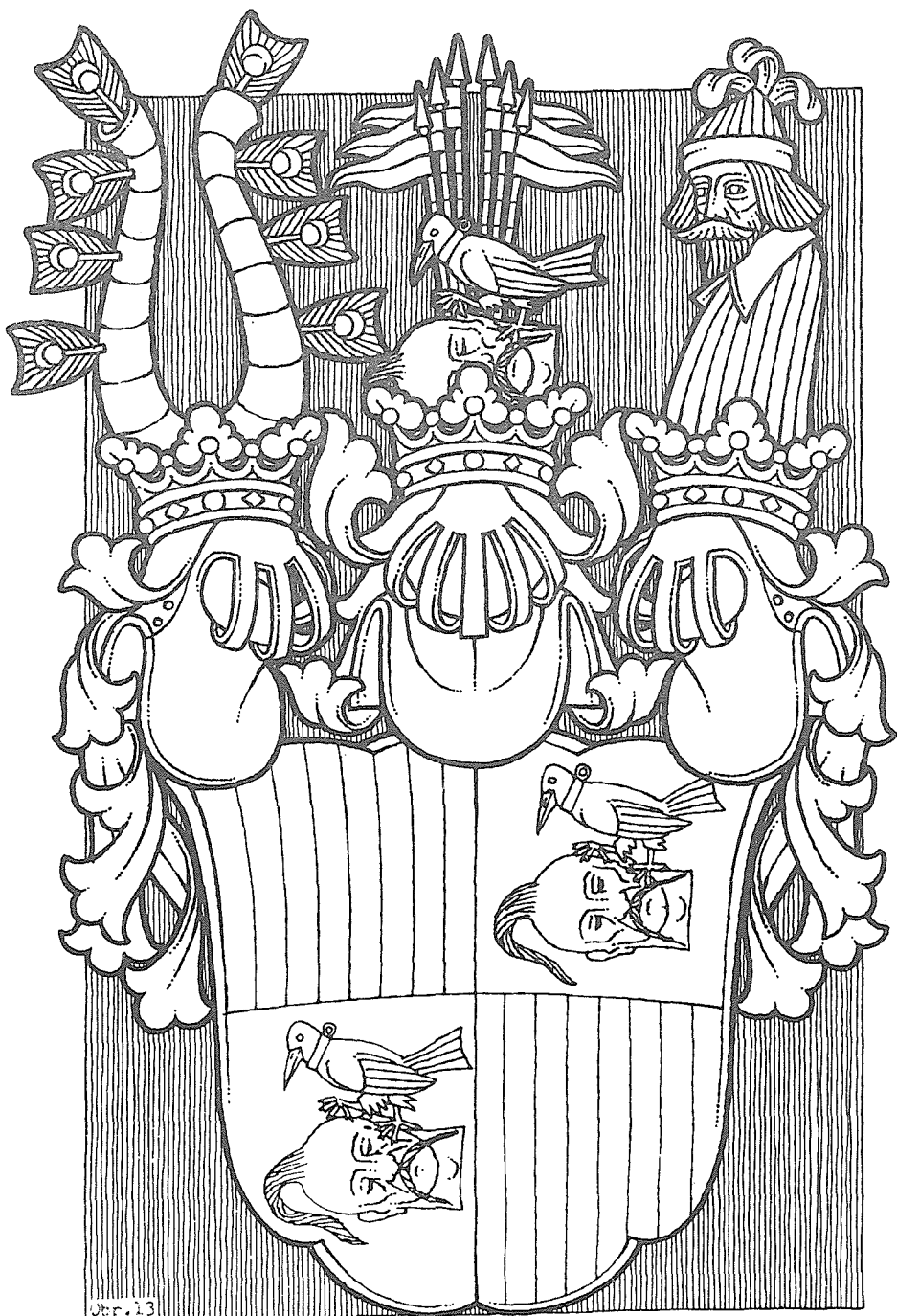
Obr. 10

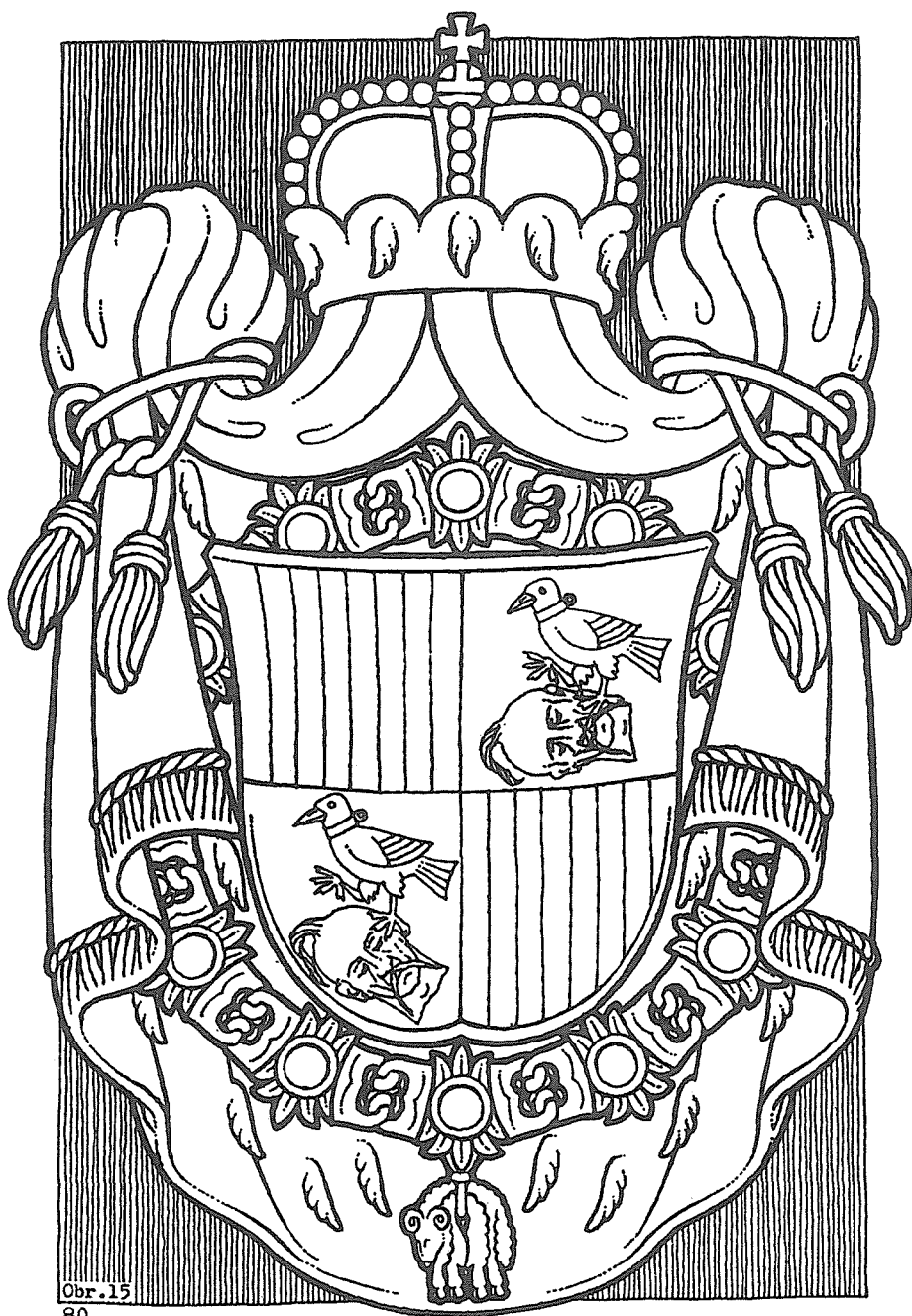

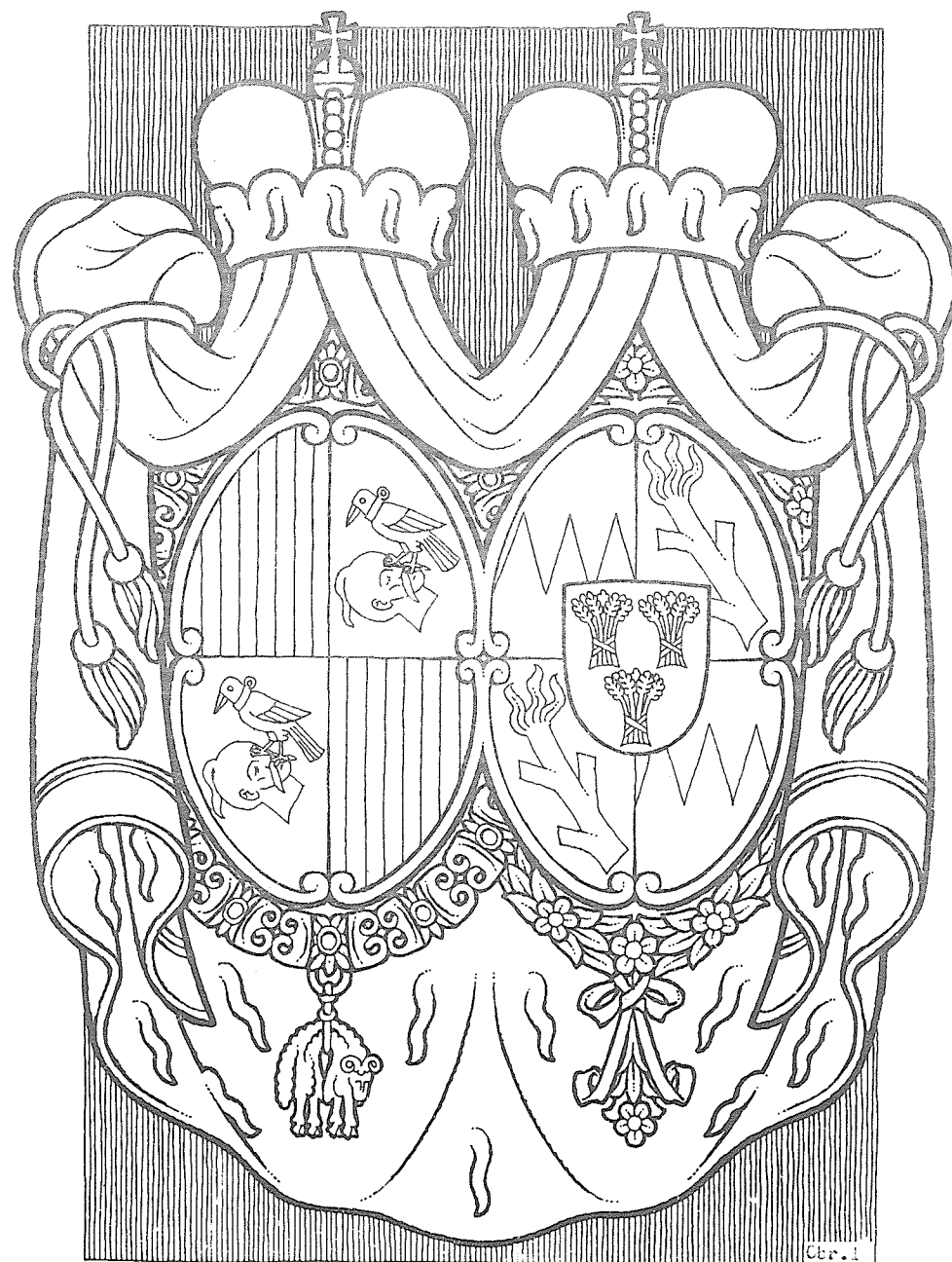
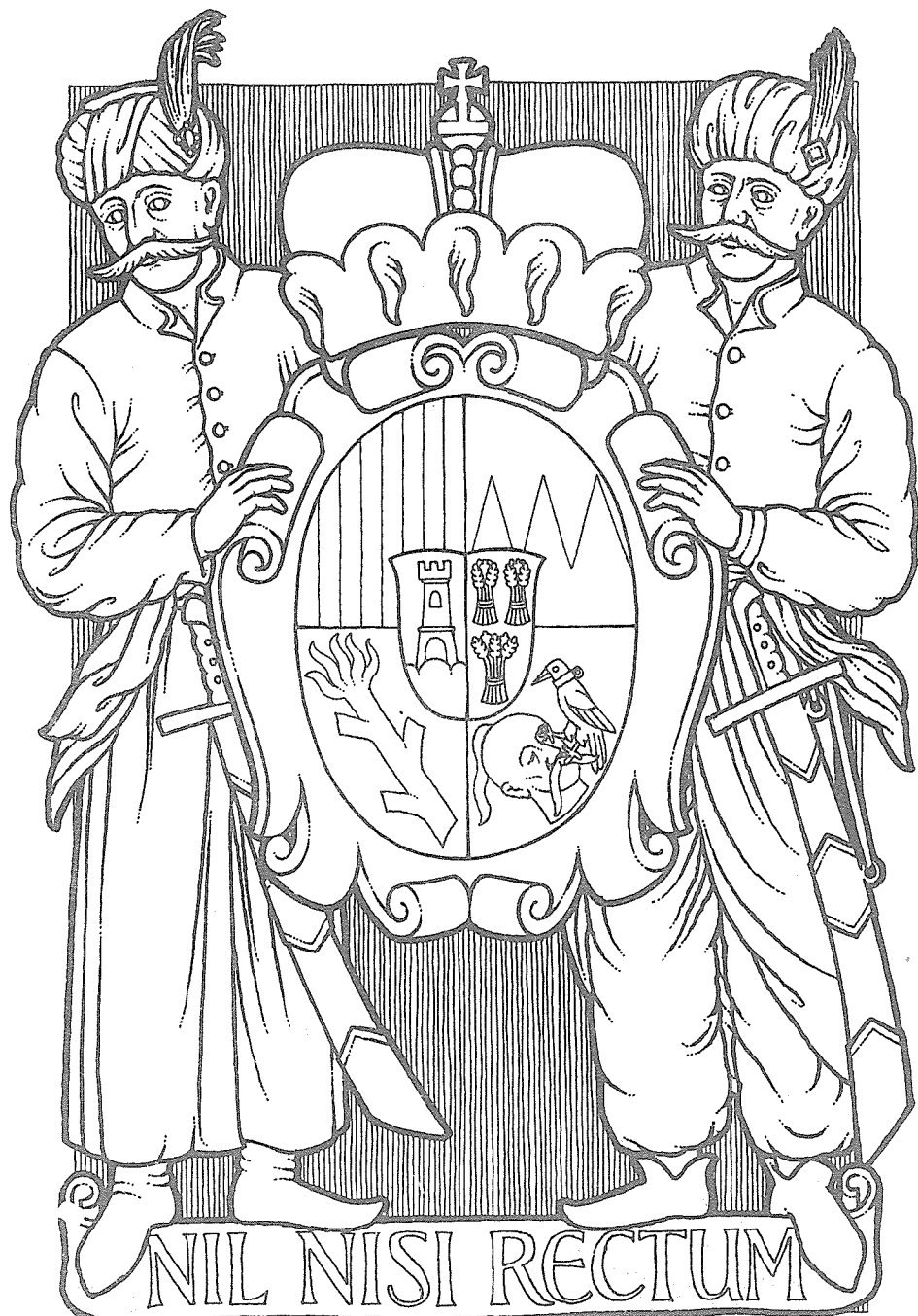
Obr. 11

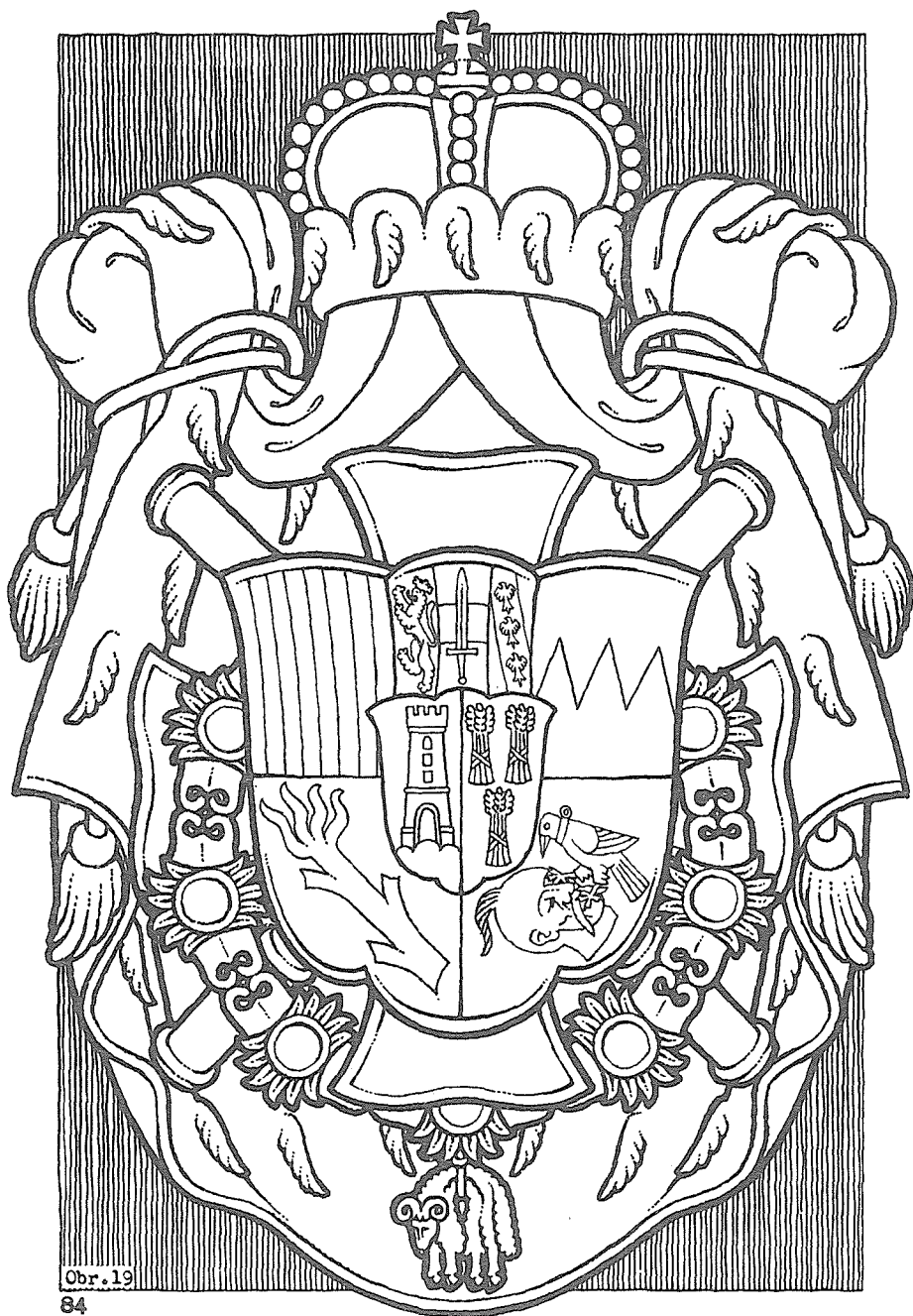

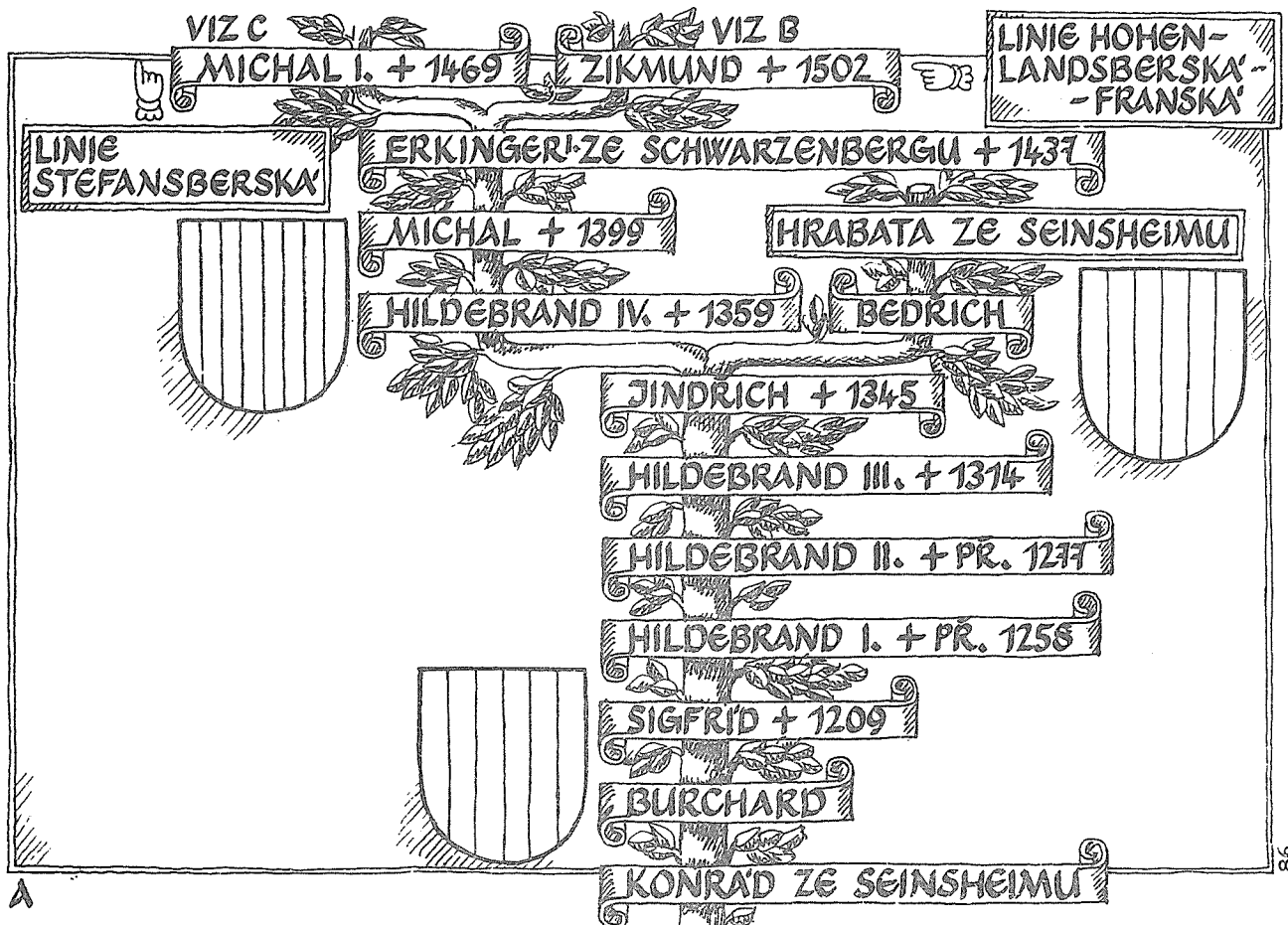
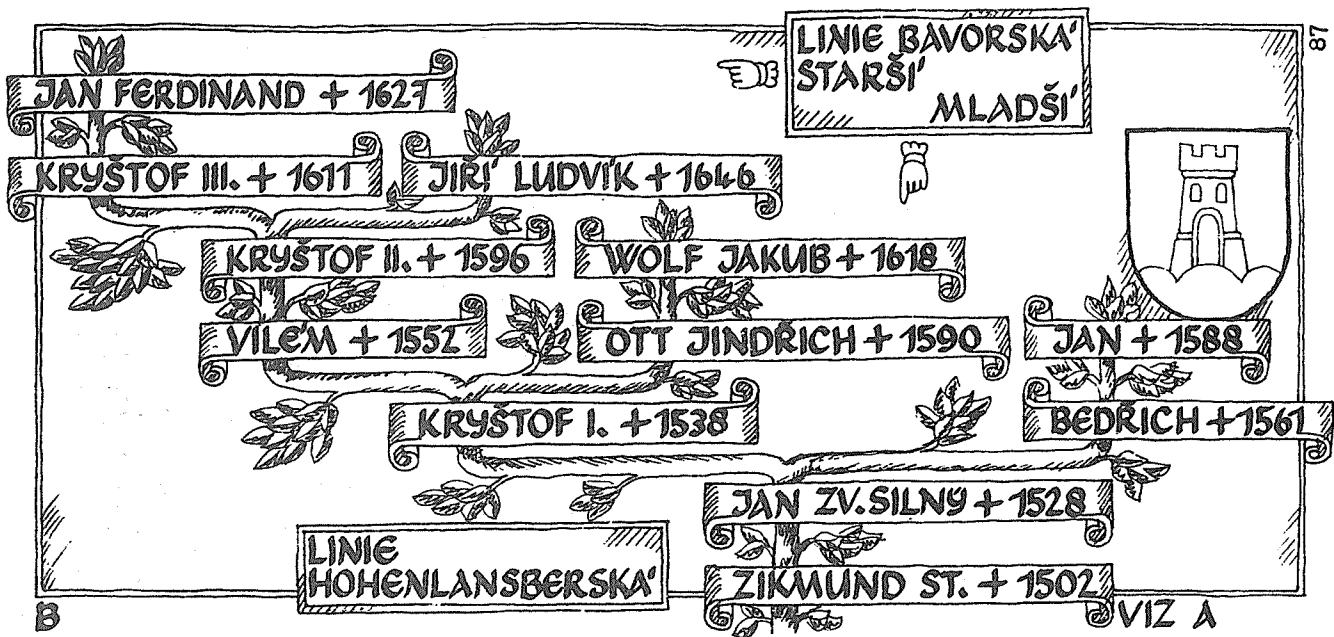
Obr. 12

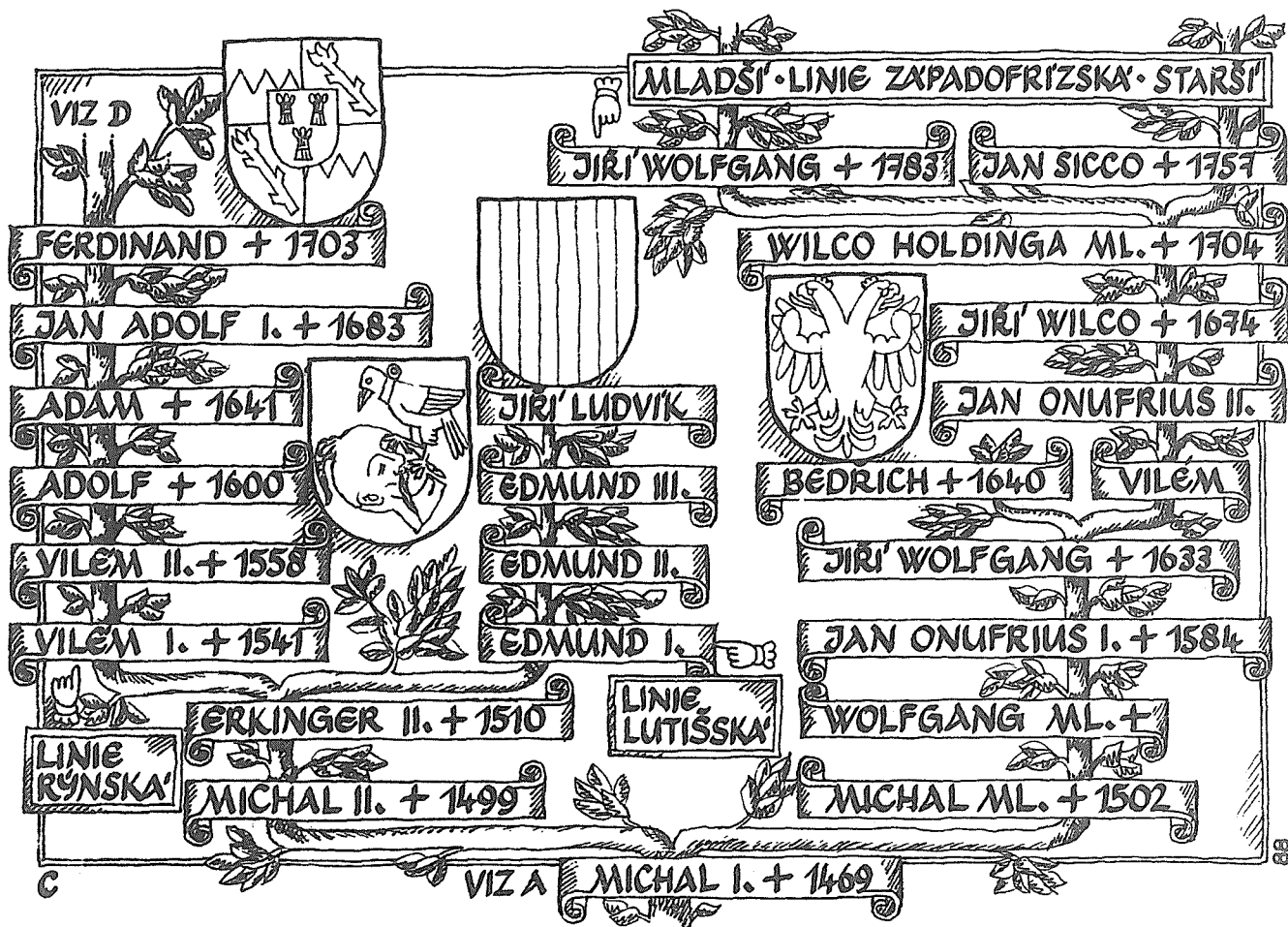
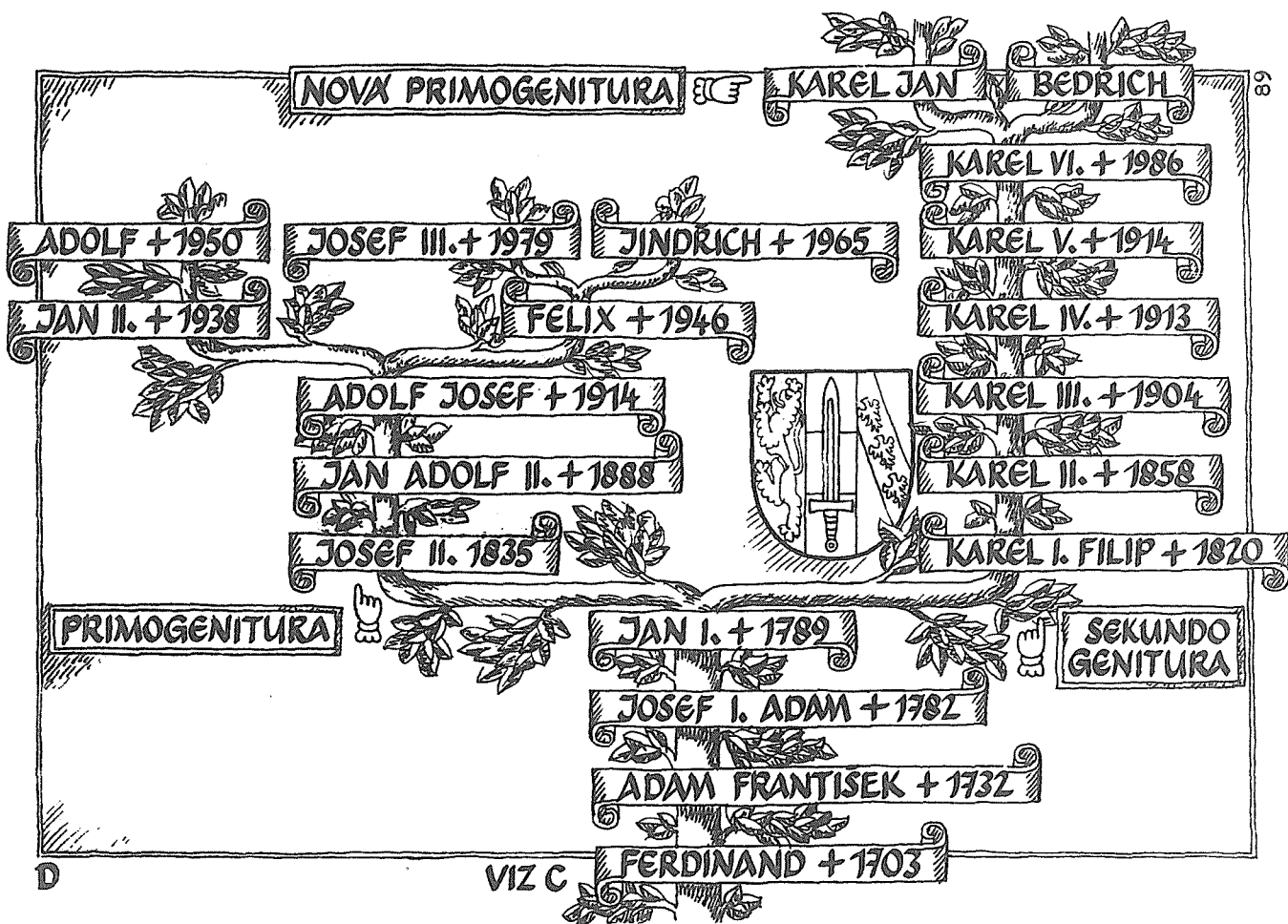

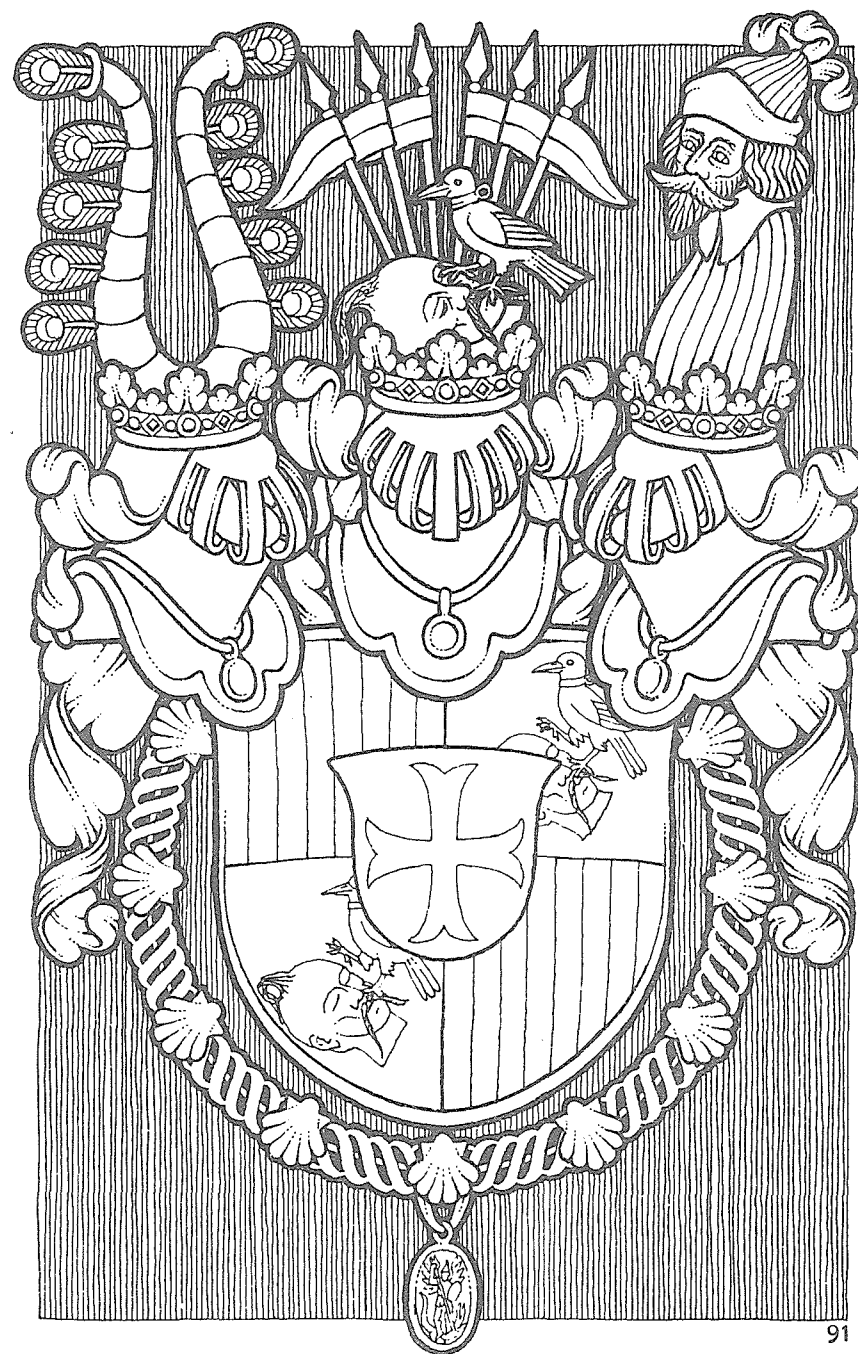
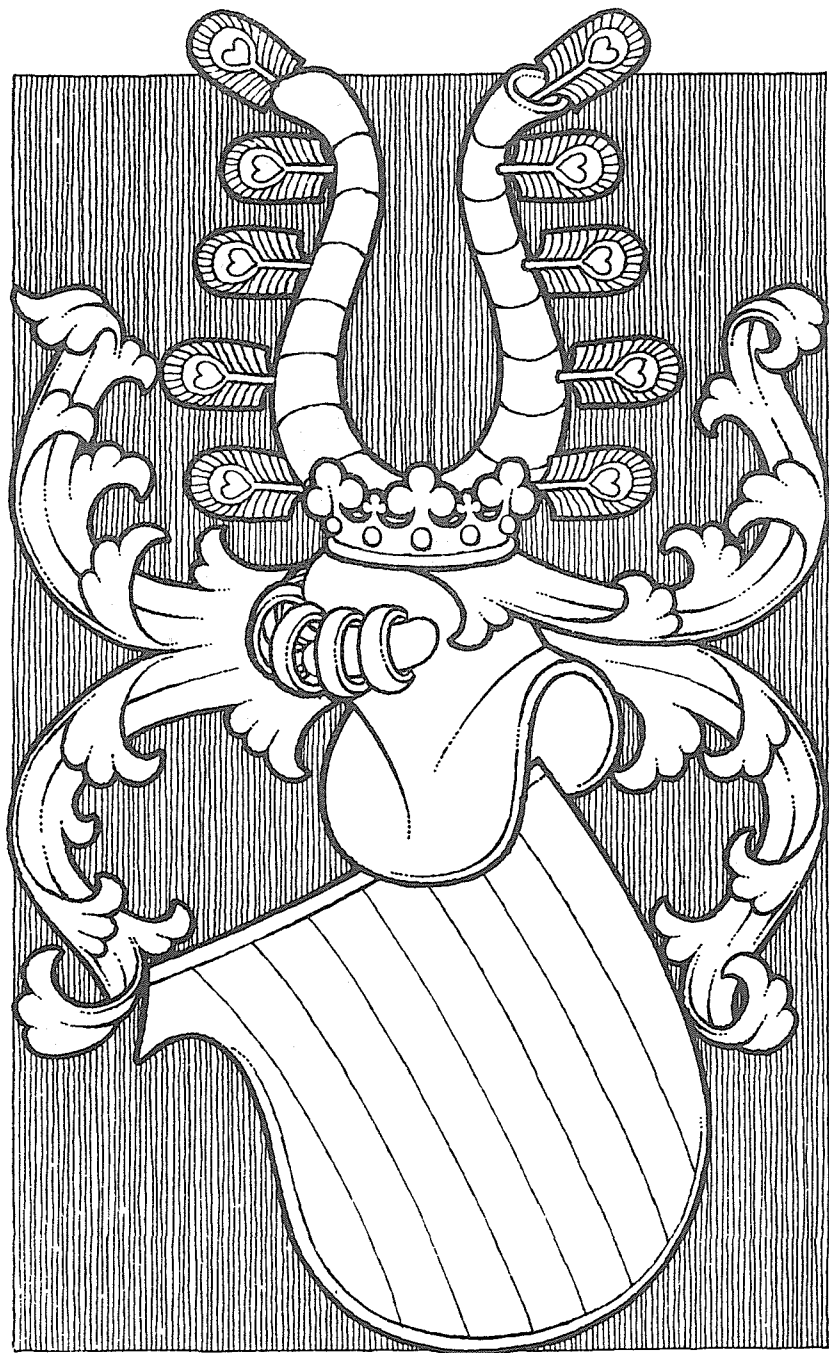

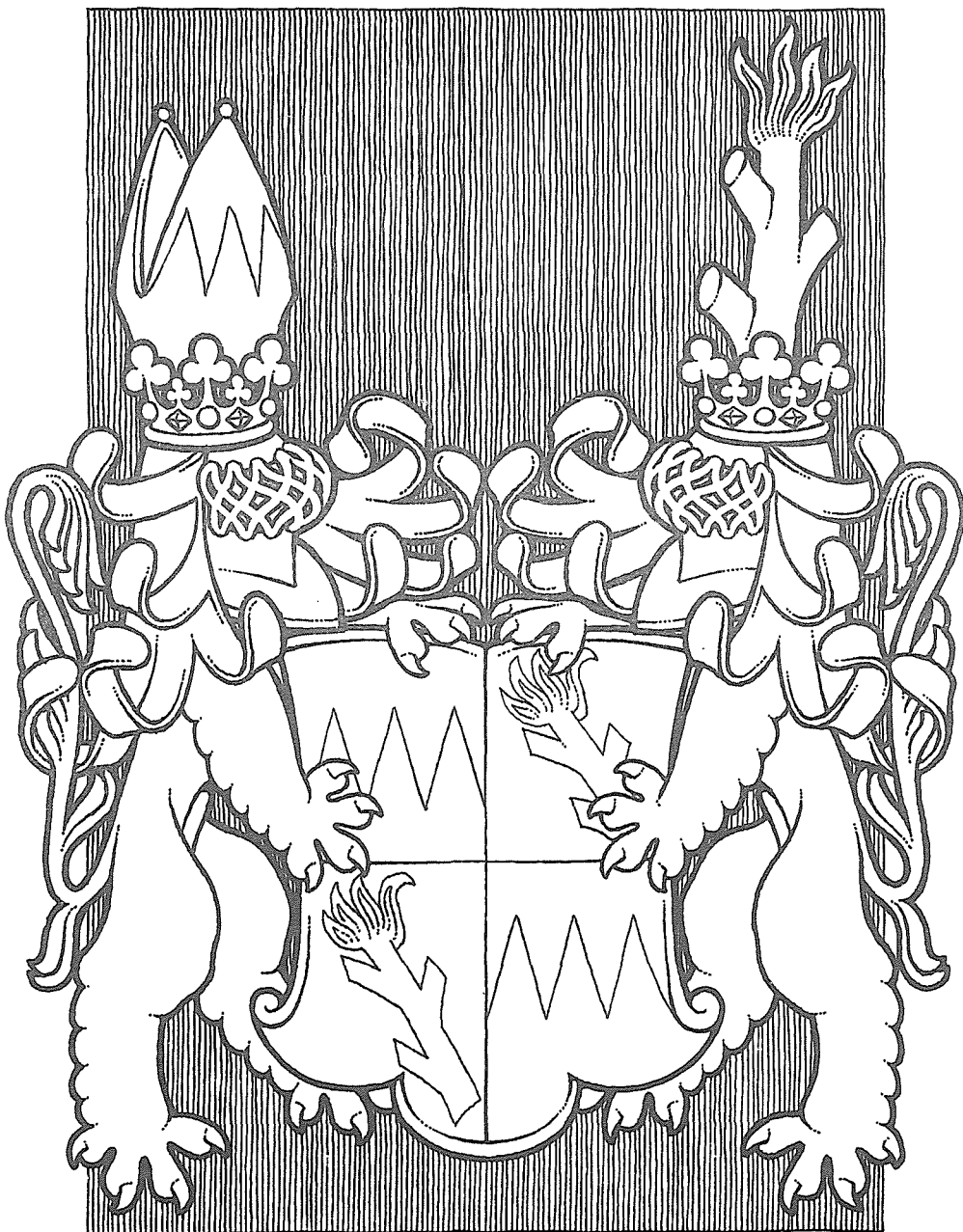

ZA ČESKÝM HERALDIKEM

Mojmír Chromý

Během letních měsíců roku 1913 byly konány intensivní přípravy oslav 100. výročí tzv. bitvy národů u Lipska, v níž spojená vojska protinapoleonské koalice pod vrchním velením polního maršála Karla knížete ze Schwarzenbergu na hlavu porazila císaře Francouzů a tím byl zahájen vítězný postup spojenců na Paříž. Pochopitelně se při oslavách v Lipsku počítalo s účastí tehdejší hlavy schwarzenberské orlické sekundogenitury, již byl pravnuke maršálův, Karel IV. kníže Schwarzenberg. Čtyřiapadesátiletý majorátní pán, zdravého a inteligentního zjevu, byl výraznou postavou na rakousko-českém politickém kolbišti. Zprvu býval poslancem českého sněmu za nesvěřenský velkostatek, později po smrti otcově se stal dědičným členem panské sněmovny ve Vídni. Charakter tohoto aristokrata je možno posoudit na základě jeho veřejných politických vystoupení, v nichž ukazoval vždy svoji pravou tvář, bez ohledu na případné reakce veřejnosti. Tak např. roku 1889 sklídil mezi českými vlastenci bouři nevole, když se při sněmovní debatě vyjádřil o husitech jako o "bandě lupičů a žhářů". Naproti tomu si při mnoha jiných příležitostech získával sympatie, ať již to bylo trvalou energickou snahou o prosazení českého státního práva nebo ostrou kritikou protijihoslovanické politiky rakouské vlády v roce 1912.

Téměř šokující tedy byla zpráva, že Karel kníže Schwarzenberg dne 4.10.1913 na Orlíku náhle zemřel na otravu krve jako následek banálního zranění. Slavného pohřbu na Orlíku se zúčastnila nejvyšší aristokratická společnost, o čemž přinesly obsáhlé obrazové zpravodajství tehdejší české časopisy. Mezi smutečními hosty spatřujeme následníka trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este s chotí, českého místodržícího Františka knížete Thun-Hohensteina, nejvyššího zemského maršálka Ferdinanda prince z Lobkowicz a další významné osobnosti. Zesnulý představoval příslušníka starší generace aristokratů, kteří byli zemskými vlastenci a sami dobře hovořili i psali česky, na svých velkostatech však - snad z konservatismu a tradice, možná v souladu s poměry panujícími v armádě - zachovávali úřadování v německém jazyce.

Nástupcem zesnulého knížete se stal jeho nejstarší syn, téhož křestního jména, kterého musíme nazývat, chceme-li se v orlické větvi Schwarzenbergů bezpečně orientovat, Karlem V. V době úmrtí otce bylo Karlu V. teprve 27 let. Generační rozdíl proti zesnulému se projevoval nejen tím, že mladší Karel byl bezvousý a nosil klobouk zvaný "girardák", nýbrž i neodkladným zavedením české řeči při úřadování na rodových velkostatech. Tento krok nastoupivšího knížete byl nadšeně přijat v českých kruzích a naproti tomu tvrdě kritisován rakouskými Němci.

V době, kdy se Karel V. ujal zděděných statků, byl již třiadvacet let ženat s Eleonorou roz. hraběnkou z Čimelice, s níž měl dva syny - mladšího Františka, narozeného v Praze dne 24.3.1913, a staršího Karla, narozeného v Čimelicích dne 5.7.1911, jemuž je věnován tento nekrolog.

Především úvod měl za cíl přiblížit okolnosti a dobu, v níž nejmladší generace tehdejších Schwarzenbergů vstupovala do života. Na první pohled by se mohlo zdát, že to byla - alespoň ve vyšších kruzích tehdejší společnosti - doba plná lesku. Na druhé straně však není možno přehlédnout, že do tradičních struktur a pořádků vstupují stíny. Nejde jen o známou aféru plukovníka Redla, která přibližně v této době otrásla Rakouskem; rozpory byly hlubší povahy a vyústily za necelého třicet let po zmíněném výročí bitvy národů sarajevským atentátem, po němž následovala do té doby nejničivější a nejnesmyslnější válka v historii lidstva.

Právě v den vyhlášení mobilisace prý na starobylém Orlíku vichřice sklátila zdravý silný javor, což bylo vyloženo jako předzvěst tragické události ve schwarzenberské rodině. Mladý kníže byl přirozeně také mobilisován a odvezen k válečné službě na srbskou frontu do Bosny. Krátce před koncem srpna onemocněl úplavicí a během několika dní, 6.9.1914, chorobě podlehl. Tak během necelého jednoho roku odešly dvě generace orlických majorátních pánů, přestože oba byli zdraví, silní, inteligentní a vzdělaní mužové, od nichž byl očekáván ještě ne jeden čin ve prospěch národní věci i při správě rozsáhlého rodového majetku. Současně se kněžna Eleonora ještě před dovršením 27 let věku stala vdovou se dvěma chlapci ve věku tří a jednoho roku.

Jak již bylo uvedeno, Karel Schwarzenberg se narodil na sv. Cyrila a Metodě dne 5.7.1911 v Čimelicích. Jména obou slovanských věrozvěstů byla použita i při křtu malého prince, který se celým jménem nazýval Karel Bedřich Maria Josef Jan Nepomuk Cyril Metod, po smrti otcově 6. kníže ze Schwarzenbergu, okněžněný lantkrabí Kleggavský, hrabě ze Sulzu.

Po předčasné ztrátě otce žil mladý Karel se svou matkou a bratrem Františkem převážně na Orlíku, v létě v Čimelicích. Když se přehnala světová válka a poměry se počaly uklidňovat, provdala se matka mladých Schwarzenbergů podruhé za Zdenko Radslava hraběte Kinského ze Vchynic a Tetova, který se později - po smrti svého staršího bratra roku 1935 - stal pánem bývalého fideikomisního panství Chlumec nad Cidlinou a je znám svými pracemi genealogickými, z nichž jmenujme především drobné dílko "Rod Kinských na Chlumci" s podtitulem "Z toho, co jsem slyšel a četl", které vyšlo s předmluvou Josefa Pekaře v r.1930. Z dalších prací Zdenko Radslava Kinského zasluží zmínky dvojí vydání almanachu žijících panských rodů usedlých v Čechách a na Moravě, který byl vydán v letech 1933 a 1948, v obou případech pod názvem "U nás".

Nebylo by patrně zcela pravdivé domnívat se, že výchova mladých bratrů Schwarzenbergů byla v podstatné míře

ovlivněna jejich nevlastním otcem, Zdenko Radslavem Kinským, protože mladý Karel i František pobývali po druhém sňatku své matky převážně pod dohledem vychovatele na Orlíku a v Čimelicích, jakož i v Praze, pouze občasné také na statcích manželů Kinských v "Oboře" u Chlumce nad Cidlinou a ve Žďáru nad Sázavou. Je však nasnadě, že Kinského zájem o rodovou tradici a šlechtickou genealogii byl v souladu se zaměřením mladého Karla.

Pokud bychom se chtěli dopátrat výchovných vlivů, které rozhodující měrou vznikly u mladého Karla zájem o dějiny a pomocné vědy historické, je třeba přihlídnout právě k výše zmíněné osobě vychovatele, jímž byl P. Stanislav Suda, pozdější vikář v Březnici, dále pak ThDr. František Pekař, který byl původně vychovatelem otce - knížete Karla V., později archivářem na Orlíku. Co se týče vlivu rodinného, patrně nejvýraznější stopy ve výchově mladých bratrů zanechala výrazná osobnost jejich prastrýce JUDr. Bedřicha prince Schwarzenberga, který byl pánem na Tochovicích, v období před 1. světovou válkou se angažoval jako český politik a v předválečných i republikánských poměrech byl významným hospodářským, společenským a kulturním činitelem. Princ Bedřich byl také poručíkem obou srodků a zemřel teprve v roce 1936, kdy již oba bratři byli dospělí.

Zbývá dotknout se otázky, kteří ze starších předků svými životními postoji a názory ovlivnili vývoj a zrání Karla Schwarzenberga. Nepochybně to byl především nejslavnější člen rodu a zakladatel orlické sekundogenitury, polní maršál Karel I. kníže ze Schwarzenbergu. Velikost jeho osobnosti tkví nejen ve vojevůdcovských schopnostech, ale především v jeho hlubokém humanismu, lásce k rodné zemi a citově i intelektuálně bohatém vztahu k manželce a k rodině. Mám však zato, že ještě hlubší vliv zanechala v mladém Karlovi postava nejstaršího maršálova syna, knížete Bedřicha Schwarzenberga, který vstoupil do obecného povědomí pod přezdívkou "Poslední lancknecht". Jeho přísný legitimismus a obhajoba stavovského státního uspořádání, právě tak jako odpor proti vídeňskému centralismu, policejnímu absolutismu a vládě zbohatlíků bez tradice, to vše lze vystopovat v modifikované podobě také v osobnosti Karlově.

Aby však představa o vlivech předků na názory a charakter mladého Karla Schwarzenberga byla úplná, je třeba se ještě zmínit o jeho pradědu, knížeti Karlovi III., který stál spolu s Jiřím Kristiánem knížetem z Lobkovicz v čele historické šlechty při jejím úsilí o prosazení českého státního práva na půdě zemského sněmu a vídeňského parlamentu. Také jeho dlouholeté vedení rodových statků - od r.1859 až do r.1904 - předurčilo vlastně až do času mladého Karla styl správy majetku, poměr k personálu a k místnímu obyvatelstvu. Ještě dlouho v poválečných letech se hovořilo s uznáním o "starém knížeti pánu", jehož osobnost byla mladým členům rodu dávana za vzor.

Výchovu Karla Schwarzenberga pochopitelně neformovalo

pouze rodinné prostředí, vlivy vychovatelů, příbuzných a rodového odkazu, nýbrž také škola. Připustíme však, že menší měrou než to bylo v oné době již obvyklé, protože jak obecnou školu tak i gymnasium vystudoval soukromě, pouze dvakrát do roku skládal písemné a ústní zkoušky. Maturitu složil s vyznamenáním v roce 1929 na známém Akademickém gymnasiu v Praze, gymnasiu s klasickým zaměřením, kde byla vyučována nejen tehdy běžná latina ale i řečtina. A právě u Karla se prý v případě latiny, řečtiny a dějepisu objevovala za nejlepším klasifikačním stupněm poznámka, že jeho znalosti přesahují, co se běžně od premianta očekává. Je nesporné, že Schwarzenberg byl mimořádně talentovaný, o čemž svědčí nejen výsledky gymnasiálních studií ale i jeho pozdější neobyčejná jazyková erudice; ovládal totiž kromě jazyků českého a německého ještě angličtinu, francouzštinu, italštinu, ruštinu a částečně také španělštinu.

Přestože děd a otec Karlův, právě tak jako jeho prastrýc Bedřich, studovali právnickou fakultu Karlovy university, takže by se dalo hovořit již o jakési novodobé rodové tradici, v případě Karlově bylo rozhodnuto praktičtěji. Jelikož po první pozemkové reformě zahrnoval orlický velkostatek především lesní pozemky a pro budoucnost se jevilo užitečným, aby jeho majitel ovládal lesnictví, zapsal se Karel Schwarzenberg na lesnickou fakultu Vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství v Praze. Na fakultě však dlouho nepobyl, studium přerušil, odbyl si lesnickou praxi u hraběte Königsegg-Aulendorfa v Bavorsku a již za dva roky po maturitě, v roce 1931, nastoupil vojenskou presenční službu. Nedomnívám se, že by přerušení lesnických studií bylo vyvoláno nezájmem o obor, který byl vždy valné většině příslušníků šlechtických rodin blízký, naopak ve své korespondenci rád vzpomíná na studentské doby v provisorním objektu fakulty pod Groeboukou v Nuslích; konec konců zájem o myslivost a ochranu přírody je patrný také z několika článků, které publikoval ve 40. letech v časopise "Stráž myslivosti". Dotýkají se ochrany ptactva, zvláště pernatých dravců, chovu spárkaté zvěře apod.

Vojenskou presenční službu vykonával Karel Schwarzenberg v letech 1931-1933 u 8. dragounského pluku knížete Václava Svatého v Pardubicích a v Bohdanči. Absolvoval školu pro záložní důstojníky a stal se krátce po ukončení presenční služby podporučíkem, později dosáhl hodnosti poručíka jezdeckva. Je vcelku přirozené, že potomek slavných vojevůdců si vážil stejnostroje československého záložního důstojníka, což dokládá mimo jiné i skutečnost, že uniforma byla jeho oděvem při snatku v roce 1934, tedy již po propuštění do zálohy.

Lze předpokládat, že pravým důvodem předčasného ukončení studií a odbytí vojenské služby byla potřeba převzít správu majetku. Přestože ve 20. letech bylo také panství orlických Schwarzenbergů dotčeno první pozemkovou reformou, představoval i ztenčený orlický velkostatek objemný hospodářský komplex. K slavnostnímu převzetí majetku zákonitým dědicem došlo dne 17.4.1933.

Téhož roku, kdy ukončil vojenskou službu a ujal se správy majetku, začíná Karel Schwarzenberg své druhé vysokoškolské studium, tentokrát je ovšem k jeho zaměření veden bytostným a stále se prohlubujícím zájmem o historii. V letech 1933-1938 byl zapsán jako posluchač historie na filosofické fakultě Karlovy university v Praze. Mezi jeho vysokoškolskými pedagogy sledujeme známá jména profesorů Pekaře, Susty, Urbánka a docenta Kalisty. Třebaže zájem o zvolený studijní obor byl skutečně hluboký a jeho znalosti již tehdy rozsáhlé, nedovolovala mu starost o velkostatek pravidelnou návštěvu seminářů, takže do doby mobilisace, mnichovského diktátu a zániku první republiky studium neukončil. Zajisté to bylo ovlivněno také tím, že okolo poloviny 30. let se Karel Schwarzenberg seznámil s okruhem heraldiků, mezi nimiž vynikali Ing. Arch. Břetislav Štorm a PhDr. Bohumír Lifka, a spolu s nimi se pak významnou měrou podílel na edici "Erbovních knížek". Věnoval se také již v této době znakové kresbě a započal s publikací heraldických prací.

Jestliže jsme se dostali ke Schwarzenbergově literární produkci 30. let, není možno pominout také dvojí vydání úryvků z rukopisné pozůstalosti "Posledního lancknechta" - Bedřicha knížete Schwarzenberga. O jeho poněkud bizarní osobnosti byla již řeč v souvislosti s odrazem životních názorů některých předků na charakter mladého knížete. Prvé vydání bylo uskutečněno v roce 1934 pod názvem "Lancknechta Bedřicha Schwarzenberga fragmenty", druhé pak z roku 1937 nese titul "Španělský deník a zrození revolucí". Po krátkém úvodu prof. Pekaře následuje bystrá a výstižná předmluva Karla Schwarzenberga, v opakovaném vydání je kromě textu původního připojena ještě předmluva druhá, také od editora, který doplnil výňatky ze zápisníku vzdáleného prastrýce svým komentářem. Mimořádnost osobnosti "Lancknechtovy" zaujala již předtím historika a archiváře PhDr. Jana Bedřicha Nováka, který v roce 1925 publikoval v "Českém časopise historickém" studii s názvem "Ze zápisů posledního lancknechta"; studie vydána též jako separát. Teprve však na základě bezprostředního kontaktu se souvislými příklady zápisů pochopíme zajímavost i určitou jasnozřivost jeho názorů, když např. výraz nechuti vůči kapitalistickým zbohatlíkům doplňuje "Lancknecht" věštbou, že měšťáci nebudou vládnout ani tolik desítek let, kolik šlechta vládla století.

Bytostné názorové spříznění Karla Schwarzenberga s "Posledním lancknechtem" je možno sledovat především ve statích, které mladý autor publikoval v letech 1935-1942 v revui "Řád" pod pseudonymem Jindřich Štěda. Nejde pouze o tematiku historickou, i když ta přirozeně převládá; mnohé z článků se zabývají soudobými otázkami kulturními, národnostními a náboženskými, jež jsou vždy posuzovány z neobvyklého zorného úhlu, často s ironií až sarkasmem.

Přerušme však komentovaný výklad Schwarzenbergových prací 30. let genealogickým údajem o snatku; oženil se v Praze v malostranském farním kostele sv. Mikuláše v sobotu

dne 30.6.1934 s Antonií roz. princeznou z Fürstenbergu, která se narodila v Bruselu dne 12.1.1905 jako dcera Karla Emila prince Fürstenberga a jeho choti Marie roz. hraběnky Festetics de Tolna; z manželství se narodily čtyři děti - nejstarší je dcera Marie, prvorozený syn nese tradiční jméno Karel, druhorozený syn Bedřich a poslední dcera Anna.

Nebudeme však líčením osudů těchto dětí předbíhat událostem a zůstaneme zatím na sklonku 30. let v období, kdy se nad Československou republikou stahují mračna v podobě nacistické rozpínivosti. Pošetilá a přitom ny výsost nebezpečná ideologie "hnědých košil" ovlivnila větší část sudetských Němců a zasáhla dokonce také některé potomky šlechtických rodů. V kritické době léta a podzimu roku 1938 dochází k polarisaci názorů, při čemž - a to je zajímavé - nebyl zásadním dělítkem rodový původ. Tak kupř. hrabata Mensdorff-Pouilly, knížecí rod Paarů nebo svobodní pání Parishové se v této kritické době přidružili k Čechům, i když původ těchto rodů zajisté český nebyl, zatímco někteří příslušníci rodu Kinských, zejména z pošlosti knížecí, nebo Czernínů ze starší větve jindřichohradecké, svou rodnou zemi zapřeli a stali se říšskými Němci. Lze předpokládat, že v této mezní situaci nebyl rozhodujícím jazyk, jímž určitý rod obcoval a považoval jej za svůj mateřský, nýbrž pevnost charakteru, která přivedla na českou stranu i některé představitele rodů, jejichž znalost českého jazyka byla velmi nedokonalá.

Ke cti rodu Schwarzenbergů budiž poznamenáno, že ani jedna z větví nepřijala německé občanství; dr. Adolf kníže Schwarzenberg, hlava krumlovské primogenitury, nalezl útočiště ve Švýcarsku, neboť jej k tomu opravňovalo domovské právo v Zürichu, které rod měl po několik století, členové větve orlické se cítili Čechy a také jimi zůstali.

V horkém létě roku 1938, kdy se politická krise stupňovala, dochází na popud některých potomků významných šlechtických rodů, zejména Zdenko Radslava Kinského, k dobrovolně osnovanému a upřímnému gestu - je koncipována deklarace věrnosti potomků šlechty vůči českému státu v jeho historických hranicích, čímž je míněn především zásadní nesouhlas s případným odtržením Sudet. Prohlášení bylo dne 19.9.1938 předáno prezidentu republiky dr. Edvardu Benešovi delegací zástupců starých českých rodů v čele s Františkem Kinským z Kostelce nad Orlicí, o čemž přinesl zprávu denní tisk, např. "Národní listy" z 18.9. Jako dovětek budiž poznamenáno, že text tohoto prohlášení koncipoval právě Karel Schwarzenberg.

V bouřlivé době podzimní mobilisace a mnichovského diktátu dokončuje Schwarzenberg prakticky "v poli" práci na knize "Obrazy českého státu", která pak vyšla krátce po německé okupaci a byla téměř vzápětí rozebrána, dříve než nacistické úřady zbytek nákladu konfiskovaly. Obrazová publikace přinesla nepřebornou řadu dokladů české státnosti za vlády rodu Habsburského a stala se tak oporou v době, kdy nacistické Německo pošlapalo naši suverenitu více než

kdykoliv v dějinách.

Krátce po německé okupaci vzniká další práce Schwarzenbergova, jejíž kořeny a smysl jsou totožné jako u knihy předchozí. Její název - "Písně českého státu" - napovídá také obsah. Jde o sbírku písní se státními zaměřením, která měla rovněž podněcovat hrdost Čechů nad vlastní minulostí a vlastenecké postoje v dobách národního ohrožení. K vydání "Písní českého státu" však již následkem zotřívání protektorátního režimu dojít nemohlo, takže publikace spatřila světlo světa až po mnohaletém odkladu; byla vydána v římském nakladatelství Křesťanská akademie v roce 1976.

Prvá léta protektorátní poroby byla obdobím, kdy Karel Schwarzenberg dokončuje práci na díle, které je jistě ze všech nejznámější a které nevyniká ani tak objemností jako hutným a sevřeným pojetím normotvorného základu erbovnic-tví. "Heraldika čili přehled její teorie se zřetelem k českému na vývojovém základě" vyšla v pražském nakladatelství Vyšehrad v roce 1941 a stala se základním kamenem české heraldické nauky. Kniha byla přes velmi nepříznivou dobu vzniku v krátkém čase rozebrána a je dnes považována za vzácnou bibliofilii.

Prohlubující se nacistický teror způsobil jak zastavení "Erbovních knížek" - poslední vyšla v únoru r. 1941 - tak i utlumení činnosti genealogicko-heraldických seskupení na území tzv. protektorátu. Odmlčely se musy, zůstal vzor a naposledy pak přišly ke slovu zbraně. Karel Schwarzenberg byl účasten domácího odboje na Písecku a zúčastnil se se zbraní v ruce také květnového povstání. Tehdy s nasazením života zasáhl do boje u Čimelic a při likvidaci německého tanku Schörnerovy armády utrpěl vážné zranění. Do pražského květnového povstání se velmi aktivně zapojil také Karlův mladší bratr František, který byl oním příležitostným hlasatelem, když rozhlasové stanice Praha vysílala do eteru mnohojazyčné prohlášení o převzetí vládní a výkonné moci Českou národní radou. František Schwarzenberg jako československý záložní důstojník také přijal kapitulaci německého velitele pražského Wilsonova nádraží.

Na radostné ale do jisté míry zmatené období, které následovalo po osvobození, vzpomíná Karel Schwarzenberg ve svém úvodu k "Písním českého státu", kde uvádí, že zatímco v Čimelicích byl jednomyslně zvolen předsedou revolučního národního výboru, přestože byl Schwarzenberg, v Praze nemohly téhož roku vyjít "Písně českého státu" právě proto, že jejich autorem byl Schwarzenberg.

Když pak v listopadu roku 1947 byla v Praze ustavena Heraldická společnost, stal se Karel Schwarzenberg jedním z nejaktivnějších členů a byl zvolen jejím místopředsedou. Publikoval v té době několik velice zajímavých statí v "Rodokmenu", čtvrtletníku Svazu přátel rodopisu v Praze, a v "Heraldickém časopisu", který od roku 1948 začala vydávat Heraldická společnost.

V roce 1948 byl zestátněn zbytek schwarzenberského majetku a Karel Schwarzenberg se poté s celou rodinou odstě-

hoval do Rakouska. Velice zajímavé a příznačné bylo vyřešení otázky státního občanství. Lantkrabata z Kleggau, jejichž erb i majetek zdědil kníže Ferdinand /1652-1703/, manžel Marie Anny hr. ze Sulzu /+1698/, dědičky hrabství Sulz, lantkrabství Kleggau a statků svob. pánů Brandisů, uzavřela totiž již r.1478 spojeneckou smlouvu se švýcarským kantonem Zürich a na základě této smlouvy, jejíž platnost byla v soudobé právní interpretaci obnovena v roce 1927, bylo Schwarzenbergům umožněno využít domovského práva v Zürichu a získat pasy pro v cizině žijící státní občany.

V Rakousku se Karel Schwarzenberg vrátil k vysokoškolskému studiu historie, které ukončil v roce 1955 doktorátem filosofie na vídeňské universitě. Jeho disertační práce byla v roce 1959 ve zkrácené podobě publikována pod názvem "Die Hörigkeit in der Erzdiözese Salzburg bis auf die Zeit Eberhards II." ve sborníku "Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde". Tato práce je svým tematickým zaměřením v díle Schwarzenbergově ojedinělá, protože téměř všechny ostatní knihy, studie a články, jichž publikoval od poloviny 50. let do poloviny 70. let dlouhou řadu, jsou zaměřeny bohemikálního, příp. mají vztah k dějinám vlastního rodu. Bylo by skutečně velice obtížné být jen vyjmenovat všechny práce z této doby, které byly psány několika jazyky a jsou roztroušeny v desítkách různých sborníků a časopisů. Kromě velkého množství drobných článků dominuje několik prací až obdivuhodně rozsáhlých. Především budiž jmenována téměř čtyřsetstránková kniha "Adler und Drache, der Weltherrschaftsgedanke" z r.1958, v níž se autor zabývá dějinami světovládných snah od starověku až po naši dobu. Podobně objemná je kniha "Geschichte der reichsständischen Hauses Schwarzenberg" z r.1963, nejrozsáhlejší - více než 500 stran - je monografie "Feldmarschall Fürst Schwarzenberg - der Sieger von Leipzig" z r.1964. Drobnější publikace s názvem "Die Sankt-Wenzels-Krone und die böhmischen Insignien" byla poprvé vydána v r.1960, její druhé rozšířené vydání z r.1982 je poslední knižní publikací Karla Schwarzenberga za jeho života.

Když se koncem 40. let orličtí Schwarzenbergové přestěhovali do Rakouska, neměli tam prakticky žádný majetek. Naproti tomu starší krumlovská linie, kterou představovali po smrti 10. knížete Adolfa /+1950/ jeho bratřanci, 11. kníže Josef a princ Jindřich, vlastnila v Rakousku poměrně významný hospodářský komplex, jehož jádrem je zámek a panství Murau ve Štýrsku s rozsáhlým lesním hospodářstvím, přidruženými zpracovatelskými závody a průmyslovou výrobou, dále pak zejména historicky cenný rodový palác ve Vídni. Na zámku Murau je umístěn také rodový archiv, který sehrál významnou roli v Karlově životě. Ten se totiž krátce po svém přestěhování stal archivářem a v této funkci působil po dlouhou řadu let. Péčí schwarzenberského archivu v Murau jsou vydávány ročenky, příp. almanachy, které úspěšně navázaly na předchozí ediční tradici pěstovanou v předválečných letech archivem treboňským. A právě do

těchto ročenek mnohonásobně přispěl Karel Schwarzenberg svými články, které mají vesměs vztah k rodové historii, dějinám panství a jejich historické topografii. Rozumí se samo sebou, že jde převážně o látku bohemikální, protože těžiště schwarzenberských majetků leželo po 300 let v Čechách.

Snad nejvýznamnější práce Schwarzenbergova však vznikla na základě neúnavného studia ve vídeňské Národní knihovně a nese název "Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Oesterreichischen Nationalbibliothek", který vyšel v ediční řadě "Veröffentlichungen der Nationalbibliothek" r.1972. Imposantní soupis rukopisů si vyžádal autorovu nezměrnou píli a stal se cenou pomůckou pro studium bohemik ve fondech vídeňské Národní knihovny.

Ze dvou důvodů není možné se v tomto příspěvku rozepisovat o všech Schwarzenbergových pracích; jednak to přesahuje rámec možností, jednak je valná většina těchto zahraničních publikací v tuzemsku prakticky neznámá. Šíře jeho zájmů byla skutečně mimořádná a pracovitost obrovská. Vynikající a dosud nedocenená je také Schwarzenbergova zásluha na objektivním výkladu české historické tematiky v několika jazycích na stránkách mnoha západoevropských seriálních tiskovin, které bývají často desorientovány pracemi autorů závislých na tendenční německé literatuře.

Ještě však malá odbočka do rodinného života a genealogie nejbližšího příbuzenstva. Od smrti Adolfa Schwarzenberga v roce 1950 žili již jen dva mužští potomci starší krumlovské větve. Byli to již výše zmínění Josef, který byl držitelem titulu 11. knížete, a Jindřich, který byl vlastníkem rodového majetku.

Prvým byl starým mládcem a z manželství Jindřichova se narodila pouze jediná dcera, takže bylo již koncem 50.let zřejmé, že rodová větev po meči vymře. Z toho důvodu došlo dne 12.12.1960 k adopci nejstaršího syna našeho bývalého pána na Orlicku princem Jindřichem. Ten zemřel roku 1965, kdy nejmladší Karel, v orlické větvi toho jména VII., se stal dědicem rakouského schwarzenberského jmění. K převzetí práva na titul 12. knížete pak došlo po smrti Josefově v roce 1979. Dnešní hlava rodu, kníže Karel Jan Schwarzenberg, narozený roku 1937, je od roku 1967 ženat s MUDr. Terezií, roz. hraběnkou Hardegge, s níž má tři děti - Jana Nepomuka, Annu Karolinu a Karla Filipa.

Nejstarší dcera Karla Schwarzenberga, Marie Eleonora, se provdala v roce 1969 za diplomata Německé spolkové republiky Leopolda Billa von Bredow, nejmladší z dětí Karlových, dcera Anna Marie, získala doktorát na filosofické fakultě a provdala se v roce 1980 za Elmara svob. pána von Haxthausen. Mladší syn Bedřich se stal doktorem ekonomických věd a oženil se - nejpozději ze všech sourozenců - s Regulou, roz. Schlegelovou.

Vraťme se však ještě k osobní charakteristice naší ústřední postavy. Karel Schwarzenberg byl nejen historik, heraldik, archivář a neobyčejně pilný odborný spisovatel,

narodil se jako aristokrat ze starobylého domu s bývalou říšskou suverenitou a zůstal jím po celý život. Mám tím na mysli především skutečnost, že nepodlehł tak jako mnozí jeho současníci z podobných vrstev utilitárnímu, komerčnímu a spotřebnímu přístupu k životu, že zůstal vždy rytířem, nebo snad ještě lépe "lancknechtem", který se pouštěl do boje za čest a princip, nikoli za prospěch a vítězství. Takovýmto idealismem se vyznačoval již druhdy "Poslední lancknecht" a podobné zásady sdílel i náš vzpomínaný Karel Schwarzenberg.

Dalo by se postupně hovořit o dalších stránkách jeho mnohotvárné osobnosti. Připomínám snad ještě, že byl velice zručným heraldickým kreslířem, jehož práce z 30. a 40. let stály důstojně vedle tehdy v Československu nejproslulejšího Břetislava Štorma, aniž by bylo možno hovořit o závislosti na jeho tvorbě.

Je nasnadě, že nositel slavného jména byl také členem několika řádů a držitelem mnoha vyznamenání. K nejvzácnějšímu patří řád Zlatého rouna, jehož rytířem se stal v řádové promoci dne 30.11.1960, dále pak hodnost bailliva obedienciho velkokříže svrchovaného řádu Maltézského, bailliva justičního velkokříže sicilského Konstantinského řádu sv.Jiří, jakož i komtura bavorského řádu sv.Jiří. Bylo by možno pokračovat řádem sv.Januaia, který je rodným řádem sicilských Bourbonů, řádem Božího hrobu, monackým řádem sv.Karla a velkokřížem romanovského řádu sv.Anny. Z českých vyznamenání stojí za zmínku velitelský stupeň diplomového odznaku Karla IV., což byla dekorace České národní gardy založená r.1936, záslužný kříž Akademické legie a některá vyznamenání odbojová a partyzánská. Připomenout je zapotřebí také obnovení řádu sv.Lazara Jerusalemského v Čechách v roce 1937, kdy Karel Schwarzenberg byl jmenován delegátem řádu pro československé velkopřevorství.

I sebeplodnější lidský život překročí zenit svých sil a s věkem počnou přibývat nejen šediny a vrásky nýbrž i nemoci. Nejinak tomu bylo u Karla Schwarzenberga, jehož zdravotní potíže se začaly objevovat koncem 70. let. Přestože se snažil zmužile každou krizi překonat, po záchvatu mrtvice se znovu učil psát a vyjadřoval naději, že se všechno zase zlepší, nebylo bohužel pomoci. Život Karla VI. knížete ze Schwarzenbergu se uzavřel ve Vídni dne 9. dubna 1986, kdy do jeho 75. narozenin chyběly necelé tři měsíce.

Slavný pohřeb byl konán z městského farního chrámu v Murau do rodinné hrobky u kapucínského kostela tamtéž. Kromě rodiny a širšího okruhu příbuzných se jej zúčastnil ve velkém počtu personál schwarzenberských podniků a velkostatků, okresní a obecní hodnostáři a značný počet místního občanstva. Nechyběli delegát suveréna řádu Zlatého rouna, Albrecht kníže Hohenberg, a zástupce velmistra svrchovaného řádu Maltézského, Gordian baron Gudenus.

Jestliže vzpomínáme osobnosti Karla Schwarzenberga, je zajiště užitečné si připomenout jeho curriculum vitae,

nicméně snad ještě důležitější je dále prohlubovat jeho heraldický odkaz, který je a bude pro nás tím nejcennějším plodem jeho bohatého života.

Zur Erinnerung auf einen tschechischen Heraldiker

Gerade vor dem hundertjährigen Jubiläum der Völkerschlacht bei Leipzig ist unerwartet Fürst Karl IV. zu Schwarzenberg gestorben. Er war Grossneffe des Feldmarschalls Schwarzenberg, des Oberbefehlshabers der Koalition gegen Napoleon im Jahre 1813. Der Erbe der schwarzenbergischen Sekundogenitur auf Orlik, Fürst Karl V. erlag schon im September 1914 einer Ruhrerkrankung an der serbischen Front des 1. Weltkrieges. Fürstin Eleonora, geborene Gräfin Clam-Gallas, wird so vorzeitig Witwe mit zwei Knaben - dem dreijährigen Karl und dem einjährigen Franz. Karl (VI.) Schwarzenberg ist am 5.7.1911 in Čimelice geboren. Seine Mutter heiratete zum zweitenmal im Jahre 1921 den Grafen Zdenko Radslav Kinský. Vormund der verweisten Knaben war ihr Grossonkel Dr. jur. Friedrich Prinz Schwarzenberg, um ihre Erziehung kümmerten sich P. Stanislav Suda und Dr. theol. František Pekař. Grosse Vorbilder fand der junge Karl Schwarzenberg in seinem entfernten Vorfahren - dem Feldmarschall Karl I., seinem Sohn Fürsten Friedrich, der unter der Bezeichnung "der letzte Landsknecht" bekannt wurde, und in seinem Grossvater Karl III., der führenden Persönlichkeit des tschechischen historischen staatsrechtlichen Adels der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts. Nach dem privaten Absolvieren der Volks- und Mittelschule maturierte Karl Schwarzenberg mit Auszeichnung im Jahre 1929 am Akademischen Gymnasium in Prag. Aussergewöhnlich waren seine Sprachkenntnisse - er beherrschte ausser den klassischen Sprachen und beiden "Landessprachen" noch fünf weitere. Nach der Matura studierte Karl Schwarzenberg Forstwirtschaft in Prag, unterbrach aber das Studium und trat im Jahre 1931 den Militärdienst bei dem 8. Dragonerregiment "Fürst Wenzel der Heilige" in Fardubice an.

Am 17.4.1933 übernahm Karl Schwarzenberg die Verwaltung des Grossgrund-

besitzes von Orlik, am 30.6.1934 heiratete er in Prag Antonia Prinzessin von Fürstenberg. Aus der Ehe entsprossen zwei Söhne und zwei Töchter.

In den Jahren 1933-1938 hörte Karl Schwarzenberg Geschichte an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Schon in diesen Jahren begann er mit heraldischen Studien, deren Ergebnisse er hauptsächlich in den Jahrbüchern "Erbovní knížka" (Wappenbüchlein) in den Jahren 1935 bis 1941 publizierte. In denselben Jahren bereitete er zwei Auswahlen aus der handschriftlichen Hinterlassenschaft des schon erwähnten Fürsten Friedrich Schwarzenberg - des "letzten Landsknechts" - vor, dessen Lebensansichten waren ihm ja sehr nahe.

In der Zeit der politischen Krise des Jahres 1938, die später im Münchener Diktat endete, formulierte Karl Schwarzenberg zusammen mit weiteren Mitgliedern des tschechischen Adels die Deklaration der Treue dem tschechischen Staat in seinen historischen Grenzen. Während der Mobilisation, an der er als tschechoslowakischer Reserveoffizier teilnahm, beendete Karl Schwarzenberg sein Buch "Obrazy českého státu" (Bilder des tschechischen Staats), in dem er Zeugnisse der tschechischen Staatlichkeit unter den Habsburgern zusammenstellte. Eine ähnliche Publikation "Písň českého státu" (Lieder des tschechischen Staats) konnte wegen dem Nazi-Regime nicht mehr herauskommen und wurde erst 1976 in Roma herausgegeben.

Seine wichtigste Arbeit aus dieser Zeit ist das Buch "Heraldika" aus dem Jahre 1941, dass das grundlegende und normbildende Grundwerk dieses Fachs wurde und bis heute hoch geschätzt wird.

Karl Schwarzenberg beteiligte sich am einheimischen Widerstand gegen den Nazismus in der Gegend von Písek und erlitt im Kampf bei Čimelice eine ernste Verwundung.

In den Nachkriegsjahren beteiligte sich Karl Schwarzenberg am Vereinsleben verschiedener tschechischer heraldischer Organisationen und wurde 1947 zum Vizepräsidenten der neugegründeten Heraldischen Gesellschaft gewählt.

Im Jahre 1948 wurden die Reste des schwarzenbergischen Besitzes verstaatlicht und die Familie übersiedelte nach Österreich. Dort kehrte Karl Schwarzenberg zu seinen geschichtlichen Studien zurück und wurde 1955 in Wien zum Dr. phil. promoviert. Zwischen 1950 und 1970 publizierte er eine Reihe geschichtlicher Arbeiten. Mit der Geschichte seiner eigenen Familie befasst er sich in den Werken "Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg" und "Feldmarschall Fürst Schwarzenberg - der Sieger von Leipzig", mit dem Buch "Die Sankt-Wenzels-Krone und die böhmischen Insignien" kehrt er zu seiner "bohemikalen" Zeit zurück. Eine der grössten Arbeiten ist "Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek".

Karl Schwarzenberg arbeitete lange Jahre als Archivar in Murau in der Steiermark, dem Besitz der älteren schwarzenbergischen Linie. Im Jahre 1965 erbte die Herrschaft Murau sein älterer Sohn Karl, Adoptivsohn des Prinzen Heinrich. Nach dem Tod des Fürsten Josef 1979 ist Karl (VII.) auch Träger des Fürstentitels.

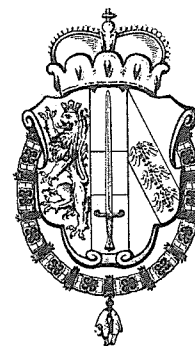
Karl Schwarzenberg war Inhaber mehrerer hoher europäischer Orden und Auszeichnungen. An erster Stelle sei hier der Orden des Goldenen Vlieses erwähnt, dessen Ritter er 1960 wurde.

Sein fruchtbares Leben überschritt den Höhepunkt, zu Ende der 70. Jahre kam ein schweres Leiden, dem Karl Schwarzenberg am 9. April 1986 in

Wien in seinem 75. Lebensjahr unterlag. Begraben wurde er in die Familiengruft in Murau.

Die wertvollste Frucht seines reichen Lebens ist für die tschechischen Heraldiker sein heraldisches Werk, dass einen dauernden Wert auch für die Zukunft vorstellt.

Zusammenfassung
von František Lobkowicz

Ilustrace:

- s.103 Pod hlavou Maltského řádu malý znak domu habsbursko-lotrinského se vztyčeným mečem v prostředním poli (Lipsko 1813). Štít je ovinut kolanou Zlatého rouna, vše pod knížecím kloboukem.
- s.105 Štít malého znaku domu habsbursko-lotrinského se vztyčeným mečem v prostředním poli je ovinut kolanou Zlatého rouna, vše pod knížecím kloboukem.
Kresba podle pečetního prstenu Karla IV. kn. ze Schwarzenbergu.
- s.105 Pod hlavou Maltského řádu sedmkrát stříbrno-modře polcený štít ovinutý kolanami řádu Zlatého rouna a Konstantinského řádu sv. Jiří, vše pod knížecím kloboukem.
Ex libris pro Karla VI. kn. ze Schwarzenbergu od Hanse Lengweilera.

Z HERALDICKÝCH PRACÍ KARLA SCHWARZENBERGA

Pavel Palát

Vstup Karla Schwarzenberga na pomyslné literární jeviště české heraldiky je dosti pozdního data; je jím rok 1935, kdy byl vydán první svazek Erbovní knížky, v níž Karel Schwarzenberg otiskl svou heraldickou prvotinu. V té době již ovšem existovalo několik spolků, které se podle proklamovaných programových prohlášení zabývaly rodpisem a heraldikou, avšak Schwarzenberg se na jejich činnosti zřejmě aktivně nepodílel. Zato se trvale - po celou dobu vydávání Erbovních knížek v letech 1935-1941 - přimkl k volnému a neformálnímu sdružení, jehož duchovním otcem byl mladý inženýr architekt Břetislav Štorma, který soustředil v redakční radě Erbovních knížek a v edici Řád některé významné osobnosti české kultury. Karel Schwarzenberg se stal kmenovým autorem Erbovních knížek a nebude tudíž na škodu, abychom se publikovanými statěmi zabývali podrobněji.

"Český znak zemský a královský" je úvodní statí první Erbovní knížky. Jak již sám název napovídá, věnuje autor zevrubnou pozornost vývoji symbolů české státnosti uvedením řady faktografických údajů, které v závěru kulminují v oprávněné kritické hodnocení soudobé podoby státních znaků Československé republiky. Statí provázejí ukázky podob českého znaku, vybrané z některých středověkých rukopisných památek, v kresebné kreaci Břetislava Štorma.

"Tři kapitoly z československé heraldiky" v Erbovní knížce na rok 1936 opět kriticky hodnotí novodobé heraldické projevy. V první části je věnována pozornost nově zavedenému znaku hlavního města Prahy, v druhé části pak vytvoření a vzhledu dvou československých řádů - Bílého lva a vojenského řádu Sokola - nejen z hlediska heraldického ale též faleristického, třetí část se zabývá zásadami heraldické kresby a na konkrétních příkladech jsou ukázány nedostatečnosti soudobé heraldické kresby.

Rovněž v Erbovní knížce na rok 1937 publikoval statí s názvem "Dvojí kritika dnešní heraldiky", v níž věnoval pozornost ne právě zdařilým aplikacím státních symbolů, např. českého lva na mincích a bankovkách, výzdobě veřejných a pomětních míst, užívání vlajky, praporu apod.

Rok 1938 lze považovat za jistý mezník Schwarzenbergovy heraldické literární tvorby. Zatímco ve statích předchozích převládá kritický pohled na tehdejší heraldickou tvorbu, v následující studii "Přehled vývoje řádů", publikované v Erbovní knížce na rok 1938, nabývá vrchu zaměření historické. Autor zde nastínil ucelený a základní fakt

opatřený pohled na historický vývoj řádů duchovně-rytířských, rytířských či světských a záslužných, bohužel bez náležitěho ilustračního doprovodu.

Historickou a navíc výrazně bohemikální tematiku nalezneme i ve zbývajících třech Erbovních knížkách.

V Erbovní knížce na rok 1939 se Karel Schwarzenberg znovu vrátil k tematice českého znaku statí "Strážci českého znaku". Se znalostí studované problematiky uvádí nejprve obecně heraldické údaje o štítonoších či strážcích, jejich vývoji, funkci a proměnách, poté se věnuje vlastnímu tématu, aby na konkrétních příkladech doložil proměnlivost zobrazování štítonošů v přímé závislosti na dané politické situaci.

Pro tento svazek Erbovní knížky pak přeložil Chestertonovu statí "Obrana heraldiky".

V následující Erbovní knížce na rok 1940 byly publikovány statě dvě; v první s názvem "Znaky českých vévodství" kreslí a popisuje - s uvedením základních historických údajů - znaky územních držav, které v minulosti náležely k České koruně; ve druhé s názvem "Znaky řádů a ústavů šlechtických v zemích koruny České", napsané společně s Bohumírem Lífkou, věnuje pozornost vzniku, vývoji a užíváním znamením a symbolům těchto institucí; statí je rovněž autorem ilustrována.

V poslední Erbovní knížce na rok 1941 byl publikován článek "Královská korunovace před 150 lety", v němž jsou uvedeny erby předních účastníků korunovace Leopolda II. dne 6.9.1791 a jeho manželky španělské infantky Marie Ludviky dne 12.9.1791.

Rád bych upozornil na společný aspekt všech Schwarzenbergových prací, který - vzhledem ke skromnosti, nevťiravosti a autorové taktu - může zůstat mnoha čtenářům skryt: je jím upřímné vlastnictví vyjadřované bez okázalosti, snad až příliš tiše a s určitým nádechem pouhého náznaku.

Stěžejním heraldickým dílem Karla Schwarzenberga je však kniha "Heraldika" vydaná v roce 1941 pražským nakladatelstvím Vyšehrad v Knihačích Řádu.

Až do té doby měla česká heraldická veřejnost k dispozici následující základní díla: "Heraldiku" Vojtěcha Krále z Dobré Vody /1900/, "Českomoravskou heraldiku" díl I./1902/ a díl II. /1925/, kterou z pozůstalosti Martina Koláře zpracoval a doplnil August Sedláček, "Staromoravské rody" Josefa Pilnáčka /vydané vlastním nákladem ve Vídni v roce 1930/, "Úvod do heraldiky" Břetislava Štorma /1940/. Schwarzenbergova Heraldika se od výše uvedených děl koncepčně zásadně odlišuje, jak je patrné již z podtitulu jejího názvu - "Přehled její teorie se zřetelem k Čechám na vývojovém základě" - a lze ji tedy plným právem považovat za první českou heraldickou učebnici.

Heraldická materie je rozdělena do devíti kapitol, v nichž jsou probrány sice pečlivě avšak nikoli rozvláčně jednotlivé tematické okruhy.

První kapitola seznamuje s podstatou, původem, vývojem a zásadami heraldiky. Druhá kapitola je věnována právním zá-

ležitostem heraldiky.

Nosnou částí celé knihy a pro heraldiku také nejdůležitější jsou kapitoly třetí, čtvrtá a pátá, v nichž je podrobně a s mnoha konkrétními příklady pojednáno především o štítu a jeho obsahu, tedy o tvarovém a slohovém vývoji štítu jakožto nositeli erbovního znamení, o dělení štítu a jednotlivých kategoriích erbovních znamení, totiž o heroldských znameních, křížích a obecných znameních /kap. III./, o helmě a jeho výstroji /kap. IV./ a konečně o honosných kusech - řádových dekoracích, odznacích, hodnostních pokrývkách hlavy, štítonoších, heslech, pláštích a majestátu /kap. V./.

Následující kapitola má název "Pravidla pro připojení znaků"; pojednává o zásadách, které je dlužno zachovávat při tvorbě znaků hodnostních, řádových a aliančních.

Neméně důležitá je i kapitola sedmá - "Pravidla heraldického vkusu", která je určena především těm, kdo znaky malují a kreslí; neboť při všech teoretických výkladech má autor na zřeteli také stránku praktickou, takže heraldičtí výtvarníci zde naleznou mnohé cenné rady, poznatky a zkušenosti.

Za nedílnou součást heraldiky v tomto pojetí považuje Karel Schwarzenberg též problematiku faleristickou a proto má osmá kapitola název "Rytířské řády".

V kapitole deváté, nazvané "Příslušenství heraldiky", věnoval nemalou pozornost jednak instituci heroltů, jednak vzniku, vývoji, významu a postavení praporů v rámci heraldiky - tedy opět interdisciplinární vztahy tentokrát k problematice vexilologické - a nakonec odznaků /badge/ jakožto pomocným či doplňujícím atributům heraldických znamení.

Poslední část knihy je věnována soupisu hlavních heraldických děl, pramenů i literatury a obrazovým přílohám k jednotlivým kapitolám, třebaže i v textu se nacházejí ilustrace, které dokládají právě probíranou pasáž.

Z této velice stručné charakteristiky lze poznat, v čem spočívá skutečná hodnota Schwarzenbergovy Heraldiky. Je sice pravda, že v průběhu uplynulých 45 let byly naše znalosti obohaceny o mnohá nová zjištění a výsledky bádání, celková suma vědění se znatelně posunula do mnohdy odlišných rovin, domnívám se však, že základní koncepce Schwarzenbergova díla je v jistém smyslu nadčasová, aniž si to autor při jejím zpracování uvědomoval.

Teprve po celých 30 letech - v roce 1971 - se Karel Schwarzenberg znovu ke své knize vrací. Péčí Heraldické sekce při Muzeu těžby a zpracování zlata v Jílovém u Prahy byl vydán premiový tisk k IV. ročníku tehdy vycházejícího bulletinu Heraldika; tento útlý svazček nese název "Heraldika - doplňky, rejstřík, o autorovi". Na jeho vzniku se Schwarzenberg podílel tím, že napsal doplňky a různé vysvětlující pasáže, které v r.1941 nebylo možno publikovat otevřeně ale pouze v náznaku, jinotaji. Rejstřík zpracoval Miloš Zárybnický a biografickou poznámku napsal Bohumír Lifka.

Vydáním "Heraldiky" v r.1941 se Karel Schwarzenberg na několik let odmlčel. Setkali jsme se s ním znovu až v letech 1945-1948, kdy přispěl několika články jednak do Heraldických dopisů, které vydával Josef Milde, jednak do časopisů Rodokmen a Heraldický časopis.

V Rodokmenu publikoval mj. dvě významné statě, obsahově příbuzné, resp. volně na sebe navazující: "České tituly" /1947/ a "Tituly v Koruně české" /1948/. Obě statě se heraldické problematiky přímo nedotýkají, jejich závažnost spočívá v tom, že poskytují základní informace o společenských kontaktech jednotlivých sociálních skupin v českém středověkém státě. Pro heraldiky představují pomůcku při studiu právních dokumentů, jakými jsou např. erbovní listiny.

Neméně závažné statě publikoval v r.1948 v Heraldickém časopise, který vydávala v krátkém časovém údobí Heraldická společnost vedená archivářem Františkem Benešem.

V první stati s názvem "Pěticípá hvězda v moderní heraldice" soustředil pozornost na vývoj tohoto frekventovaného znamení ve faleristice a ve vexilologii v časovém rozmezí 18.- 20. stol. Probral zde jednotlivé oblasti výskytu, upozornil na vztahy k starším heraldickým vzorům a zmínil se rovněž o vývoji domácím.

Druhá stať má název "České praporové obyčeje" a je vlastně podrobnějším propracováním jedné z podkapitol "Heraldiky". Autor nejprve poukázal na význam praporů či korouhví u některých národů starověku a raného středověku, aby poté věnoval již pozornost pouze reáliím českým, počínaje nejstarším vyobrazením sv.Václava s kopím a praporcem v Gum-poldově legendě, praporcům a korouhvím českých králů, zmínil se o zvláštním obřadu žehnání korouhve v korunovačním řádu Karla IV., připomněl korouhve husitské i korouhve stavovského vojska v r.1620. Třicetiletá válka dala v podstatě vzniknout praporům plukovním. Historický exkurs pokračuje zmínkami o praporech a korouhvích čsl. legií na počátku 20. století a končí zavedením čsl. státní vlajky.

Schwarzenbergovo aktivní literární působení na poli české heraldiky je v podstatě ohraničeno léty 1935-1948. Počet publikovaných prací nedosahuje závratných čísel, avšak jejich hodnota - jak jsem se pokusil ukázat krátkými konspekty a anotacemi - je řádí bezesporu k základním dílům české heraldické práce.

S Karlem Schwarzenbergem jsme se opět setkali až v r. 1969 a sporadicky pak v letech následujících.

V roce 1969 napsal pro Erbovní sešit článek s názvem "O přibyslavský znak", v němž se dotýká problematiky rodové příslušnosti erbovního znamení tří plovoucích ryb.

V téže roce napsal pro první číslo časopisu Hlasatel referát o knize "Die Markwartinger" od Bertholda Waldsteina-Wartenberga, vydanou nakladatelstvím Edmunda Ganse v Graefelfingu v r.1966.

V roce 1971 se podílel, jak již řečeno výše, na vydání Doplňků k Heraldice z r.1941.

Ostatní příspěvky publikované v našich heraldických tisko-

vinách mají charakter glos a poznámek.

Tímto exkursem jsem se snažil zhodnotit Schwarzenbergův podíl na formování české heraldické práce v uvedených letech.

Schwarzenbergova literární činnost po odchodu z vlasti je samozřejmě značně rozsáhlá a neomezovala se pochopitelně pouze na problematiku heraldickou.

Laskavostí pana Wolfganga Wielanda, archiváře na zámku v Murau, jsme získali základní, leč zřejmě nikoli úplný, soupis prací Karla Schwarzenberga, které byly vydány jednak za jeho pobytu ve vlasti a jednak po odchodu do zahraničí. V soupisu např. chybí veškeré práce publikované v českých časopisech, jak bylo zde uvedeno.

Z výrazně bohemickými prací vydaných v zahraničí připomeneme titulem alespoň některé.

"Die Sankt Wenzels-Krone" poprvé vydaná v r.1960 nakladatelstvím Herold a znovu jako 2. přepracované a doplněné vydání v r.1982.

"Katalog der Kroatischen, Polnischen und Tschechischen Handschriften der Oesterreichischen Nationalbibliothek", obsáhla práce o 457 stranách, vydána v r.1972.

K miléníu pražského biskupství "Die Prager Bischöfe in den letzten 100 Jahren", vydána v r.1973 v Mnichově.

"Písň českého státu" vydané v Křesťanské akademii v Římě v r.1976.

Uzavřeme-li pohled na Schwarzenbergovu literární činnost konstatováním, že jeho podíl na formování české heraldické práce je nesporný a nepodcenitelný, bude zřejmě tento názor odpovídat pravdě.

Karla Schwarzenberga lze plným právem přiřadit ke koryfeům české heraldiky.

B i b l i o g r a f i e

Český znak zemský a královský.

Erbovní knížka 1935, s.11-19, obr.7.

Tři kapitoly z československé heraldiky.

Erbovní knížka 1936, s.9-16.

Dvojí kritika dnešní heraldiky.

Erbovní knížka 1937, s.9-16.

Stavovské odznaky.

Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze, IX.-X./1937-1938, č.1, s.45-46.

Přehled vývoje řádů.

Erbovní knížka 1938, s.11-17, pozn.1.

Strážci českého znaku.

Erbovní knížka 1939, s.9-14, obr.3, pozn.1.

Kresba a její funkce.

In: Kniha kreseb Břetislava Štorma. Vyšehrad, Praha 1939, s.7-9.

Znaky českých vévodství.

Erbovní knížka 1940, s.9-26, obr.18.

Znaky řádů a ústavů šlechtických v zemích koruny České.

Popis a kresby: Karel kníže ze Schwarzenbergu.

Historická část: Bohumír Lífka.

Erbovní knížka 1940, s.27-55, obr.17.

Královská korunovace před 150 lety.

Erbovní knížka 1941, s.31-38, obr.12.

Heraldika čili Přehled její teorie se zřetelem k Čechám na vývojovém základě napsal, kresbami objasnil a starými vyobrazeními doložil Karel Schwarzenberg.

L.P. 1941. Vyšehrad v Praze, Kniha Řádu. 235 s., ilustrace v textu, XVII obr. tab.

O československých dekoracích.

Heraldický dopis, 1945, č.26, s.1.

Byl středověk rasistický?

Rodokmen, II./1947, č.1, s.1-2.

České tituly.

Rodokmen, II./1947, s.2, s.33-36, pozn.14.

V článku Dr. Zemka o náhrobcích v Olomouci ...

Rodokmen, III./1948, č.1, s.32.

Pěticipá hvězda v moderní heraldice.

Heraldický časopis, I./1948, č.1, s.4-7.

České praporečné obyčeje.

Heraldický časopis, I./1948, č.1, s.8-13, pozn.5.

Markvartici.

Hlasatel, 1969, č.1, s.10-11.

/Znak českého krále Ferdinanda I./

Hlasatel, 1969, č.2-3-4, s.25 (text k vyobr. znaku na titulní straně).

Poznámky při článku Dra Turnwalda ...

Heraldika, II./1969, č.2, s.9-10.

Dvě glosy k statí Výročí města Brušperka.

Heraldika, II./1969, č.5-6, s.68 (společně s V.J.Sedlákem).

O přibyslavský znak.

Erbovní sešit, 1969, č.3-4, s.4-5, obr.1.

Karel Schwarzenberg: Heraldika čili přehled její teorie se zřetelem k Čechám na vývojovém základě. Doplnky a rejstřík. Doplnky autor, rejstřík Miloš Zárybnický. Životopisnou poznámku napsal PhDr. Bohumír Lífka. Vydáno jako premie IV. ročníku Heraldiky. Jílové u Prahy v prosinci 1971. Nestr. /12 s./, 2 obr.

Napoleonská heraldika a šlechta císařství.

Heraldická ročenka 1977, s.100.

Schwarzenbergs aktives literarisches Wirken im Bereich der tschechischen Heraldik ist durch die Jahre 1935-1948 begrenzt. Seine erste heraldische Studie "Český znak zemský a královský" (Das böhmische Landeswappen und das königliche Wappen) ist in der "Erbovní knížka" (Wappenbüchlein) für das Jahr 1935 herausgekommen. Diesem Sammelband heraldischer Arbeiten blieb Schwarzenberg treu die ganze Zeit seines Erscheinens bis 1941.

Karl Schwarzenbergs wichtigstes heraldisches Werk ist aber das Buch "Heraldika", herausgegeben 1941 im Verlag Vyšehrad in Prag.

Im Vergleich mit früheren Werken tschechischer Heraldiker können wir Schwarzenbergs Buch als wohldurchdachtes Lehrbuch der Heraldik mit nachdrücklicher Rücksicht auf tschechischen Bereich ansehen, ausserdem müssen wir auch auf die normierende Bedeutung des Buchs aufmerksam machen. Zu diesem Buch wurde im Jahr 1971 von der Heraldischen Sektion des Museums in Jilové u Prahy ein Nachtrag unter dem Namen "Heraldika - doplnky, rejstřík, o autorovi" (Heraldik - Nachträge, Register, über den Autor) herausgegeben, an dessen Entstehung Schwarzenberg aktiv mitarbeitete. Er schrieb Nachträge und erklärende Artikel zu seinem Buch aus dem Jahr 1941. Der Redakteur des Nachtrags Miloš Zárybnický stellte einen allgemeinen Register des ganzen Buchs zusammen und Bohumír Lífka, Schwarzenbergs früherer Mitarbeiter, schrieb eine biographische Bemerkung.

Nach der Herausgabe der "Heraldik" im Jahr 1941 zog sich Schwarzenberg auf ein paar Jahre literarisch zurück und erst in den Jahren 1947 und 1948 bemerken wir wieder seinen Namen in damaligen heraldischen Zeitschriften. Nach seinem Abgang aus der Heimat verschwindet die Heraldik, mit Ausnahme des erwähnten Nachtrags aus dem Jahr 1971, aus seinem Interessensbereich.

Schwarzenbergs Werk ist, was die Zahl der herausgegebenen Arbeiten betrifft, nicht gross, aber sein Wert ist für die tschechische Heraldik grundlegend. Karl Schwarzenbergs Anteil an der Formierung der tschechischen heraldischen Arbeit ist unbestreitbar und nicht zu unterschätzen. Karl Schwarzenberg gehört mit vollem Recht zu den Gründern der tschechischen Heraldik.

Zusammenfassung
von František Lobkowicz

Výběr z literatury & ZPRÁVY

Jaroslav Eršil - Jiří Pražák: Archiv metropolitní kapituly II.

Katalog listin a listů z let 1420-1561.
Praha, Univerzita Karlova 1986. 417 s.

Po třech desetiletích se odborná veřejnost dočkala druhého dílu Katalogu listin a listů jednoho z našich nejceněnějších, a dlužno říci že i nejméně známých, archivních fondů. Navazuje bezprostředně na první díl publikace vydaný v roce 1956, obsahující listiny do roku 1419, a tvoří s ním jeden celek. Zpřístupňuje dalších 887 listin, listů a jejich insertů od vypuknutí husitské revoluce, za níž se kapitula po příklonu Konráda z Vechty k utrakvismu ujala správy arcibiskupství, až po jeho znovuoživení po stočtyřicetileté sedisvakanci a zahrnuje tak ve svém celku vlastně celou středověkou část kapitulního archivu. V jednotném chronologickém sledu jsou tu zpracovány listiny pravé i spuria, která jsou řazena k datu svého údajného vzniku. Záhlaví každého záznamu tvoří pořadové číslo, k němuž se vztahují odkazy a je užito i v rejstříku. Vedle nových jsou uváděny i původní signatury Antonína Frída s ohledem na citace ve starší literatuře a edicích. Datace je otištěna v převedené formě a pouze v nejasných případech je původní datovací formule citována v poznámkách. Regesty, uváděné důsledně v češtině, jsou přízpůsobeny obsahu a významu jednotlivých listin. U věci méně nebo zcela neznámých jsou obsažnější než u kusů vydaných nebo věcně i formálně zcela typických, jako např. odpustky. Jména, a to i ta, která nejsou součástí regestu, jsou obsažena v bohatém rejstříku. Za registrem následují kancelářské a registrační poznámky s případným komentářem. Tato část je oproti prvnímu dílu rozšířena a v nejednom případě překračuje požadavky kladené na soupis archivního fondu. Pro 15. a 16. století jde totiž o materiál většinou zcela neznámý nebo alespoň nepublikovaný a lze předpokládat, že Katalog tu bude v jistém smyslu suplovat i vlastní edici. Celý svazek je vybaven zasvěceným úvodem, sledujícím v nástinu vývoj a postavení metropolitní kapituly ve vytyčeném období, a stručnou rekapitulací vydavatelských zásad s upozorněním na nepřímé podstatné odchylky oproti prvnímu dílu, neboť časový odstup je tu přece jen značný. Doplnuje jej seznam zkratek, edic a literatury. Opomenout nelze samozřejmě ani rozsáhlý, přes sto stran čítající, jasný a věcný rejstřík. Heraldiky pochopitelně zajímá především přínos pro jimi sledované disciplíny. Zde je třeba konstatovat erbovní list Vladislava II. pro Pavla, Bartoloměje a Václava z Bezděvic (1302, 1479, X. 21 Praha), dochovaný v opise ze 17. stol. a zmínit se o části katalogu věnované pečatím. Jejich popis se někdy až příliš snaží o úspornost a omezuje se na nejjzákladnější

ši údaje. Vedle pečeti uvádí tvar a způsob upevnění tam, kde nejde o okrouhlou pečeť přivěšenou na pergamenovém proužku. Barva vosku a pečeti znamenají se nepopisují, protože původní ediční projekt předpokládal zvláštní díl věnovaný pečeti, který měl zpracovat dnes již zvěčnělý dr. František Beneš. Legenda pečeti byla proto již v prvním dílu uváděna pouze tehdy, pokud obsahovala skutečnosti neuvedené v textu listiny. Obvykle se tedy konstatuje původní počet pečeti a současný stav jejich dochování. Přesto, že bychom si jistě právě zde přáli více - vždyť víme, jak cenné služby poskytují některé starší a v tomto smyslu bohatší katalogy - je třeba druhý díl Katalogu listin a listů metropolitní kapituly přivítat jako důležitou publikaci mající trvalou hodnotu, která by neměla zůstat stranou naší pozornosti.

Pavel R. Pokorný

Vladimír Spáčil a kol.: Pečeti a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu. Olomouc 1985. 254 s. +)

Čtyřčlenný autorský kolektiv pracovníků okresního archivu v Olomouci připravil svým způsobem ojedinělou publikaci věnovanou komunální heraldice a sfragistice olomouckého okresu. Oproti dosavadní produkci na tomto poli zpracovává vedle znaků a pečeti měst a městeček i pečeti menších lokalit. V předmluvě uvádí vedoucí autorského kolektivu dosud existující literaturu a hlavní ediční zásady. V úvodu pak zobecněně poznatků vzešlých z vlastní práce. Postupně věnuje pozornost časovému rozpětí zjištěného sfragistického materiálu, stabilitě pečetních znamení, tvarům štítu - právě zde dochází k překvapivým zjištěním - a jeho funkci jako součásti znaku, legendě a jednotlivým typům figur se zvláštním zřetelem k mluvčím znaménům. V abecedně řazeném soupisu jsou u každé lokality uvedeny údaje o nejstarší písemné zmínce, varianty názvu v českých, latinských a německých textech a stručný správní vývoj. Pak následuje vlastní heraldicko-sfragistický popis. Kladně je třeba ocenit i zařazení zaniklých osad a míst, u nichž nebyla zjištěna existence pečeti nebo znaku. U měst a městeček se text omezuje na nová zjištění s odkazem na dosavadní literaturu.

Autoři jsou si vědomi, že závěry z jediného okresu nemohou mít obecnou platnost, ale právě publikace, zpracovávající veškerý sfragistický materiál včetně pečeti vesnických, přinesou v budoucnu jistě výsledky, které mohou nejménou korigovat ustálené představy o vzniku, vývoji a funkci komunální heraldiky a sfragistiky. Mají tak své místo vedle již existujících krajových monografií či celonárodních kompendií a soupisů. Sami tvůrci konstatovali "... že soustředění a zpracování materiálu pro poměrně malou plochu jednoho okresu je nejen časově dosti rychle zvládnutelné, navíc však znalost regionu umožňuje zpracovatelům vyhnout se zbytečným nepřesnostem a chybám ..." (s.8). Je jen škoda, že se jich v praxi opravdu nevyvarovali. Pomíjím tu chyby v citacích a jiné písařské či tiskové omyly či ne právě zdařilou heraldickou terminologii. Chci zde upozornit na některé nedostatky v rovině interpretace pečetních znamení a znakových figur.

B ě l z o v i c e : Až je v textu zmínka o udělení práva pečetního olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem, zůstal nerozpoznán jeho rodový erb vyplňující mitru ve štítě.

L r o ž d í n : Světec ve štítě je skutečně sv.Štěpán. Svědčí o tom jeho

oděv, typické postavení paže, ale zejména fakt, že lokalita náležela trvale k majetku premonstrátů na Hradisku u Olomouce, kde je tento světec součástí klášterního znaku nejméně od 2. pol. 17. století.

D u b ě a n y : V popise pečeti zůstala neurčena Panna Maria Assumpta, zde označená pouze obecně jako svěťice. Jde o patrocinium farního kostela v Cholině, kan Dubčany náležely.

H o l i c e : Kříž je mylně označen jako kardinálský, správně má být patriarchální.

C h o l i n a : Paprsky ve štítě nejsou ničím jiným než součástí mandorly - "svatozáře", typické pro mariánskou ikonografii.

M e z i c e : Světec v horní části pečetního pole je opět sv.Štěpán ze znaku hradištských premonstrátů a to včetně průvodních hvězd.

Sv.Jiří je opět patronem farního kostela v N á h l u .

O s t r o v y : Opět užití motivu sv.Štěpána ze znaku téže vrchnosti.

R o l s b e r g : V popise štítů není identifikován studniční okov z rodového erbu zakladatele obce.

S e n i c e : I zde zůstal neurčen jinak obecně známý erb vrchnosti - pánů ze Sovince, kteří drželi část vsi na přelomu 15. a 16. století.

T e š e t i c e : Nad štítkem se symboly patrocinia farního kostela opět znak kláštera na Hradisku.

Ú s t í n : Pečetní znamení je reminiscencí na hradištského opata Pavla II. z Grünwaldu (1587-1593) a ve štítě jde tedy spíše o kamzíka z jeho osobního znaku.

V e l k á S t ř e l n á : V pečetním poli není určen erb Horeckých z Horky, vrchnosti v letech 1581-1594.

T u č a p y : Jednorozec omylem popsán jako kozorožec.

Tyto nepřesnosti a omyly jsou po mém soudu zcela zbytečné. Zjevně měla být věnována větší pozornost heraldice vrchností. Promítnutí alespoň základní majetkové držby např. kartograficky by jistě mnohé napovědělo. Dalším momentem, který bude nutné pro příště sledovat, jsou patrocinia farních kostelů, jejichž promítání do vesnických pečeti bylo silnější, než jsme dosud předpokládali. Konečně za úvahu stojí i možná interpretace z hlediska typické zemědělské produkce jednotlivých lokalit a oblastí. Její rozbor by mohl přinést nové možnosti ve výkladu užití hospodářské symboliky.

Vše, co bylo řečeno, však zásadně neubírá na hodnotě celé publikace a lze si jenom přát, aby brzy našla pokračovatele i v jiných okresech.

Pavel R. Pokorný

+) O recenzované práci přináší též referát časopis Muzejní a vlastivědná práce, roč.24, 1986, č.3, s.175.

red. & pp

Václav Elznice: Renovizační procesy pražské.

Zvl. příloha Zpravodaje Klubu genealogů a heraldiků
Ostrava, č.VI. Ostrava 1986. 32 s., 2 obr., 36 pozn.

Někdejší členové Genealogické a heraldické společnosti v Praze si zajisté vybaví jméno Dr. Ing. Václava Elznice, který jako pilný rodopisný badatel o dějinách vlastního rodu pravidelně přispíval do GH Listů. Málokdo však tušil, že kromě zájmů o vlastní rod věnoval pozornost problematice, která byla sice v obecných rysech některým heraldikům a genealogům

známa - pro spojení se jménem jednoho ze zakladatelů české heraldiky, Vojtěcha Krále z Dobré Vody - avšak v konkrétních údajích a informacích se znalosti rozcházejí. Václav Elznic se po dlouhá leta programově zabýval studiem materiálů, které se týkají falšování a padělaní úředních dokladů za účelem získání nebo znovuzískání šlechtického titulu, propůjčení erbu a predikátu a požívání výhod s tímto spojených. V Bibliografii české práce heraldické I nalezneme celkem 7 záznamů, které se této problematiky dotýkají, jedná se ovšem o články a statě k jednotlivým konkrétním případům (viz záznamy č.416, 1179-1184) a nikoli o práce syntetické.

Péčí Klubu genealogů a heraldiků v Ostravě - který dnes stojí v popředí organizované heraldické a genealogické práce u nás nejen kvalitní činností publikační ale především komplexním zajišťováním pravidelných celostátních genealogických a heraldických konferencí - dostala odborná veřejnost k dispozici dílo, které je nutno v dané problematice považovat za základní.

Úvodní kapitola referované práce má název "Šlechtictví a renobilitace"; autor v ní podává základní a nejdůležitější údaje ve smyslu právních záležitostí šlechtictví. Výstižně a na konkrétních případech je zde vyloučen proces chudnutí šlechty především jako následek sociálně-politických proměn feudální společnosti. Proces chudnutí mohl mít kvalitativně různý průběh. Tak mohl urozený klesnout ze stavu panského do stavu vladýckého; podstatně horší bylo tzv. "zchlapění" (třebaže tento termín autor nepoužívá), kdy v důsledku totálního zchudnutí jednotlivce nebo celého rodu či jen některé z větví dochází k tzv. odlození erbu a titulu. Takto postižení se pak v lepším případě stávají svobodníky, v horším případě poddanými, pokud se uvázali v držení svobodnických nebo poddanských (kmetských) gruntů včetně uzavřeného manželství; také se tímto někdejší urození mohli objevit v městech, ať již královských nebo poddanských.

Elznic pak dále věnuje pozornost změnám ve skladbě české stavovské společnosti po Obnoveném zřízení zemském, resp. jak se politické proměny promítly v hodnostní stupnici šlechty.

Dne 12.10.1840 byl vydán dvorní dekret, na jehož základě mohli právo-platní potomci zchudlých rodů požádat o obnovení zděděného, ale před mnoha lety odloženého, erbu a predikátu, tedy o renobilitaci.

A zde - podle autora - je nutno hledat kořeny falsifikací, padělaní a podvodů. Na jedné straně zde skutečně existovali zchudlí potomci starých rodů, vedle nich však také celá sociální skupina lidí, kteří se chtěli dostat na vyšší příčky společenského žebříčku pomocí titulu a erbu. A oběma skupinám nabídli své služby genealogičtí agenti, kteří za nemalé úplaty "obstarávali" potřebné doklady.

Ve druhé kapitole "Právní podstata procesů" provedl autor výklad právních náležitostí, které souvisejí s podvodným obstaráváním a výrobou dokladů. Jsou zde vysvětleny pojmy "falsum, padělek, krycí falsum" a doloženy opět na konkrétních případech, dále jsou zde rozebrány námitky obžalovaných z hlediska co je a co není považováno za veřejné listiny a zda se jedná o úmysl, čin dokonáný, nedokonáný, použití falešného dokladu, které uvedlo úřady v omyl apod.

Neméně poučnou je i kapitola, v níž autor věnoval zevrubnou pozornost technické stránce falšování a padělaní veřejných listin a jiných dokladů. Se znalostí studované problematiky ukazuje opět na jednotlivých případech vesměs primitivní metody falsátorů, třebaže na druhé straně se objevily výtvary, nad nimiž znejistěli i rencmovaní odborníci.

Po tomto nezbytném úvodu, který sledovanou problematiku objasní v potřebné šíři, sleduje autor vznik a vývoj celé podvodné renobilitační aféry na konkrétních případech a osobách, které se na nich podílely: rytíř Alois Müller z Mildemberka, JUDr. Alois Hrdlička, dvojitý proces rytíře Antonína Petra Šlechty ze Všehrd, Josef Mejstský, Jan Vašák, JUDr. Antonín Růžek rytíř z Rovného, Christian Brückner, Adolf Řídský a nakonec Vojtěch Král z Dobré Vody. V samostatných kapitolách jsou uvedeny případy, kdy pachatelé nebyli ani na základě soudního vyšetřování zjištěni (neznámí pachatelé, falsa krušínovská). Kromě podrobného vyličení jednotlivých případů - což je samo o sobě literárně nesporně zajímavé - považují za hlavní přínos celé práce - vedle již výše uvedeného - skutečnost, že autor uvedl soupisy dosud zjištěných fals a padělků se všemi důsledky z toho plynoucími. Pro rodopisné badatele ale i pro heraldiky je zde zpracována neocenitelná pomůcka; totéž platí i o obsahu předposlední kapitoly "Regesta z fondu "Šlechtický archiv" v SÚA". Z uvedeného poznámkového aparátu lze usoudit, že Elznicova práce je odborně fundovaná; pro heraldickou a genealogickou veřejnost má význam nejen historický ale zejména badatelský.

Pavel Palát

Zemský soud markrabství moravského 1593 v Paprockého Zrcadle.

Zvláštní příloha Zpravodaje Klubu genealogů a heraldiků Ostrava, č.VII vydaná u příležitosti konání III. setkání genealogů a heraldiků v Ostravě ve dnech 11.10. - 12.10.1986. Text Jiří Stibor, PhDr. Karel Müller, Vladimír Kejla. Ostrava 1986. 13 s., 27 obr.

V roce 1983 otiskl Vladimír Kejla 1/ na stránkách Zpravodaje studii, v níž si položil otázku, zda portréty jednotlivých osob v Paprockého Zrcadle uvedených jsou autentické, totiž zda jejich podoba odpovídá skutečnosti. Rozborem tiskové techniky a komparací detailů jednotlivých obrazů došel k závěru, že podoba vyobrazených osob je fikcí autora dřevorezů, ovšem v závěru studie vyslovil domněnku, že podoby moravských zemských úředníků a přísedících moravského zemského soudu jsou autentické.

Platí-li Kejlova hypotéza, potom v příležitostně vydaném tisku máme možnost spatřit portréty 27 osob, které v roce 1593 zasedaly v moravském zemském soudu. Dvacet sedm volných listů s portréty úředníků soudu je vloženo do envelopy zdobené na přední straně moravskou orlicí a doplněno třináctistránkovým textem, který přináší stručné biograficko-genealogické údaje o jednotlivých osobách.

Je zajiště zasloužené, je-li obrácena pozornost k významnému dílu Bartoloměje Paprockého a ve velmi kvalitním provedení (tisk na křídovém papíře) dána do rukou heraldické veřejnosti práce pramenného charakteru. Na druhé straně se však nelze ubránit jistým rozpakům; otevřeme-li textovou část, najdeme pouze 27 odstavců či kapitol, které se vztahují k jednotlivým vyobrazeným osobám. Čtenáři se sice dostane základní informace o každé osobě, postrádá však jakékoliv údaje jednak o Paprockého Zrcadle a jednak o instituci moravského zemského soudu. Podle mého názoru měly obě takto koncipované statě, obsahující skutečně jen údaje nejdůležitější, logicky předcházet údajům personálním.

Všech 27 osob bylo původu šlechtického a proto jejich portréty provázejí erby. A zde se domnívám, že uvedení autoři textu měli věnovat pozor-

nost nejenom biograficko-genealogickým údajům ale stejnou měrou též erbům; navíc v publikaci tohoto charakteru mohly být při popisu jednotlivých erbů s úspěchem využity v praktické podobě dosavadní výsledky práce Meziklubové terminologické rady. Heraldická veřejnost by 27 vzorových popisů erbů zajisté uvítala.

Poznámka:

1/ Kejla, Vladimír: Willenbergerova výzdoba Paprockého Zrcadla. Zpravodaj, V./1983, č.2, s.36-38 (po přečíslování č.14).

Pavel Palát

Jiří Hanáček: Kniha pánů rytířů markrabství moravského.

Muzeum města Brna - Genealogický a heraldický klub při ZK ROH Královopolské strojírně v Brně.
Edice: Fontes heraldicae ac genealogiae Moraviae I.
Brno 1986. 53 s., 15 obr. erbů.

Předmětem badatelského zájmu Jiřího Hanáčka se stala významná rukopisná památka "Kniha pánů rytířů markrabství moravského od léta 1628", uložená nyní ve Státním oblastním archivu Brno, fond A 3 - Stavovské rukopisy, sign. I/45. Heraldické veřejnosti není tento rukopis tak docela neznámý, neboť jej zčásti vytěžil dr. Mojmír Švábenský v souvislosti s vydáním práce "Neznámé rody a znaky staré Moravy" z pozůstalosti Josefa Pilnáčka (Státní obl. archiv, Brno 1983).

Předmětná kniha má - jak uvádí Hanáček - celkem 4+199 fol. a 28 erbovních miniatur. Švábenský však pro účely výše uvedené publikace zpracoval zápisy pouze do fol. 105, čili do roku 1650 včetně a uvedl tak jen 67 jmen. "Kniha" je ovšem vedena až do roku 1665 (23.červen) a obsahuje celkem 132 zápisy; a právě zbývajících 65 zápisů z let 1651-1665 uvádí Hanáček v referované práci.

Ve dvou samostatných kapitolkách - "Kniha pánů rytířů - zápisy" a "Kniha pánů rytířů - výzdoba" - stručně a věcně vyloučil záměry, které jeho práce sleduje.

V první kapitole - navazuje číselně na Švábenského (v cit. díle na s. 263-267) - uvedl v chronologickém pořadí seznam pánů rytířů z let 1651-1665.

Ve druhé kapitole pak v pořadí abecedním uvedl jména všech 28 osob, jejichž erby jsou v "Knize" vymalovány, přičemž 15 erbů zde překreslil podle zásad výše předeslaných.

Frostudujeme-li Hanáčkovu práci podrobně, nemůžeme si nepovšimnout jednoho charakteristického jevu: je jím autorova přesnost, která se projevuje nejen v textové části (podrobný poznámkový aparát prozrazuje širou založenou komparaci s dalšími archivními prameny a literaturou) ale rovnocenně i v kresbách jednotlivých erbů. Zvláště pak upozorňují na vzorné popisy erbů, kde Hanáček zcela jednoznačně vychází z dosavadních výsledků práce Meziklubové terminologické rady a právě v těchto konkrétních případech přispívá k tomu, aby heraldická terminologická konvence vešla v širší povědomost a užívání v heraldické veřejnosti.

Úvodní část své práce začal Hanáček větou, kterou si zde dovoluji citovat: "Probíráme-li se heraldickými články, studiemi a příspěvky v odborných periodikách posledního desetiletí, nemůžeme přehlédnout jeden základáni rys: převážná většina studií se začíná odklánět od popisů a kre-

seb více méně náhodných heraldických konvolutů a zřetelněji se projevuje tendence a snaha postihnout ucelené soubory heraldických pramenů památek" (s.3). Domnívám se, že k výše uvedenému konstatování není třeba co dodávat. Lze si jen přát, aby práce Hanáčkova typu nabyly s konečnou platností vrchu nad lacinými a povrchními články, s nimiž se bohužel stále ještě v našem heraldickém písemnictví setkáváme a aby vedení a redakční skupiny existujících genealogických a heraldických klubů odpovědně zvažovaly hodnotu k publikování předkládaných heraldických prací.

Pavel Palát

Karel Müller: Erbovní listiny ve Státním oblastním archivu v Opavě.

Zvláštní příloha Zpravodaje Klubu genealogů a heraldiků Ostrava, č.V. Ostrava 1985. 31 s., 36 obr. erbovních miniatur, rejstřík.

Jak již bylo uvedeno na jiném místě této referátové rubriky, obrací někteří heraldici pozornost k hmotným i písemným heraldickým pramenům a jejich zpracováním je nejen přístupnější heraldické veřejnosti ale v případě pramenů hmotných představují takováto zpracování mnohdy jediný doklad někdejší existence. Práce archiváře Státního oblastního archivu v Opavě Karla Müllera patří v této kategorii bezesporu na přední místo. Využívá jednak možností daných mu jeho profesí a jednak tiskových a vydavatelských možností Klubu genealogů a heraldiků v Ostravě zpracoval - výslovně zdůrazněno - z hlediska heraldického soupisu erbovních listin uložených ve fondech Státního oblastního archivu v Opavě.

V úvodní části se Müller zabývá problematikou erbovních listin obecně. Po definování erbovní listiny v užším i širším slova smyslu se zmínil o jejích významu, aby v kontrastu k němu konstatoval, jak málo pozornosti jim až dosud bylo věnováno. Ve fondech archivů a muzeí jsou uloženy mnohdy významné soubory erbovních listin, ať již jako fond sbírkový či organická součást fondů provenienčního charakteru. Nesnáze však spočívají v tom, že průvodce po fondech přítomnost a význam erbovních listin nedostatečně signalizují, takže pro většinu badatelů zůstávají nedostupnými, nehledě ani k ostatním bariérám: jazykové, časové možnosti badatelů, schopnosti pracovat s prameny této kategorie atd.

Ve druhé části úvodu věnuje Müller pozornost fondům opavského archivu, v nichž je uloženo celkem 42 originálů erbovních listin; zde autor výslovně upozorňuje, že předmětem soupisu jsou pouze originály erbovních listin a z nich pak jenom ty, které byly vydány pro osoby fyzické, nikoli pro korporace. Vzhledem k tomu, že erbovní listiny jsou zpracovány v chronologickém pořadí - nejstarší z 29.11.1559, nejmladší z 21.6.1918 - bez ohledu na fondové uložení či příslušnost - toto je však u každé listiny přesně uvedeno - mohl je autor posuzovat i z hlediska typologického vývoje, což opět z hlediska uměnovědného není zanedbatelné. V souvislosti s celkovým rozborem listin v opavském archivu uložených vytýčil pak autor i zásady zpracování, při němž položil hlavní důraz na hledisko heraldické, v širším pojetí pak popis celé erbovní miniaturny. Lze samozřejmě namítnout, že adekvátní pozornost měla být věnována též ostatním hlediskům, obvyklým při zpracovávání obdobných soupisů, ovšem v tom případě by taková práce zřejmě přesáhla jak možnosti jednotlivce tak i vydavatele.

Samostatným problémem u podobných prací bývá uvádění jmen, titulů a

predikátů obdarovaných, neboť zde se názory jednotlivých heraldiků značně rozcházejí; ostatně obdobné problémy se vyskytly i v Bibliografii české práce heraldické I při uvádění jmen a predikátů v Indexu rodů a rodin. Domnívám se, že Müllerovo řešení tohoto problému je velmi dobré, neboť napsal: "Jména příjemců byla převedena do současné české podoby, příjmení a predikáty byly u německy, příp. francouzsky psaných textů ponechány ve tvarech, v jakých se vyskytují v listinách. Český tvar příjmení a predikátů byl použit pouze u těch rodin, jejichž jména jsou v české genealogické literatuře běžně takto užívána, a u jmen rodin z listin psaných v latinském jazyce." (s.5)

Podle mého názoru problém spočívá v tom, v jakém jazyku byla erbovní listina vystavena, resp. jakému písaři byla přikázána k vyhotovení. Je patrně samozřejmé, že německy píšící písař zpravdila jména, tituly i predikáty poněmčoval, zatímco jeho kolega píšící latinsky je latinisoval. Trvat striktně na jazykovém provedení je přinejmenším problematické, neboť v řadě případů může dojít k slovním spojením a obrátům kuriozního charakteru. Müllerovu zásadu proto považuji za opodstatněnou a domnívám se, že by v obdobných případech měla mít platnost konvence. Úvodní část je doložena podrobným poznámkovým aparátem; u pozn. č.8 upozorňují na zřejmě překlepem vzniklou chybu - článek Erbovníci palatína Jiřího Bartholda Pontana ... napsal Bohumír Liška a nikoli Liška. Druhou část Müllerovy práce tvoří vlastní soupis 42 erbovních listin. Kromě kvalitních a velice dobře čitelných fotografií jednotlivých erbovních miniatur upozorňují na vzorné popisy erbů, při nichž Müller vychází ze zásad heraldické terminologické konvence propracované v současné době Meziklubovou terminologickou radou.

Závěrem lze konstatovat, že Müllerovu práci je možno - kromě vlastního obsahu - považovat za metodický návod k vypracovávání obdobných soupisů z jednotlivých archivů a muzeí a že by zřejmě bylo účelné a žádoucí, aby ze zástupců existujících genealogických a heraldických klubů byla zřízena meziklubová komise, která by Müllerem nastíněné ediční zásady uplatňovala při event. vydávání prací podobného charakteru.

Pavel Palát

Pečetě - umění a historický pramen.

Z pokladů okresního archivu a okresního musea v České Lípě. Katalog výstavy k 30. výročí socialistického archivnictví a k 10. výročí archivního zákona ČSR. Text katalogu a libreto výstavy M. Vojtišková, prom. hist. Fotografie P. Krivánek. Grafická úprava E. Reslová. V nákladu 500 ks. vydalo v listopadu 1984 Okresní vlastivědné museum v České Lípě. Nestr. /13 s./, 37 obr.

Bohatství a rozmanitost sbírek a fondů našich archivů a muzeí je nepřehledné a skýtá tak širokou paletu možností pro realizování zájmů mnoha badatelů. Šťastným nápadem obou výše uvedených kulturních institucí bylo uspořádání výstavy z oblasti relativně málo známé - sfragistiky. Každá výstava by měla mít určitý vnitřní náboj, který se v konkrétní podobě projeví jednak v libretu a jednak v uspořádání výstavního katalogu. Prom. historička M. Vojtišková se předsevzatého úkolu zhostila způsobem, který plně odpovídá potřebám a poslání obdobných kulturně-politických akcí.

Úvodní část útlého výstavního katalogu je věnována základním údajům a

informacím o vzniku, vývoji, funkci a proměnách pečetí v průběhu dějin. Na třech tiskových stranách nelze samozřejmě sepsat sfragistickou propedeutiku, což by pro daný účel ani nebylo vhodné. Lze však konstatovat, že soubor údajů, který zde autorka uvedla, postačuje k tomu, aby řadový návštěvník výstavy byl - obrazně řečeno - uveden do problematiky. Výběr podstatných a důležitých faktů předpokládá určitý stupeň sumárních znalostí sledované problematiky a ten Vojtišková, podle mého názoru, prokázala.

Na zbývajících deseti stránkách jsou prezentovány fotokopie otisků pečetí; je pouze škoda, že z katalogu není patrný celý rozsah výstavy, resp. instalovaných položek. Z hlediska dalšího možného studijního a badatelského využití jsou téměř všechna vyobrazení dobře čitelná. Popisy jsou sice věcné, uvádějí pečetitele, datum a průměr pečetí, domnívám se však, že mohly být poněkud podrobnější právě se zřetelem na následné výše naznačené využití. Náklad 500 kusů je snad přiměřený potřebám výstavy, doufejme proto, že se tento katalog dostal do rukou všem, kteří sfragistické problematice věnují svou pozornost.

Pavel Palát

Lexikon Städte und Wappen der DDR.

Zpracovali Manfred Bensing, Karlheinz Blaschke, Karl Czok, Gerhard Kehler, Heinz Machatscheck. Znaky nakreslil Harald Stier. 2. přepracované vydání. Bibliographisches Institut Leipzig 1984. 560 s., 645 barevných vyobr. měst. znaků.

Mimo kratších kapitol o městských znacích obecně, vysvětlujících v základních pojmech heraldická pravidla a údaje z dějin měst, a rejstříku osob je těžištěm díla kapitola "Města NDR od A do Z" (513 stran). Popis jednotlivých abecedně seřazených měst je pravidelně dělen do tří částí: první udává polohu města, jeho správní zařazení, hospodářský význam, stručný přehled o průmyslu, školách, sportovních zařízeních a možnostech rekreace; druhá část se obírá dějinami města a třetí popisem městského znaku. Barevné znaky měst jsou umístěny ve skupinách po třech na dolním okraji stran přímo v textu.

V celku lze říci, že publikace jinak obsažná a ve své hlavní části spolehlivě informující, je pojata koncepčně užší než srovnatelné dílo J. Čarka "Městské znaky v českých zemích", Praha 1985 a méně heraldicky informovaný čtenář v ní nenajde nezbytné související informace jako v publikaci Čarkově.

Petr Bušek

Josef Nejedlý: Královská svatba na mincích Britského společenství.

Sběratelské zprávy, č.51, s.22-27, 11 obr. mincí, 1 obr. erbu.

U příležitosti svatby Charlese prince Waleského a lady Diany Spencerové v r.1982 vydalo 15 zemí britského Commonwealthu pamětní mince, o nichž podrobně informuje Nejedlýho článek. Pro heraldiky jsou uváděny mince pozoruhodné tím, že nesou heraldické motivy odvozené z erbu prince Waleského - pštrosí pera a devisu ICH DIEN - a tudíž známé i v českém prostředí. Na s.26 je vyobrazena oficiální podoba princova erbu z r.1982 a na s. následující jeho úplný titul.

Pavel Palát

ZPRÁVY ČNS

pobočky Heraldika

HERALDIKA

pobočka České numismatické společnosti v roce 1985

Od poslední řádné výroční schůze pobočky Heraldika České numismatické společnosti v Praze, která se konala z důvodu naznačených v předchozí Heraldické ročence až dne 14. května 1985 v klubovně Pražských vodáren, v Podolské ulici v Praze 4, byly na členských schůzích prosloveny následující přednášky:

- 14.5. Zdirad J. K. Čech:
Názvosloví přileb.
- 28.5. PhDr. František Spurný CSc.:
Řád německých rytířů.
- 11.6. MUDr. František Lobkowicz:
Příspěvek ke genealogii a heraldice hrabat Silva-Taroucca.
- 17.9. PhDr. Pavel R. Pokorný:
Erb hrabat Sporcků.
- 1.10. Milan Hlinomaz, prom. hist.:
K stanovení československého státního znaku a vlajky
v letech 1918-1920.
- 15.10. PhDr. Stanislav Hošťálek:
ruský šlechtický erbovník z konce 18. století.
- 29.10. PhDr. Milan Buben:
Heraldika a její projevy na mineoevropských kontinentech.
- 12.11. Ing. Mojmir Chrmý - Ing. František Kučera:
K heraldickým památkám mladotů ze Solopisk.
- 26.11. PhDr. Pavel Kocek:
Církevní symbolika. (část první)
- 10.12. Stanislav Kasík:
Erb knížat Rohanů.

V roce 1985 vydala pobočka Heraldika ČNS čtyři Informační letáky - v únoru, dubnu, září a prosinci - které byly expedovány všem členům pobočky Heraldika a členům ostatních numismatických poboček, pokud proje-

vili zájem o účast na schůzích a odběr heraldických tiskovin.

Výroční schůze pobočky Heraldika České numismatické společnosti v Praze za rok 1985 se konala dne 14. ledna 1986 v klubovně Pražských vodáren v Podolské ulici v Praze 4. Jednotliví funkcionáři přednesli krátké a věcné zprávy o činnosti za uplynulé období a poté byli přítomni seznámeni s návrhem kandidátní listiny, který společně připravili odstupující výbor a předseda revisní komise. Poněvadž k návrhu nebylo žádných připomínek, byly provedeny volby s tímto výsledkem:

Výbor pobočky Heraldika ČNS na rok 1986

Čestný předseda:	JUDr. Zdeněk M. Zenger
Předseda:	PhDr. Milan Buben
Místopředseda:	PhDr. Stanislav Hošťálek
Jednatel:	Pavel Palát, prom. pedag.
Hospodář - pokladník:	Jaroslav Jásek
Archivář:	PhDr. Pavel R. Pokorný

Přijímací a disciplinární komise

Předseda:	PhDr. Stanislav Hošťálek
Členové:	Emil Konopásek Michal Fiala

Revisní komise

Předseda:	Ing. Mojmir Chrmý
Členové:	Vladivoj Tomek Jan Koloc

Redakční rada Heraldické ročenky

Předseda:	Pavel Palát, prom. pedag.
Odborný lektor redakce:	PhDr. Pavel R. Pokorný
Členové:	Zdirad J. K. Čech Vojtěch Fiala Ing. František Kučera

Ve druhé části výroční schůze proslovil Zdirad J. K. Čech krátkou přednášku "Názvosloví přileb", v níž se zaměřil na některé terminologické otázky v souvislosti s činností terminologické sekce pobočky Heraldika ČNS.

Po ukončení výroční schůze se sešel nově zvolený výbor pobočky, předsedové a členové obou komisí a redakční rada Heraldické ročenky. Přítomní s uspokojením konstatovali, že v průběhu roku 1985 byly vyřešeny obtíže v souvislosti se zajištěním místnosti pro konání schůzí a přednášek.

Díky pochopení ředitele Pražských vodáren, závodu Podolí, bylo možno ve druhém pololetí r.1985 konat již pravidelné členské schůze a rovněž v roce 1986 je klubovna pro tento účel zajištěna. V průběhu prosince 1985 mohl být proto členům pobočky Heraldika expedován Informační leták s programem schůzí a přednášek na první pololetí roku 1986. Předseda redakční rady podal stručnou zprávu o stavu technické přípravy Heraldické ročenky na rok 1985 a o potížích spojených se zadáním do tiskárny. Zároveň informoval o materiálech, které připadají v úvahu pro Heraldickou ročenku na rok 1986.

Tak jako v předchozích letech uskutečnily se i v roce 1985 dvě porady zástupců genealogických a heraldických klubů. Organizátorem těchto porad byla olomoucká GH sekce. Jarní porady, konané dne 20.4. se zúčastnili zástupci pobočky Heraldika, na podzimní poradě konané dne 5.10. se zástupci pobočky zúčastnit nemohli; obě porady se konaly v Olomouci. V rámci uvedených porad se konala rovněž pracovní zasedání Meziklubové terminologické rady, jejímiž členy jsou také zástupci z pobočky Heraldika. O činnosti Meziklubové terminologické rady bude referováno na připravovaném III. setkání genealogů a heraldiků v Ostravě v roce 1986 a referát bude rovněž otištěn ve sborníku materiálů z tohoto setkání, který vydá Klub genealogů a heraldiků Ostrava.

Při každoroční pravidelné revizi členské základny pobočky Heraldika, kterou provádí dr. Stanislav Hošťálek, předseda přijímací a disciplinární komise pobočky, ve spolupráci se sekretariátem České numismatické společnosti v Praze bylo zjištěno, že někteří členové změnili bydliště a tím i adresu, aniž o tom byl výbor pobočky informován. Žádáme proto všechny členy pobočky i odběratele Heraldické ročenky z ostatních numismatických poboček, aby tyto změny oznámili především výboru pobočky Heraldika, neboť při expedici Heraldických ročenek dochází k ztrátám zásilek a k následné zbytečné korespondenci. Členové pobočky Heraldika i odběratele Heraldické ročenky z ostatních numismatických poboček se mohou ve spolkových záležitostech obracet na tyto členy výboru pobočky:

PhDr. Milan Buben, předseda pobočky,
Kyjevská 11/778, 160 00 Praha 6

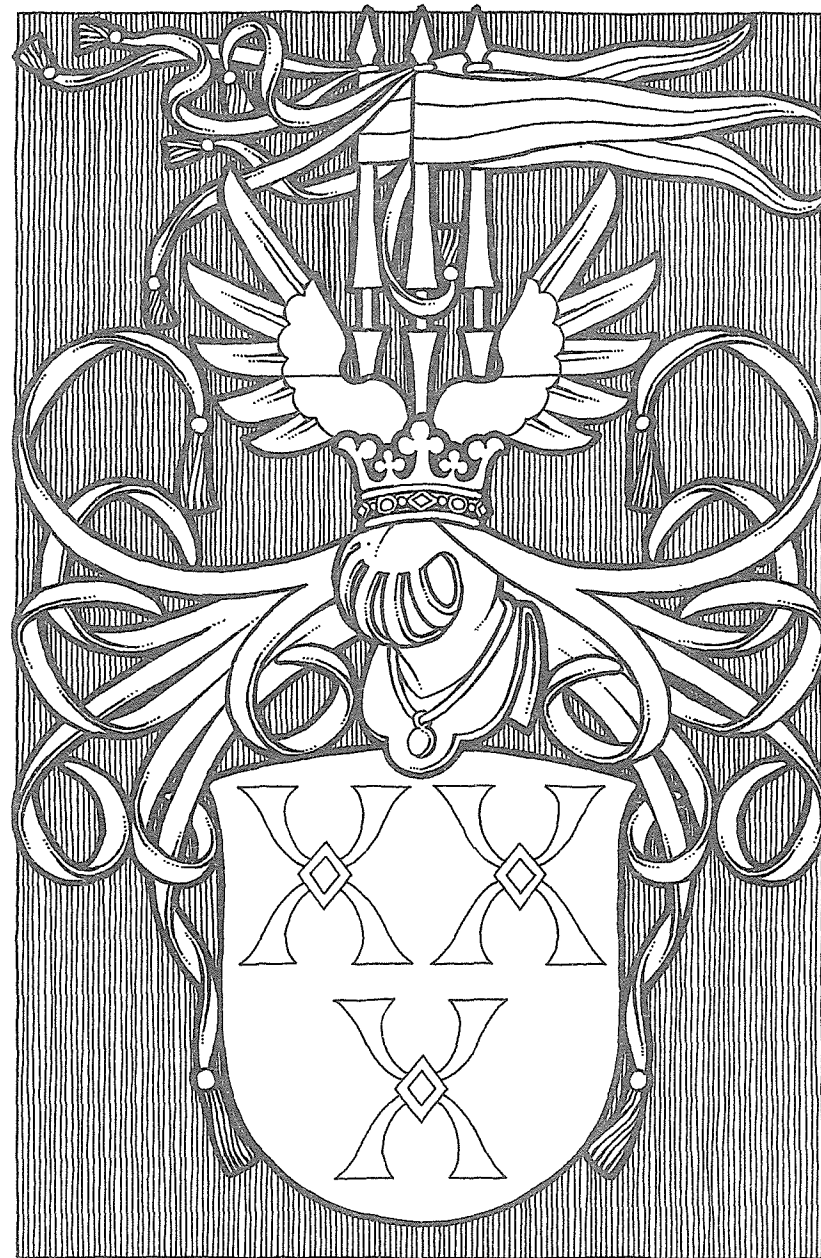
PhDr. Stanislav Hošťálek, předseda přijímací komise pobočky,
Slezská 19, 120 00 Praha 2

prof. Pavel Palát, jednatel pobočky a předseda red. rady,
Libeň 36, 252 44 Psáry

Výbor pobočky Heraldika sděluje všem členům, že na členských schůzích zásadně nepořádá aukce heraldické či příbuzné literatury. Každý člen České numismatické společnosti, pokud má řádně zaplacen členský příspěvek na běžný rok, má právo zúčastnit se aukčních akcí, které pořádají ostatní numismatické pobočky nebo ústředí ČNS. Při účasti na aukci je nutno prokázat se ústřížkem složenky ČNS, která slouží zároveň jako členská legitimace.

Milan Buben
předseda

Pavel Palát
jednatel

K článku Jaroslava Jáška: KE TVARŮM KYPŘICE. s.47-48.

Popis erbu na s.125

Jean Baptiste van Brockhoven, Brabant 1670.

V modrém štítě tři zlatá mlynářská železa - Mühleisen.
Turnajská korunovaná přilba s příkrývadly modro-zlatými,
klenotem modro-zlatě dělená otevřená křídla, mezi nimi na
dřevcích tři červené praporce se stříbrnými pruhy, stuhy
červené a stříbrné.

Volná kresba podle Lehrbuch der Heraldik, s.167, obr.453.

OBSAH*

Jiří Hanáček: Obléhání Brna Švédy roku 1645 a nobilitace s tím spojené	3 - 42
Zdeněk Uhlíř: Mistr Matěj z Janova a heraldika	43 - 46
Jaroslav Jásek: Ke tvarům kypřice	47 - 48 125 - 126
Pavel Palát - Zdirad J.K.Čech: Vývoj schwarzenberského erbu	49 - 92
Mojmír Chromý: Za českým heraldikem	93 - 105
Pavel Palát: Z heraldických prací Karla Schwarzenberga	106 - 112
Výběr z literatury a zprávy	
Pavel R. Pokorný: Jaroslav Eršil - Jiří Pražák: Archiv metropolitní kapituly II	113 - 114
Pavel R. Pokorný: Vladimír Spáčil a kol.: Pečeti a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu	114 - 115
Pavel Palát: Václav Elznic: Renobilitační procesy pražské	115 - 117
Pavel Palát: Zemský soud markrabství moravského 1593 v Paprockého Zrcadle	117 - 118
Pavel Palát: Jiří Hanáček: Kniha pánů rytířů markrabství moravského	118 - 119
Pavel Palát: Karel Müller: Erbovní listiny ve Státním oblastním archivu v Opavě	119 - 120
Pavel Palát: Pečetě - umění a historický pramen	120 - 121
Petr Bušek: Lexikon Städte und Wappen der DDR	121
Pavel Palát: Josef Nejedlý: Královská svatba na mincích Britského společenství	121

Zprávy ČNS pobočky Heraldika

Milan Buben - Pavel Palát: Heraldika pobočka České
numismatické společnosti
v roce 1985

122 - 124

Ilustrace:

Zdirad J.K.Čech: obálka, titulní a tirážní strana,
48, 49, 66-92, 125

Jiří Hanáček: 4, 5, 7, 9, 11, 16, 17, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 29,
35

Fotografické reprodukce: Jaroslav Beneš

Německá resumé: Zdenko G. Alexy
Cecilie Durdilová
František Lobkowicz

HERALDICKÁ ROČENKA 1986

Vydala Česká numismatická společnost, pobočka Heraldika,
Praha 4, Levá ul.11, jako interní tiskovinu pro své členy.

Vydání povoleno Národním výborem hlavního města Prahy,
odbor kultury, pod zn. Kult.3-sine/81 ze dne 8.7.1981.

Praha, prosinec 1986